

ZAKLJUČNO POROČILO
O REZULTATIH OPRAVLJENEGA RAZISKOVALNEGA DELA
NA PROJEKTU V OKVIRU CILJNEGA RAZISKOVALNEGA
PROGRAMA (CRP) »KONKURENČNOST SLOVENIJE 2006 – 2013«

I. Predstavitev osnovnih podatkov raziskovalnega projekta

REPUBLIKA SLOVENIJA
 NOSILEC JAVNEGA POOLASTILA
 JAVNA AGENCIJA ZA RAZISKOVALNO DELAVNOST
 REPUBLIKE SLOVENIJE Ljubljana, 2008

1. Naziv težišča v okviru CRP:

Moderna socialna država in večja zaposlenost

Prejeto: 13-10-2008

Pril.: 0110

2. Šifra projekta:

V5-0291

Šifra zadave:

63113-337/2006

Vrednost:

14

3. Naslov projekta:

Intervencije na trgu dela

3. Naslov projekta

3.1. Naslov projekta v slovenskem jeziku:

Intervencije na trgu dela

3.2. Naslov projekta v angleškem jeziku:

Labour market interventions

4. Ključne besede projekta

4.1. Ključne besede projekta v slovenskem jeziku:

trg dela; zagotavljanje, da se delo izplača; zaposlenost; brezposelnost; davki; socialni transferji

4.2. Ključne besede projekta v angleškem jeziku:

labour market; make work pay; indicators; employment; unemployment; taxes; social benefits

5. Naziv nosilne raziskovalne organizacije:

Inštitut za ekonomska raziskovanja, Ljubljana

5.1. Seznam sodelujočih raziskovalnih organizacij (RO):

6. Sofinancer/sofinancerji:

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve

7. Šifra ter ime in priimek vodje projekta:


7813

Nada Stropnik

Datum: 30.9.2008

Podpis vodje projekta:

dr. Nada Stropnik

Nada Stropnik


Podpis in žig/izvajalca:

dr. Boris Majcen, direktor

Boris Majcen


II. Vsebinska struktura zaključnega poročila o rezultatih raziskovalnega projekta v okviru CRP

1. Cilji projekta:

1.1. Ali so bili cilji projekta doseženi?

- a) v celoti
 b) delno
 c) ne

Če b) in c), je potrebna utemeljitev.

1.2. Ali so se cilji projekta med raziskavo spremenili?

- a) da
 b) ne

Če so se, je potrebna utemeljitev:

2. Vsebinsko poročilo o realizaciji predloženega programa dela¹:

Strategija razvoja Slovenije (SRS, 2005) kot novo politično ekonomsko vizijo Slovenije opredeljuje socialno tržno gospodarstvo, ki bo povezalo bolj liberalno in tržno gospodarstvo z ekonomsko bolj učinkovito in prilagodljivo, toda socialno partnersko državo. Da bi v Sloveniji uresničili navedeno vizijo in dosegli z njo povezane ključne nacionalne razvojne cilje, je kot ena ključnih razvojnih prioritete določena tudi moderna socialna država in večja zaposlenost. V okviru te prioritete si Slovenija prizadeva za izboljšanje prilagodljivosti trga dela, modernizacijo sistemov socialne zaščite ter za zmanjševanje družbene izključenosti in socialne ogroženosti. Tudi predlagani ukrepi iz Okvirja gospodarskih in socialnih reform za povečanje blaginje v Sloveniji (2005) težijo k cilju ustvariti okolje, v katerem bodo ljudje lažje in hitreje našli delo, hkrati pa bodo uživali tudi potrebno raven socialne zaščite in varnosti. Temeljna sprememba, ki naj bi jo dosegli na podlagi Okvirja gospodarskih in socialnih reform, je motiviranje brezposelnih oseb in prejemnikov socialnih transferjev za aktivno iskanje dela in razvijanje svojih sposobnosti ter za sprejemanje tudi občasnih in začasnih zaposlitev.

Projekt je imel dva cilja. V prvi fazi smo analizirali interakcije sistema socialnih dajatev in politike trga dela ter tako izdelali predlog "make work pay" kazalnikov. Kazalniki za ugotavljanje, ali se delo izplača ("make work pay" kazalniki), so podlaga za oblikovanje politike, katere glavni cilj je izboljšati finančne spodbude za sprejetje zaposlitve oziroma za sprejetje bolj plačane zaposlitve in tako spodbudno vplivati na ponudbo dela. Kazalniki so pomembni za identificiranje težav na trgu dela in spremljanje poteka morebitnih reform. Zagotavljanje, da se delo izplača ("make work pay"), je poleg povečanja zaposlitvenih priložnosti ključno tudi za zmanjšanje odvisnosti od socialnih transferjev in povečanje delovne aktivnosti. Pomembnost teh ciljev poudarja tudi 19. evropska smernica o zaposlovanju, ki je namenjena povečanju privlačnosti zaposlitve in zagotavljanju, da se delo za iskalce zaposlitve izplača. Na odločitev posameznika o sprejetju zaposlitve vpliva več finančnih in tudi nefinančnih dejavnikov.

Politike, ki sledijo načelu "make work pay", torej povečajo finančne nagrade za sprejetje zaposlitve. Večje finančne spodbude lahko vodijo ljudi k ohranitvi ali ponovni pridobitvi aktivne vloge na trgu dela. Finančne spodbude so pomembne v vseh situacijah, ko se ljudje odločajo o sprejetju nove zaposlitve ali o povečanju svojih delovnih obveznosti, a so ključne predvsem za tiste skupine, kjer dohodkovni položaj družine ali posameznika omogoča pridobivanje socialnih transferjev, za tiste, kjer morajo upoštevati posebne nefinančne dejavnike (npr. skrb za družino), in tiste, ki imajo možnosti sprejeti zgolj slabše plačane zaposlitve. Za omenjene skupine sprejetje zaposlitve ne pomeni nujno izboljšanje njihovega dohodkovnega položaja. Dohodek iz zaposlitve je včasih prenizek, da bi spodbujal ponudbo dela in sprejetje zaposlitve, saj bi bil neto izkupiček od sprejetja zaposlitve ob vseh izgubljenih socialnih transferjih in višjih davkih lahko celo negativen. Posamezniki oziroma gospodinjstva so ujeti v pasti, ki jih odvrača od povečanja delovnih naporov in jih lahko vodi v revščino. Politike "make work pay" niso le pomemben instrument za spodbujanje sprejemanja zaposlitev in povečanje delovnih naporov. So tudi pomembno orodje prerazdelitve, ki lahko gospodinjstva dvigne nad mejo revščine.

¹ Potrebno je napisati vsebinsko raziskovalno poročilo, kjer mora biti na kratko predstavljen program dela z raziskovalno hipotezo in metodološko-teoretičen opis raziskovanja pri njenem preverjanju ali zavračanju vključno s pridobljenimi rezultati projekta.

Davčni sistem in sistem socialnih transferjev sta poleg dejanskih in potencialnih plač glavna instrumenta, ki določata finančne dejavnike za delo. Ukrepi teh dveh sistemov oblikujejo spodbude za delo, ki vplivajo na delovanje trga dela in zmanjšanje zanašanja na socialne transferje. Vse bolj pomembno je dejstvo, ali obstoječi sistem socialnih transferjev in njegov skupni učinek z davčnim sistemom zagotavlja zadostne spodbude za zaposlitev, še posebej za nizko kvalificirane zaposlene in zaposlene z nizkimi dohodki. Veliko reform davčnih sistemov in sistemov socialnih transferjev v EU je za ključni cilj imelo zmanjšanje odvisnosti od socialnih transferjev s pomočjo večanja privlačnosti zaposlitve in večanje finančnih učinkov zaposlitve v primerjavi s socialnimi transferji. Ključno področje omenjenih reform davčnega sistema in sistema socialnih transferjev je bilo povezano z oblikovanjem spodbud za zaposlovanje in s privabljanjem večjega števila oseb na trg dela. Te cilje lahko imenujemo tudi "make work pay", saj gre dejansko za modernizacijo sistema socialnih transferjev in davčnega sistema, da bi vsebovala več spodbud za vključevanje na trg dela, usposabljanje, sprejemanje zaposlitev ter vzdrževanje aktivnosti. Tako se ukrepe preusmerja od pasivnih k aktivnim, ki spodbujajo k sprejemanju zaposlitve.

Z "make work pay" kazalniki merimo tveganje za nastanek pasti brezposelnosti, neaktivnosti in revščine. Kazalniki naj bi merili spremembo v razpoložljivem dohodku, ko posameznik preide iz ene situacije na trgu dela v drugo ali poveča svoj delovni napor. Past nastopi takrat, ko je sprememba v razpoložljivem dohodku majhna, in obratno, ko so učinki davčnega sistema in sistema socialnih transferjev veliki. Mejne učinkovite davčne stopnje dobro pokažejo obseg skupnih učinkov davčnega sistema in sistema socialnih transferjev, saj povejo, kolikšen delež povečanega zaslužka je obdavčen v različnih oblikah. Primeren kazalec so tudi neto nadomestne stopnje.

Omenjene kazalce smo izračunali za Slovenijo za vse tipe družin, ki jih obravnava tudi OECD. Pri tem smo se natančno upoštevali OECD-jevo metodologijo. Hkrati smo upoštevali tudi najnovjšo metodološko spremembo pri določitvi primerjalne plače. OECD namreč od leta 2006 naprej za primerjalno plačo upošteva plačo povprečnega delavca namesto prej upoštevanе plače povprečnega proizvodnega delavca. Ta sprememba bo prvič upoštevana v pričakovani izdaji Benefits and Wages (OECD) v letošnjem letu, zato bomo primerjavo izračunanih kazalnikov "make work pay" za Slovenijo s stanjem po drugih državah opravili po izidu že omenjene pričakovane publikacije.

Drugi cilj projekta je bila natančna analiza slovenskega trga dela. Prvi del analize trga dela smo opravili na podlagi administrativnih podatkov Zavoda RS za zaposlovanje, Statističnega urada Republike Slovenije in Eurostata. Tako smo zajeli obdobje od leta 1996 naprej in natančno analizirali aktivnost, delovno aktivnost oziroma zaposlenost in brezposelnost po starostni skupinah, spolu in tudi po dejavnosti ter slovenski trg dela umestili v evropski prostor. Primerjava je pokazala, da je v Sloveniji stopnja aktivnosti nekoliko nad povprečjem EU, ko upoštevamo celotno populacijo, medtem ko je aktivnost starejšega dela populacije (55-64 let) podpovprečna. Enako podpovprečna v primerjavi s članicami EU je stopnja aktivnosti mladih (15-24 let). Posledično nadpovprečno stopnjo aktivnosti v celotni populaciji lahko pripišemo "srednji generaciji" in večji zaposlenosti žensk v primerjavi s povprečjem EU. Izstopajoče je tudi vse težje prehajanje med izobraževanjem in zaposlitvijo ter vse večji delež nepokritih potreb delodajalcev, ki kaže na neskladje med pondubo in povpraševanjem na trgu dela. Omenjena analiza je tako omogočila identifikacijo težav slovenskega trga dela ter kritičnih skupin, ki jim mora

politika nameniti največ pozornosti.

Analizo trga dela na podlagi administrativnih podatkov smo v skladu s predlogom projekta dopolnili s statistično analizo posebne datoteke Statističnega urada Republike Slovenije. V omenjeni datoteki so podatki o 38.697 gospodinjstvih, v katerih živi okrog 111.850 posameznikov. Gre za sistematičen reprezentativen vzorec, ki predstavlja 5,6% celotne populacije gospodinjstev oz. 6% vseh prebivalcev. Ogrodje omenjene datoteke so podatki popisa 2002, kar pomeni, da se vsi demografski in socio-ekonomski podatki nanašajo na leto 2002. Na to osnovno ogrodje so "prilepljeni" podatki o dohodkih v letu 2004, in sicer podatki iz dohodninske datoteke (Ministrstvo za finance), podatki o prejemkih izplačanih iz pokojninske blagajne (Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje) in podatki o prejetih socialnih transferjih (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve). Da bi odkrili potencialne dejavnike, ki vplivajo na status posameznika na trgu dela, smo na podlagi opisane baze podatkov oblikovali deskriptivne statistike ter opravili multivariatno analizo (binarna logistična regresija). Rezultati multivariatne analize so ocenjeni modeli, s katerimi smo odkrili vpliv izbranih spremenljivk, ki vplivajo na status posameznika na trgu dela. Ocenjevali smo dva modela; prvem je status posameznika opredeljen kot aktiven/neaktiven, pri drugem modelu pa je status posameznika opredeljen kot zaposlen/nezaposlen. Ker so predhodne analize pokazale, da so na trgu dela drugačni pogoji za moške in ženske ter za starejše in mlajše, smo modele ocenili posebej za moške in ženske, ter ločeno še za dve najbolj ogroženi starostni skupini. Tako smo poleg celotne populacije (15-64) ocenili modele posebej še za mlade (15-24) ter starejše (50+). Omenjeni modeli tako posredno omogočajo oceno verjetnosti (glede na referenčne skupine), da bo oseba z določenimi lastnostmi aktivna oziroma zaposlena.

Študija v zaključku tudi umešča slovenski trg dela v evropski kontekst s pomočjo različnih kazalcev, ki se nanašajo na stopnje delovne aktivnosti, politike trga dela in fleksibilnost trga dela. Na podlagi rezultatov analiz in primerjave slovenskega trga dela z evropskim so oblikovana priporočila za vodenje in usmerjanje politike trga dela v prihodnje.

Študija je priložena.

3. Izkoriščanje dobljenih rezultatov:

3.1. Kakšen je potencialni pomen² rezultatov vašega raziskovalnega projekta za:

- a) odkritje novih znanstvenih spoznanj;
- b) izpopolnitev oziroma razširitev metodološkega instrumentarija;
- c) razvoj svojega temeljnega raziskovanja;
- d) razvoj drugih temeljnih znanosti;
- e) razvoj novih tehnologij in drugih razvojnih raziskav.

3.2. Označite s katerimi družbeno-ekonomskimi cilji (po metodologiji OECD-ja) sovpadajo rezultati vašega raziskovalnega projekta:

- a) razvoj kmetijstva, gozdarstva in ribolova - Vključuje RR, ki je v osnovi namenjen razvoju in podpori teh dejavnosti;
- b) pospeševanje industrijskega razvoja - vključuje RR, ki v osnovi podpira razvoj industrije, vključno s proizvodnjo, gradbeništvom, prodajo na debelo in drobno, restavracijami in hoteli, bančništvom, zavarovalnicami in drugimi gospodarskimi dejavnostmi;
- c) proizvodnja in racionalna izraba energije - vključuje RR-dejavnosti, ki so v funkciji dobave, proizvodnje, hranjenja in distribucije vseh oblik energije. V to skupino je treba vključiti tudi RR vodnih virov in nuklearne energije;
- d) razvoj infrastrukture - Ta skupina vključuje dve podskupini:
 - transport in telekomunikacije - Vključen je RR, ki je usmerjen v izboljšavo in povečanje varnosti prometnih sistemov, vključno z varnostjo v prometu;
 - prostorsko planiranje mest in podeželja - Vključen je RR, ki se nanaša na skupno načrtovanje mest in podeželja, boljše pogoje bivanja in izboljšave v okolju;
- e) nadzor in skrb za okolje - Vključuje RR, ki je usmerjen v ohranjanje fizičnega okolja. Zajema onesnaževanje zraka, voda, zemlje in spodnjih slojev, onesnaženje zaradi hrupa, odlaganja trdnih odpadkov in sevanja. Razdeljen je v dve skupini:
- f) zdravstveno varstvo (z izjemo onesnaževanja) - Vključuje RR - programe, ki so usmerjeni v varstvo in izboljšanje človekovega zdravja;
- g) družbeni razvoj in storitve - Vključuje RR, ki se nanaša na družbene in kulturne probleme;
- h) splošni napredek znanja - Ta skupina zajema RR, ki prispeva k splošnemu napredku znanja in ga ne moremo pripisati določenim ciljem;
- i) obramba - Vključuje RR, ki se v osnovi izvaja v vojaške namene, ne glede na njegovo vsebino, ali na možnost posredne civilne uporabe. Vključuje tudi varstvo (obrambo) pred naravnimi nesrečami.

² Označite lahko več odgovorov.

3.3. Kateri so **neposredni rezultati** vašega raziskovalnega projekta glede na zgoraj označen potencialni pomen in razvojne cilje?

Neposredni rezultati raziskovalnega projekta so:

- oblikovanje metodologije za kazalnike, da se delo izplača ("make work pay")
- izračun kazalnikov, da se delo izplača za leti 2005 in 2006
- analiza slovenskega trga dela na podlagi administrativnih podatkov
- deskriptivna analiza slovenskega trga dela na podlagi posebne datoteke Statističnega urada Republike Slovenije, ki za razliko od administrativnih virov vsebuje tudi nekatere dodatne demografske in ekonomske podatke
- ocena modelov vpliva izbranih dejavnikov na status posameznika na trgu dela, pri čemer je status opredeljen kot a) aktivnost in b) zaposlenost
- primerjava slovenskega in evropskega trga dela
- priporočila za vodenje politike trga dela

3.4. Kakšni so lahko **dolgoročni rezultati** vašega raziskovalnega projekta glede na zgoraj označen potencialni pomen in razvojne cilje?

Strategija razvoja Slovenije (SRS, 2005) kot novo politično ekonomsko vizijo Slovenije opredeljuje socialno tržno gospodarstvo, ki bo povežalo bolj liberalno in tržno gospodarstvo z ekonomsko bolj učinkovito in prilagodljivo, toda socialno partnersko državo. Da bi v Sloveniji uresničili navedeno vizijo in dosegli z njo povezane ključne nacionalne razvojne cilje, je kot ena ključnih razvojnih prioritiet določena tudi moderna socialna država in večja zaposlenost. V okviru te prioritete si Slovenija prizadeva za izboljšanje prilagodljivosti trga dela, modernizacijo sistemov socialne zaščite ter za zmanjševanje družbene izključenosti in socialne ogroženosti. Tudi predlagani ukrepi iz Okvirja gospodarskih in socialnih reform za povečanje blaginje v Sloveniji (2005) težijo k cilju ustvariti okolje, v katerem bodo ljudje lažje in hitreje našli delo, hkrati pa bodo uživali tudi potrebno raven socialne zaščite in varnosti.

Da bi Slovenija lahko sledila omenjenim ciljem, je potrebno vedeti, katere skupine na trgu dela so najbolj ranljive, kateri dejavniki vplivajo na status posameznika na trgu dela in v čem se slovenski trg dela razlikuje od trga dela ostalih članic EU. Raziskava daje izhodišča za prihodnje usmeritve politike trga dela v Sloveniji. Večja zaposlenost pomeni dvig kakovosti življenja za posameznike, hkrati pa tudi večjo socialno in gospodarsko uspešnost slovenske družbe.

3.5. Kje obstaja verjetnost, da bodo vaša znanstvena spoznanja deležna zaznavnega odziva?

- a) v domačih znanstvenih krogih;
- b) v mednarodnih znanstvenih krogih;
- c) pri domačih uporabnikih;
- d) pri mednarodnih uporabnikih.

3.6. Kdo (poleg sofinancerjev) že izraža interes po vaših spoznanjih oziroma rezultatih?

Poleg sofinancerjev kaže interes po naših rezultatih Statistični urad Republike Slovenije, ki je prvič poročal o kazalnikih za ugotavljanje ali se delo izplača ("make work pay" kazalniki) oziroma o kazalnikih spodbud za delo, kakor jih je poimenoval Statistični urad

Republike Slovenije. Naša študija je bila uporabljena tudi kot metodološka podlaga za omenjene kazalnike.

Potencialni uporabniki študije so vsi ustvarjalci politike trga dela.

3.7. Število diplomantov, magistrrov in doktorjev, ki so zaključili študij z vključenostjo v raziskovalni projekt?

0

4. Sodelovanje z tujimi partnerji:

4.1. Navedite število in obliko formalnega raziskovalnega sodelovanja s tujimi raziskovalnimi inštitucijami.

Vključenost v pomembnejše mednarodne projekte

I-CUE projekt: Development of a Tax Benefit Microsimulation Model - EUROMOD for Slovenia, 6. OP EU, 011859

WIIW - The Vienna Institute for International Economic Studies: Study on the adjustment capacity to external shocks of EU candidate and potential candidate countries of the Western Balkans, Directorate-general for Economic and financial affairs – ECFIN/169/2007/473194

AIM - Adequacy and sustainability of old-age income maintenance, 6.OP EU, 513748 sp21-ct-2005-513748

4.2. Kakšni so rezultati tovrstnega sodelovanja?

EUROMOD: Mikrosimulacijski model predstavlja enega od temeljnih orodij potrebnih ne samo za oceno posledic napovedanih strukturnih reform in v okviru njih sprememb na področju socialnih transferjev, temveč tudi za tekočo uporabo ocen posledic posameznih popravkov določenega socialnega transferja ali davka. V okviru projekta 6. okvirnega programa je razvit modul ERUOMOD-a (evropski mikrosimulacijski model davkov in socialnih prejemkov) za Slovenijo. EUROMOD omogoča simulacijo različnih davčnih pravil in pravil s področja socialnih prejemkov. Hkrati omogoča tudi implementacijo pravil/zakonodaje katerekoli druge države, za katero je EUROMOD že zgrajen, na slovenskih podatkih.

Study on the adjustment capacity to external shocks of EU candidate and potential candidate countries of the Western Balkans: Glavni cilj projekta je identificiranje dejavnikov (predvsem) na trgu dela, ki določajo sposobnost gospodarstev pri prilagajanju zunanjim šokom. Hkrati študija identificira tudi obstoječe rigidnosti na trgu dela. V okviru projekta smo podrobno analizirali slovenski trg dela: zaposlenost in brezposelnost po

starostnih skupinah, spolu, izobrazbi, aktivne in pasivne politike trga dela, fleksibilnost ter institucionalno ureditev trga dela.

AIM: Projekt daje konceptualno in znanstveno osnovo za oceno evropskih pokojninskih sistemov, ki bodo omogočili zadostne dohodke starejšim ob upoštevanju zniževanja rodnosti in naraščajoče pričakovane življenjske dobe. V okviru projekta smo opravili: a) analizo socio-ekonomskega položaja starejšega prebivalstva v Sloveniji v zadnjem desetletju, predvsem kot posledico aktivnosti tega prebivalstva in sprememb pokojninskega sistema ter b) komparativno analizo stopnje in globine revščine starejšega prebivalstva v državah članicah EU in materialne deprivacije revnega starejšega prebivalstva.

5. Bibliografski rezultati³ :

Za vodjo projekta in ostale raziskovalce v projektni skupini priložite bibliografske izpise za obdobje zadnjih treh let iz COBISS-a) oz. za medicinske vede iz Inštituta za biomedicinsko informatiko. Na bibliografskih izpisih označite tista dela, ki so nastala v okviru pričujočega projekta.

6. Druge reference⁴ vodje projekta in ostalih raziskovalcev, ki izhajajo iz raziskovalnega projekta:

Publikacija Sistem kazalnikov za ugotavljanje ali se delo izplača (Raziskava v okviru projekta Intervencije na trgu dela) Statističnem uradu Republike Slovenije služi kot ena izmed strokovnih podlag za izračun kazalnikov za ugotavljanje ali se delo izplača, oz. kazalnikov spodbud za delo.

Sistem kazalnikov za ugotavljanje ali se delo izplača oziroma kazalnikov spodbud za delo bo predstavljen 20. oktobra 2008 na mednarodni konferenci: "Kakovost javnih financ: izboljšanje učinkovitosti javnih izdatkov".

³ Bibliografijo raziskovalcev si lahko natisnete sami iz spletne strani: <http://www.izum.si/>

⁴ Navedite tudi druge raziskovalne rezultate iz obdobja financiranja vašega projekta, ki niso zajeti v bibliografske izpise, zlasti pa tiste, ki se nanašajo na prenos znanja in tehnologije. Navedite tudi podatke o vseh javnih in drugih predstavitev projekta in njegovih rezultatov vključno s predstavitvami, ki so bile organizirane izključno za naročnika/naročnike projekta.

POVZETEK: CRP projekt "Intervencije na trgu dela"

Delovanje trgov dela spada med pomembnejša področja posameznih držav članic EU in tudi Evropske unije kot celote. Projekt najprej analizira interakcije sistema socialnih dajatev in politike trga dela ter oblikuje predlog "make work pay" kazalnikov. Kazalniki za ugotavljanje, ali se delo izplača ("make work pay" kazalniki), so podlaga za oblikovanje politike, katere glavni cilj je izboljšanje finančnih spodbud za sprejetje zaposlitve oziroma za sprejetje bolje plačane zaposlitve ter tako posledično spodbudno vplivati na ponudbo dela. Z "make work pay" kazalniki merimo tveganje za nastanek pasti brezposelnosti, neaktivnosti in revščine. V drugem delu projekta je bila na podlagi administrativnih podatkov opravljena natančna analiza trga dela. Analiza od leta 1996 naprej je pokazala, da je stopnja aktivnosti in zaposlenosti nad povprečjem EU, medtem ko je stopnja brezposelnosti podpovprečna. Kljub ugodni situaciji na slovenskem trgu dela, lahko identificiramo nekaj težav: nizka stopnja aktivnosti mladih in starejših, dolgotrajna brezposelnost ter neusklajenost med ponudbo in povpraševanjem na trgu dela. Analizo trga dela na podlagi administrativnih podatkov smo dopolnili s statistično analizo posebne datoteke Statističnega urada Republike Slovenije. Da bi odkrili potencialne dejavnike, ki vplivajo na verjetnost, da bo posameznik na trgu dela aktiven / zaposlen, smo na podlagi opisane baze podatkov ocenili model binarne logistične regresije.

ABSTRACT: Labuor market interventions

Labour market performance plays one of the central roles in the EU's policies and the policies of Member States. Project first focuses on interactions between different tax-benefit instruments and labour market policies and presents "make work pay" indicators. These indicators are the basis for policies that provide financial incentives to work or to increase work effort. Consequently, "make work pay" policies have positive effects on labour market supply. These indicators are relevant for analyzing low-wage or poverty trap, unemployment trap and activity trap. The analysis of Slovenian labour market developments is the subject of the second part of the project. The analysis based on administrative data, which is focused on the period from 1996, reveals rather favorable situation of Slovenian labour market; the activity and employment rates exceed that of EU average, meanwhile unemployment rate is below EU average. Despite positive trends, few difficulties were identified; low activity rates of young and older population, long-term unemployment and discrepancy between labour market demand and supply. Labour market analysis was supplemented by statistical analysis of special database from Statistical Office of the Republic of Slovenia. Binominal logistic model was applied to determine the factors that affect the probability that a person is active / employed.



Inštitut za ekonomska raziskovanja
Institute for Economic Research

INTERVENCIJE NA TRGU DELA

Raziskovalni projekt

Odgovorna nosilka
dr. Nada Stropnik

Direktor IER
dr. Boris Majcen

Avtorici:

**mag. Nataša Kump
dr. Nada Stropnik**

Ljubljana, september 2008

Raziskovalno nalogo sta financirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije in Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.

Razmnoženo na Inštitutu za ekonomska raziskovanja, Ljubljana, v 10 izvodih

© 2008 Inštitut za ekonomska raziskovanja, Ljubljana

(Zaščita vključuje vsako reproduciranje, kopiranje, mikrofilmanje celote in posameznih delov, ne glede na tehniko).

KAZALO

1. UVOD	1
2. PREGLED DOGAJANJA NA TRGU DELA V SLOVENIJI	2
2.1. Glavne značilnosti slovenskega trga dela.....	2
2.2. Brezposelnost.....	8
2.3 Spremembe v zaposlenosti glede na področje dejavnosti.....	12
2.4 Neformalna zaposlitev	14
2.5 Izobrazba in trg dela.....	16
2.6 Fleksibilnost na trgu dela.....	17
3. MULTIVARIANTNA ANALIZA DEJAVNIKOV AKTIVNOSTI NA TRGU DELA IN ZAPOSLENOSTI.....	20
3.1. Pregled literature	20
3.2. Baza podatkov in deskriptivne statistike	22
3.4. Metodologija	29
3.5 Analiza rezultatov	31
3.5.1 Dejavniki aktivnosti in zaposlenosti celotne populacije (15-64 let).....	31
3.5.2 Dejavniki aktivnosti in zaposlenosti mlajše populacije	35
3.5.3 Dejavniki aktivnosti in zaposlenosti starejše populacije	38
3.5.4 Sintezni pregled rezultatov po dejavnikih.....	41
4. POLITIKE ZAPOSLOVANJA V SLOVENIJI IN V EU.....	45
5. TRG DELA V EVROPSKI UNIJI	51
6. ZAKLJUČEK IN PRIPOROČILA	57
LITERATURA.....	59
PRILOGA.....	62

1. UVOD

Delovanje trgov dela spada med pomembnejša področja posameznih držav članic EU in tudi Evropske unije kot celote. Ustvarjanje delovnih mest je eden izmed ključnih ciljev Lizbonske strategije, saj je med njimi navedeno povečanje stopnje aktivnosti na trgu dela na 70% do leta 2010. Tudi Strategija razvoja Slovenije (SRS, 2005) kot novo politično ekonomsko vizijo Slovenije opredeljuje socialno tržno gospodarstvo, ki bo povezalo bolj liberalno in tržno gospodarstvo z ekonomsko bolj učinkovito in prilagodljivo, toda socialno partnersko državo. Da bi v Sloveniji uresničili navedeno vizijo in dosegli z njo povezane ključne nacionalne razvojne cilje, je kot ena ključnih razvojnih prioriteta določena tudi moderna socialna država in večja zaposlenost. V okviru te prioritete si Slovenija prizadeva za izboljšanje prilagodljivosti trga dela, modernizacijo sistemov socialne zaščite ter za zmanjševanje družbene izključenosti in socialne ogroženosti. Tudi predlagani ukrepi iz Okvirja gospodarskih in socialnih reform za povečanje blaginje v Sloveniji (2005) težijo k cilju ustvariti okolje, v katerem bodo ljudje lažje in hitreje našli delo, hkrati pa bodo uživali tudi potrebno raven socialne zaščite in varnosti. Temeljna sprememba, ki naj bi jo dosegli na podlagi Okvirja gospodarskih in socialnih reform, je motiviranje brezposelnih oseb in prejemnikov socialnih transferjev za aktivno iskanje dela in razvijanje svojih sposobnosti ter za sprejemanje tudi občasnih in začasnih zaposlitev.

Študija¹ na podlagi anketnih in registrskih podatkov podrobno analizira desetletni trend na slovenskem trgu dela, predvsem aktivnost, delovno aktivnost oz. zaposlenost ter brezposelnost po starostnih skupinah in spolu. Na podlagi teh podatkov lahko slovenski trg dela uvrstimo v evropski prostor in prepoznamo šibke in močne točke slovenskega trga dela. Še bolj podrobno lahko razumemo delovanje slovenskega trga dela, če vemo, kaj vpliva na status posameznika na trgu dela, na to ali je posameznik aktiven oziroma zaposlen. Glavni cilj študije je torej ugotoviti, kateri dejavniki vplivajo na posameznikov položaj na trgu dela.

Študija ima naslednjo strukturo. V drugem poglavju na podlagi administrativnih virov podajamo pregled dogajanja na trgu dela v Sloveniji od leta 1996 naprej. Tretje poglavje je namenjeno multivariatni analizi, na podlagi katere smo poskušali oceniti, kateri dejavniki vplivajo na status posameznika na trgu dela. V četrtem poglavju smo na podlagi Eurostat-ovih podatkov aktivno in pasivno politiko zaposlovanja v Sloveniji primerjali s stanjem v Evropski uniji. Primerjava Slovenije in Evropske unije glede na posamezne kazalce trga dela je predmet petega poglavja, medtem ko v zadnjem poglavju podajamo priporočila politiki glede slovenskega trga dela.

¹ Študija je drugo poročilo projekta "Intervencije na trgu dela" v okviru Ciljnega raziskovalnega programa (CRP) "Konkurenčnost Slovenije 2006-2013.

2. PREGLED DOGAJANJA NA TRGU DELA V SLOVENIJI

2.1. Glavne značilnosti slovenskega trga dela

Slovenija je bila v devetdesetih letih priča velikim političnim, ekonomskim in socialnim spremembam. Prehod v tržno ekonomijo je prinesel precej sprememb tudi na slovenski trg dela, kar nazorno pokažejo registrski podatki: število delovno aktivnega prebivalstva je z 909 tisoč v letu 1990 padlo na 743 tisoč oseb v letu 1997. Od leta 1997 naprej se je število delovno aktivnega prebivalstva povečevalo in leta 2007 doseglo 854 tisoč oseb. Število registriranih brezposelnih oseb se je od 45 tisoč v letu 1990 povečalo na kar 129 tisoč oseb v letu 1993, ko je brezposelnost dosegla vrh. Število registriranih brezposelnih oseb se je nato postopno zmanjševalo in v letu 2007 je bilo v evidenco brezposelnih oseb vpisanih še 71 tisoč oseb.

Precejšnje zmanjšanje števila brezposelnih je posledica intenzivnega zgodnjega upokojevanja v zgodnjih devetdesetih letih, zato je ob razvoju dogodkov na trgu dela potrebno omeniti tudi spremembe Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Leta 1992 je bil po dolгих pogajanjih sprejet Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ), ki ni prinesel takojšnjih sprememb, ampak je predvideval njihovo postopno uvajanje. Zgodnje upokojevanje je bilo še vedno možno pri starosti 55 let za moške in 50 let za ženske, če so bili izpolnjeni določeni pogoji². Zaostrovanje pogojev zgodnjega upokojevanja je prišlo šele kasneje, ko je veliko zgodnjih upokojencev že vstopilo v pokojninski sistem leta 1990 in 1991. Do temeljite reforme je prišlo šele z novim Zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-1), ki postavlja minimalno starost za pridobitev pravice do starostne pokojnine na 61 let za ženske in 63 let za moške. To pomeni, da je oseba, ki se upokoji pred doseženo minimalno starostjo po tem zakonu, deležna odbitkov pokojnine oziroma malusov, medtem ko je oseba, ki se upokoji kasneje "nagrajena" z bonusi oziroma dodatki k pokojnini. Spremembe bodo uvedene postopoma, tako da bo polna pokojninska doba dosežena za moške leta 2009, medtem ko bo za ženske šele leta 2023.

Čeprav obstajajo razlike med registrskimi podatki, ki temeljijo na Statističnem registru delovno aktivnega prebivalstva, in anketnimi podatki, ki temeljijo na Anketi o delovni sili, na podlagi obojih lahko pridemo do enakih zaključkov: število aktivnih in delovno aktivnih oseb se je od srede devetdesetih let naprej povečalo, medtem ko se je število brezposelnih oseb v enakem obdobju občutno zmanjšalo. Vmes so bila tudi manj ugodna obdobja (med 2001 in 2003), ko se je trg dela odzval na upočasnjeno gospodarsko rast. Mere aktivnosti prebivalstva v opazovanem obdobju so razvidne iz Table 1.

² ZPIZ iz leta 1992 je poleg dopolnjenih let in minimalne pokojninske dobe (30 let za ženske in 35 let za moške), dodal še nekaj dodatnih pogojev, kot so stečaj, dolgotrajna brezposelnost, invalidnost.

Tabela 1: Osnovne značilnosti prebivalstva (15-64 let) Slovenije po aktivnosti, 1996 - 2007

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Anketa o delovni sili												
Aktivno prebivalstvo	920	932	950	933	939	945	958	939	985	991	998	1007
Delovno aktivno prebivalstvo	857	869	878	863	873	890	900	877	924	925	937	957
Brezposelne osebe	64	64	72	70	66	55	58	62	61	66	61	50
<i>Stopnja aktivnosti</i>	66,3	67,4	68,8	67,6	67,4	67,5	68,5	66,9	69,9	70,7	70,9	71,3
<i>Stopnja delovne aktivnosti</i>	61,7	62,8	63,5	62,5	62,7	63,6	64,3	62,5	65,6	66,0	66,6	67,8
<i>Stopnja brezposelnosti</i>	6,9	6,8	7,6	7,5	7,1	5,8	6,1	6,6	6,1	6,7	6,1	4,8
Statistical Register of Employment												
Aktivno prebivalstvo	862	869	871	877	907	908	911	899	900	905	911	925
Delovno aktivno prebivalstvo	742	743	745	758	801	806	809	801	807	813	825	854
• Zaposlene osebe	633	651	652	671	715	722	721	722	724	732	742	766
• Samozaposlene osebe	110	92	93	88	85	84	87	79	83	82	83	88
Registrirane brezposelne osebe	120	125	126	119	107	102	103	98	93	92	86	71
<i>Stopnja registrirane brezposelnosti</i>	13,9	14,4	14,5	13,6	11,8	11,2	11,2	11,0	10,3	10,2	9,4	7,7

Vir: Eurostat, Labour Force Survey, Statistični urad Republike Slovenije, Statistične informacije (1997 - 2008); Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, Letno poročilo 2007.

Stopnja aktivnosti, ki je v letu 2007 v Sloveniji znašala 71,3%, nekoliko presega povprečno stopnjo aktivnosti v EU³, ki je istega leta znašala 70,9% in le nekoliko zaostaja za stopnjo aktivnosti v starih članicah (EU 15), kjer je stopnja aktivnosti dosegala 72%. Pravzaprav se stopnja aktivnosti v Sloveniji povečuje od leta 1996 naprej in je raven povprečne aktivnosti v EU dosegla že leta 2004.

Če pogledamo stopnje aktivnosti posebej za moške in ženske, lahko ugotovimo, da se slovenski trg dela nekoliko razlikuje od evropskega povprečja. Stopnje aktivnosti za ženske v zadnjih treh letih v Sloveniji presegajo 66%, kar je več od povprečne stopnje aktivnosti žensk v EU (63,3%) in tudi v starih članicah EU 15 (64,8%). Nasprotno, stopnja aktivnosti moških z 75,8% v letu 2007 precej zaostaja za evropskim povprečjem, kjer je stopnja aktivnosti moških v povprečju znašala 78,1%, v EU 15 pa kar 79,3%.

Tabela 2: Mere aktivnosti prebivalstva v skupini 15-64 let, Slovenija, 1996-2007

Leto	Stopnja aktivnosti, %			Stopnja delovne aktivnosti, %			Stopnja brezposelnosti, %		
	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske
1996	66,3	71,1	61,5	61,7	66,0	57,5	6,9	7,2	6,6
1997	67,4	71,8	62,9	62,8	67,1	58,4	6,8	6,5	7,2
1998	68,8	73,0	64,4	63,5	67,5	59,5	7,6	7,5	7,7
1999	67,6	72,2	63,0	62,5	66,8	58,1	7,5	7,4	7,7
2000	67,4	71,7	63,1	62,7	66,7	58,5	7,1	6,9	7,2
2001	67,5	72,5	62,5	63,6	68,5	58,6	5,8	5,5	6,2
2002	68,5	72,9	63,9	64,3	68,7	59,8	6,1	5,7	6,4
2003	66,9	71,6	62,1	62,5	67,2	57,7	6,6	6,1	7,1
2004	69,9	74,2	65,6	65,6	69,9	61,3	6,1	5,8	6,5
2005	70,7	75,1	66,1	66,0	70,4	61,3	6,7	6,2	7,2
2006	70,9	74,9	66,7	66,6	71,1	61,8	6,1	5,0	7,4
2007	71,3	75,8	66,6	67,8	72,7	62,6	5,0	4,1	6,0

Vir: Eurostat, Labour Force Survey.

Razlike med spoloma v stopnji aktivnosti se seveda odražajo tudi v razlikah med spoloma pri stopnji delovne aktivnosti oz. zaposlenosti. Predvsem na račun relativno visokih stopenj zaposlenosti žensk v Sloveniji (62,6% v Sloveniji v primerjavi z 58,6% v EU), je v Sloveniji razlika med spoloma v stopnji zaposlenosti občutno nižja od evropskega povprečja, saj v Sloveniji znaša 10,1 odstotno točko, medtem ko v EU v povprečju dosega kar 14,4 odstotne točke.

Stopnja (anketne) brezposelnosti v Sloveniji v celotnem opazovanem obdobju zaostaja za evropskim povprečjem, ne glede na to, ali za primerjavo upoštevamo EU 25 ali EU 15. Leta 2007 je v Sloveniji stopnja brezposelnosti dosegla 5%, kar je precej manj od dobrih 7% stopnje brezposelnosti, kolikor je le-ta v povprečju znašala v EU. Iz Tabele 2 je razvidno, da se je stopnja brezposelnosti za celotno populacijo zmanjševala v celotnem opazovanem obdobju 1996-2007. Do drugačnih zaključkov pridemo, če pogledamo gibanje brezposelnosti po spolu. Brezposelnost žensk je med leti 1996 in 2006 najprej narasla in je opazno padla šele v zadnjem letu, medtem ko se je stopnja brezposelnosti moških zmanjševala celotnem obdobju. Tako je bila le do leta 1996⁴ stopnja brezposelnosti žensk nižja od stopnje brezposelnosti moških, medtem ko je v vseh ostalih

³ Povprečne vrednosti EU se v celotnem dokumentu nanašajo na EU 25. Če se vrednosti nanašajo na stare članice EU 15, je to v tekstu posebej poudarjeno.

⁴ Glej Stanovnik, Čok, Kump (2005): The Gender Dimension of Social Security Reform in Slovenia.

letih brezposelnost žensk presegala brezposelnost moških. Ena od možnih razlag za te razlike med spoloma je dejstvo, da je tranzicija na začetku prizadela bolj panoge, v katerih prevladuje moška delovna sila, kot so, na primer, kovinska industrija, metalurgija. Kasneje so posledice konkurenčnega pritiska najbolj občutile panoge, v katerih med zaposlenimi prevladujejo ženske, kot so tekstilna in usnjarska industrija. V zadnjih dveh letih se je razlika med moško in žensko brezposelnostjo precej povečala in se giblje okrog dveh odstotnih točk. To kaže na dejstvo, da so ženske za delodajalce manj zanimive v primerjavi z moškimi in da se za ženske tveganje brezposelnosti povečuje.

O aktivnosti prebivalstva lahko izvemo precej več, če pogledamo, kako se je spreminjala stopnja aktivnosti po starostnih skupinah, kar nam kaže Tabela 3.

Tabela 3: Stopnja aktivnosti glede na starost in spol, Slovenija, 1996-2007

Leto	Total	15-24	25-49	50-54	55-59	60-64
Skupaj						
1996	66,3	42,6	90,6	59,3	26,1	14,6
1997	67,4	46,1	89,6	60,5	28,6	18,2
1998	68,8	44,0	91,0	64,6	34,2	17,9
1999	67,6	40,4	90,9	65,0	29,9	17,7
2000	67,4	37,3	90,6	70,0	31,6	15,3
2001	67,5	36,0	91,0	70,2	34,7	14,7
2002	68,5	36,6	91,4	73,3	36,8	15,7
2003	66,9	33,8	91,0	70,8	33,7	13,5
2004	69,9	39,3	91,4	75,3	45,4	16,4
2005	70,7	40,5	91,6	74,8	45,6	16,0
2006	70,9	40,6	91,4	77,6	46,2	16,0
2007	71,3	41,8	91,7	77,6	47,0	17,3
Moški						
1996	71,1	44,6	93,1	72,9	38,7	18,1
1997	71,8	49,6	91,4	72,4	37,0	24,1
1998	73,0	46,3	93,1	79,9	44,3	20,8
1999	72,2	41,9	92,8	79,9	43,5	22,6
2000	71,7	40,7	91,7	84,2	44,5	20,3
2001	72,5	40,1	92,9	82,2	48,6	19,8
2002	72,9	40,2	93,1	82,9	53,3	21,4
2003	71,6	38,3	92,5	80,7	48,0	17,5
2004	74,2	43,1	92,8	81,9	62,1	21,5
2005	75,1	44,5	93,4	79,3	62,7	22,9
2006	74,9	44,4	93,0	81,5	61,8	22,3
2007	75,8	47,6	93,2	81,9	62,9	22,6
Ženske						
1996	61,5	40,7	88,0	45,4	14,6	11,7
1997	62,9	42,4	87,7	49,0	20,2	13,4
1998	64,4	41,6	88,9	49,9	23,9	15,3
1999	63,0	39,0	88,8	49,9	17,0	12,9
2000	63,1	33,6	89,5	55,9	18,4	11,2
2001	62,5	31,7	88,9	58,3	20,3	10,4
2002	63,9	32,6	89,6	63,6	20,1	10,6
2003	62,1	28,9	89,3	60,0	20,1	10,1
2004	65,6	35,4	89,9	68,4	28,4	11,9
2005	66,1	36,3	89,7	70,3	27,3	9,8
2006	66,7	36,4	89,7	73,6	30,2	10,3
2007	66,6	35,4	90,1	72,8	31,0	12,6

Vir: Eurostat, Labour Force Survey.

Leta 2007 je bilo aktivnih 72,8% žensk in 81,9% moških v starosti med 50 in 54 let. Stopnja aktivnosti v se je starostni skupini 50-54 let v opazovanem obdobju 1996-2007 zelo povečala. Stopnja aktivnosti v opazovani starostni skupini, za razliko od devetdesetih let, s 77,6% aktivnih oseb v letu 2007 le še malenkostno zaostaja za evropskim

povprečjem – 79,5% aktivnih oseb v starosti 50-54 let. Še leta 1996 je bila stopnja aktivnosti za starostno skupino 50-54 v Sloveniji za 13,2 odstotne točke nižja od evropskega povprečja. Stopnja aktivnosti se je precej bolj povečala za ženske kot za moške, saj je bilo leta 1996 aktivnih le 45,4% žensk in "kar" 72,9% moških v tej starostni skupini. Od leta 2004 naprej lahko, podobno kot pri stopnji aktivnosti za celotno populacijo, tudi za starostno skupino 50-54 ugotovimo, da stopnja aktivnosti žensk presega evropsko povprečje, medtem ko stopnja aktivnosti moških v celotnem opazovanem obdobju zaostaja za evropskim povprečjem. Na intenzivnost sprememb stopenj aktivnosti v starostni skupini 50-54 let je imelo velik vpliv predvsem zgodnje upokojevanje, ki je bilo najbolj množično med leti 1990 in 1993. Posledično je s trga delovne sile izstopilo veliko število oseb prav iz obravnavane starostne skupine 50 – 54 let, a so se sčasoma stopnje aktivnosti v tej starostni skupini normalizirale.

Prav tako se je povečala stopnja aktivnosti v starostni skupini 55-59 let, in sicer od 26,1% aktivnih oseb v tej starostni skupini leta 1996 na 47,0% aktivnih leta 2007. Kljub vsemu stopnja aktivnosti v tej starostni skupini še vedno precej zaostaja za evropskim povprečjem, saj je bilo leta 2007 v EU v povprečju aktivnih 61,5% oseb v starosti med 55 in 59 let. Pravzaprav je stopnja aktivnosti v tej starostni skupini nižja le še na Poljskem in na Malti. Za evropskim povprečjem zaostajajo predvsem ženske, saj je bilo leta 2007 v Sloveniji aktivnih le 31,0% žensk v starosti med 55 in 59 let, v primerjavi z 51,8% aktivnih žensk v tej starostni skupini v EU. Slovenski moški so v primerjavi z ženskami za evropskim povprečjem zaostajali nekoliko manj; v Sloveniji je bilo leta 2007 aktivnih 62,9% moških v starosti med 55 in 59 let v primerjavi z evropskim povprečjem, ki je istega leta znašalo 71,7%.

V nasprotju s starejšimi starostnimi skupinami, se je stopnja aktivnosti mladih, v starosti od 15 do 24 let, zmanjšala s 42,6% leta 1996 na 41,8% leta 2007. V primerjavi z EU, kjer je bilo leta 2007 aktivnih 45,1% mladih v obravnavani starostni skupini, stopnja aktivnosti mladih v Sloveniji nekoliko zaostaja. Pri tem je zopet potrebno opozoriti na razlike med spoloma. Stopnja aktivnosti moških v starosti med 15 in 24 leti v Sloveniji se je zniževala od leta 1996 do leta 2003, v naslednjih letih pa je naraščala in leta 2007 dosegla 47,6%. Stopnja aktivnosti žensk v starostni skupini 15-24 se je po padcu v devetdesetih začela zviševati leta 2004, a leta 2007 s 35,4% še ni dosegla stanja iz leta 1996. Eden glavnih razlogov za zniževanje stopnje aktivnosti mladih (starostna skupina 15-24) je izrazito povečanje števila študentov. V šolskem letu 1995/96 je bilo v visokošolsko izobraževanje vključenih 47.908 študentov, medtem ko se je njihovo število v letu 2005/06 povečalo kar na 100.548. Poleg podaljševanja študija se mladi soočajo tudi z težavnim prehodom od izobraževanja do zaposlitve.

Stopnja brezposelnosti za celotno populacijo v Sloveniji se je v celotnem opazovanem obdobju 1996–2007 precej znižala, ob dejstvu, da je bila vseskozi nižja od povprečne stopnje brezposelnosti v EU in tudi v EU 15. V letu 2007 je povprečna stopnja brezposelnosti v EU znašala 7,2%, med starimi članicami (EU 15) 7,1%, medtem ko je bila v Sloveniji zgolj 5%. Na podlagi podatkov iz Tabele 4 lahko tudi ugotovimo, da se je stopnja brezposelnosti za moške znižala precej bolj kot stopnja brezposelnosti za ženske. Stopnja brezposelnosti za moške je bila že od leta 2001 naprej nižja kot leta 1996,

medtem ko je bila stopnja brezposelnosti žensk še leta 2006 višja kot na začetku opazovanega obdobja.

Tabela 4: Stopnje brezposelnosti po starostnih skupinah in spolu, Slovenija, 1996-2007

Leto	Skupaj			15-24			25-49			50-64		
	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske
1996	6,9	7,2	6,6	16,6	16,7	16,5	5,5	5,9	5,0	3,6	3,7	3,4
1997	6,8	6,5	7,2	16,3	14,1	19,1	5,5	5,5	5,5	2,8	3,1	2,4
1998	7,6	7,5	7,7	17,6	17,0	18,2	6,3	6,3	6,3	4,2	4,4	3,9
1999	7,5	7,4	7,7	18,5	17,2	19,8	6,1	6,2	6,0	5,0	5,0	4,8
2000	7,1	6,9	7,2	16,4	14,8	18,5	5,6	5,4	5,7	7,3	7,7	6,7
2001	5,8	5,5	6,2	15,7	15,0	16,6	4,7	4,4	4,9	4,2	3,6	5,1
2002	6,1	5,7	6,4	14,8	13,5	16,7	5,1	4,8	5,5	4,3	4,6	3,8
2003	6,6	6,1	7,1	15,3	13,1	18,4	5,9	5,5	6,4	4,2	4,4	4,0
2004	6,1	5,8	6,5	14,0	11,2	17,7	5,3	5,0	5,6	4,5	5,4	3,3
2005	6,7	6,2	7,2	15,9	14,5	17,8	5,8	5,2	6,6	4,3	5,1	3,3
2006	6,1	5,0	7,4	13,9	11,6	16,8	5,5	4,4	6,8	3,9	3,5	4,3
2007	5,0	4,1	6,0	10,1	9,4	11,2	4,4	3,3	5,6	4,1	3,6	4,8

Vir: Eurostat, Labour Force Survey.

Do zanimivih zaključkov lahko pridemo, če pogledamo stopnje brezposelnosti po starostnih skupinah in po spolu. Stopnja brezposelnosti mladih (15-24 let) je z 10,1% precej višja od stopnje brezposelnosti celotne populacije in tudi od ostalih starostnih skupin, čeprav je prav v zadnjem letu prišlo do občutnega izboljšanja. V večini opazovanih let je tudi razlika med spoloma v stopnji brezposelnosti najvišja prav v tej starostni skupini. Očitno so pogoji na trgu dela manj ugodni za mlade ženske kot za mlade moške. Po drugi strani je najstarejša starostna skupina (50-64 let) edina, za katero je v opazovanem obdobju značilno zvišanje stopnje brezposelnosti. A je zopet potrebno poudariti, da so se v opazovanem obdobju zvišale predvsem stopnje brezposelnosti žensk v starosti od 50 do 64 let, medtem ko se v zadnjih letih stopnja brezposelnosti starejših moških že znižuje.

Tabela 5: Delež dolgotrajno brezposelnih med vsemi brezposelnimi, EU in Slovenija, 1996-2007

Leto	Slovenija			EU 25			EU 15		
	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske
1996	49,8	51,4	47,7	-	-	-	47,2	45,6	48,9
1997	51,9	55,1	48,6	-	-	-	47,7	46,3	49,2
1998	45,3	44,4	46,2	-	-	-	48,0	46,7	49,2
1999	41,8	45,2	38,0	-	-	-	46,1	44,8	47,3
2000	62,7	64,9	60,3	45,9	44,6	47,1	45,5	44,4	46,5
2001	63,2	63,7	62,6	46,1	44,9	47,2	44,0	43,2	44,7
2002	54,7	62,4	46,5	43,9	42,0	46,0	40,1	38,5	41,7
2003	56,7	59,0	54,3	44,6	43,3	45,9	41,4	40,2	42,6
2004	53,1	53,9	52,2	44,1	43,2	45,1	41,0	40,1	41,9
2005	47,3	48,4	46,3	45,6	45,0	46,1	41,9	41,6	42,4
2006	49,3	49,7	48,9	45,3	45,5	45,1	42,5	42,9	42,1
2007	45,7	45,3	46,1	42,3	42,5	42,0	40,2	40,6	39,9

Vir: Eurostat, Labour Force Survey

Eden večjih problemov slovenskega trga dela nasploh je dolgotrajna brezposelnost. Podatki iz Tabele 5 kažejo, da je bil delež dolgotrajno brezposelnih najvišji v prvih letih tega desetletja, nato pa se je po letu 2003 začel zniževati. Leta 2000 je bilo prvo leto, ko je delež dolgotrajno brezposelnih v Sloveniji presegel evropsko povprečje. Kljub stalnemu zniževanju deleža dolgotrajno brezposelnih v Sloveniji po letu 2003, je le-ta še vedno precej višji od evropskega povprečja.

2.2. Brezposelnost

Podatke o brezposelnosti lahko pridobimo iz dveh virov: iz ankete o delovni sili, ki daje mednarodno primerljive podatke, in iz registra brezposelnih oseb, ki ga vodi Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. Kot je razvidno iz Table 1, je v Sloveniji precejšnja razlika med anketno in registrirano brezposelnostjo.

Brezposelne osebe po anketi o delovni sili so osebe, ki v zadnjem tednu pred anketiranjem niso delale (niso bile zaposlene ali samozaposlene in niso opravile nikakršnega dela za plačilo), vendar:

- aktivno iščejo delo (v zadnjih štirih tednih so se zglasile na zavodu za zaposlovanje, poslale prošnjo za zaposlitev ipd.) in
- so takoj (v naslednjih dveh tednih) pripravljene sprejeti delo.

Med brezposelne osebe štejemo tudi tiste, ki so že našle delo, vendar ga bodo začele opravljati po anketiranju.

Za razliko med registrirano in anketno brezposelnostjo obstaja več vzrokov. V letu 2007 je bilo med 50 tisoč anketno brezposelnimi osebami kar 13 tisoč takih, ki niso bile prijavljene pri zavodu za zaposlovanje. Število anketno brezposelnih, ki niso registrirano brezposelni se ni veliko spreminjalo v vseh opazovanih letih, zato, lahko sklepamo, da bo določen delež oseb vedno iskal zaposlitev izključno po drugih zaposlitvenih kanalih in ne preko zavoda. Po drugi strani pa je bilo leta 2007 34 tisoč oseb (skoraj polovica registriranih brezposelnih), ki so bile registrirane kot brezposelne, a niso izpolnjevale pogojev za anketno brezposelnost. Razlogov za to je lahko več: velika neaktivnost dela registrirano brezposelnih oseb, predvsem dolgotrajno brezposelnih oseb, ki menijo, da dela ne morejo dobiti ("discouraged workers" oz. t.i. obupanci), in delovna aktivnost registrirano brezposelnih bodisi v sivi ekonomiji bodisi kot pomagajoč družinski član (Kajzer, 2006).

Pri tem je potrebno opozoriti, da se razlika med registrirano in anketno brezposelnostjo manjša. Kot kažejo podatki iz Tabele 1, je bila leta 1996 stopnja registrirane brezposelnosti za 7 odstotnih točk višja od stopnje anketne brezposelnosti, medtem ko je leta 2007 razlika med njima znašala le še 2,9 odstotni točki. Razlog za zmanjševanje razlike je predvsem v zaostrovanju pogojev za vpis v register brezposelnih in obstanek v njem, saj so se ti pogoji približali definiciji anketne brezposelnosti (aktivno iskanje zaposlitve).

Ker smo anketno brezposelnost analizirali že v prejšnjem poglavju (Poglavje 2.1.), naslednje ugotovitve namenjamo analizi podatkov o registrski brezposelnosti. Prav tako kot število brezposelnih po anketnih podatkih, je v opazovanem obdobju padalo tudi število registriranih brezposelnih. Tako je bilo leta 1996 brezposelnih 120 tisoč oseb, medtem ko jih je bilo leta 1997 le še 71 tisoč.

Kot omenja Kajzer (2006) in je razvidno tudi iz Table 6, je bilo v devetdesetih letih kar nekaj strukturnih problemov registrirane brezposelnosti: naraščajoča dolgotrajna brezposelnost, naraščajoča brezposelnost starejših od 50 let, visoka brezposelnost oseb z nižjo izobrazbo. V devetdesetih je bil tudi visok delež brezposelnih med mladimi, ki pa se

je v zadnjih letih precej nižaj. Hkrati se je po letu 2000 nekoliko zvišal delež oseb, ki zaposlitev iščejo prvič, a je po letu 2005 delež iskalcev prve zaposlitve med vsemi brezposelnimi precej upadel. V istem obdobju (po letu 2000) se je, po rasti v devetdesetih letih, znižal tudi delež dolgotrajno brezposelnih, ki je v primerjavi z EU še vedno visok (Tabela 5). Zmanjšal se je tudi delež brezposelnih oseb z dokončano osnovno šolo ali manj. Po drugi strani delež žensk med brezposelnimi vztrajno narašča, medtem ko se delež starih 50 let in več po začetnem padcu po letu 2000 zopet povečuje. Še posebej občutno povečanje deleža brezposelnih, ki so stari 50 let in več, je bilo v zadnjem letu, ko so predstavljali kar 31,1% vseh brezposelnih, kar je največ doslej.

Dejansko osebe, ki so stare 50 let in več, predstavljajo kategorijo, za katero je značilno najbolj občutno povečanje svojega deleža med brezposelnimi, saj je le-ta narasel od 14,1% v letu 1996 na 25,4% v letu 2007. Velikokrat so te osebe brezposelne dlje časa in so brez pravih kvalifikacij. Pravzaprav lahko rečemo, da gre pri brezposelnih, ki so stari 50 let in več, za skupino ljudi, ki imajo majhne in zelo omejene možnosti za zaposlitev in mnogo njih dejansko čaka na izpolnitev minimalnih pogojev za upokožitev.

Tabela 6: Značilne skupine registriranih brezposelnih oseb pri Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje, 1996-2007

Leto	Registrirane brezposelne osebe	Značilne skupine registriranih brezposelnih					
		do 26 let	iskalci prve zaposlitve	ženske	brezposelni več kot eno leto	osnovna šola ali manj	50 let ali več
1996	119.799	31,4	19,4	48,1	56,1	47,0	14,1
1997	125.189	29,1	18,3	48,8	57,4	47,1	16,4
1998	126.080	26,3	18,1	49,9	61,7	46,9	20,7
1999	118.951	25,8	18,7	50,6	63,7	47,5	23,8
2000	106.601	23,4	17,9	50,7	62,9	47,2	27,3
2001	101.857	24,1	18,8	50,8	58,9	47,0	27,0
2002	102.635	24,0	19,6	51,2	54,4	47,0	25,4
2003	97.674	26,1	23,2	52,8	48,6	44,2	21,4
2004	92.826	26,2	25,2	53,1	46,2	41,6	21,0
2005	91.889	24,2	24,3	53,8	47,3	40,8	22,7
2006	85.836	21,2	22,3	54,8	48,8	39,3	25,4
2007	71.336	16,7	19,4	54,9	51,2	39,3	31,1

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, Letna poročila (2001-2007).

Poleg starejših je med brezposelnimi stalno večji delež žensk, saj se je njihov delež v opazovanem obdobju povečal od 48,1% na 54,8% vseh brezposelnih. Slabšanje položaja žensk potrjujejo tudi podatki v Tabeli 4, iz katerih je očitno, da se je stopnja brezposelnih starejših žensk v opazovanem obdobju nadpovprečno povečevala. Eden od razlogov za manjšo zaposljivost žensk je zmanjševanje števila podjetij in delovnih mest v panogah, kjer so tradicionalno zaposlene ženske. Dodatni razlog pa je tudi "diskriminacija" med spoloma, saj se delodajalci raje odločajo za zaposlovanje moških, pri katerih ne pričakujejo odsotnosti zaradi porodniških dopustov in nege otrok.

Podatki v Tabeli 7 kažejo, da je imel priliv v brezposelnost trend naraščanja do leta 2005, ko je bilo več kot 94 tisoč na novo brezposelnih oseb. Od leta 2006 naprej se število na novo brezposelnih oseb zmanjšuje. Največji delež priliva so predstavljale osebe, ki se jim je iztekla zaposlitev za določen čas. Leta 2007 so te osebe predstavljale več kot tretjino (38%) celotnega priliva, medtem ko je njihov delež leta 1996 znašal "le" 28%.

Zaposlovanje za določen čas je vse bolj običajna oblika zaposlovanja, s katero delodajalci povečujejo fleksibilnost zaposlitev. Približno četrtno priliva v brezposelnost so v opazovanem obdobju predstavljali iskalci prve zaposlitve, a se je njihov delež po letu 2005 zmanjšal na petino. Brezposelni zaradi stečaja in trajno presežni delavci so največji delež priliva v brezposelnost predstavljali v devetdesetih letih, a je njihov delež začel upadati že od leta 1998 naprej. V zadnjih letih se je njihov delež ustalil na približno 15%.

Tabela 7: Priliv v registrirano brezposelnost in odliv iz evidence brezposelnih, 1996-2007

Leto	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1. Priliv, v 1000	86,5	78,5	77,0	80,8	82,3	87,7	87,4	94,2	95,6	94,4	90,2	73,5
• iskalci prve zaposlitve	21,1	17,9	18,6	19,6	20,5	21,9	21,4	25,4	26,0	21,7	18,6	14,7
• brezposelni zaradi stečaja in trajno presežni delavci	21,8	20,4	15,3	11,3	9,6	8,8	10,9	14,4	13,7	14,9	13,9	10,4
• brezposelni (iztek zap. za dol. čas)	24,4	23,7	29,5	30,8	28,3	32,1	32,7	32,2	33,1	34,5	33,4	28,2
• ostali razlogi	19,2	16,4	13,6	19,0	24,0	24,9	22,4	22,2	22,9	23,3	24,4	20,2
2. Odliv, v 1000	88,7	74,4	79,0	93,1	92,1	87,9	92,1	97,9	100,8	92,6	104,5	83,4
(a) Vključeni v zaposlitve	54,6	56,1	55,4	62,4	60,2	52,7	52,2	50,5	54,3	53,9	57,4	49,1
• prva zaposlitve	12,7	12,4	12,3	13,1	12,7	10,9	10,8	10,3	12,0	11,1	11,2	9,6
• brezposelnih zaradi stečaja in trajno presežnih delavcev	12,2	11,4	10,6	10,2	8,2	5,3	5,5	6,5	7,9	8,1	8,7	6,3
• ostale zaposlitve	29,7	32,2	32,6	39,1	39,3	36,5	35,9	33,8	34,3	34,8	37,6	33,2
(b) Odliv iz razlogov, ki ne pomenijo zaposlitve	34,1	18,3	23,5	30,7	31,9	35,3	34,2	39,6	44,3	35,2	42,2	31,7
(c) Prehod v druge evidence	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3,5	4,9	2,6
- v evidenco po drugih zakonih	-	-	-	-	-	-	5,7	7,7	2,3	1,7	1,2	0,8

Vir: Zavod RS za zaposlovanje, Letna poročila (2001-2007).

Odliv iz brezposelnosti se je od leta 1996 povečal iz 88 tisoč na 104,5 tisoč oseb v letu 2006, leta 2007 pa je padel na 83,4 tisoč oseb. Pomembno je, da podatke o zmanjšanju števila brezposelnih interpretiramo s previdnostjo, saj odliv iz brezposelnosti ne pomeni nujno, da se je za toliko povečalo število zaposlenih. Analiza tokov registrirane brezposelnosti v Tabelah 7 in 8 kaže, da se je v zadnjih desetih letih število brezposelnih v veliki meri zmanjševalo iz razlogov, ki ne pomenijo zaposlitve. Po letu 2000 je bila le malo več kot polovica črtanj iz registra brezposelnih posledica nove zaposlitve dotlej brezposelne osebe, medtem ko je leta 1997 ta delež znašal kar 75%. Črtanja iz evidence brezposelnih v tolikšnem obsegu je omogočila predvsem sprememba Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti leta 1998 (Ur.l. 69/98).

Od leta 2003 naprej je okrog 40% vseh tistih črtanj iz evidenc brezposelnih, ki nastanejo na podlagi drugih razlogov kot zaposlitev, posledica neizpolnjevanja obveznosti s strani brezposelnih; največkrat v evidenci prijavljena oseba ni bila na razpolago za zaposlitev, lahko pa so osebe tudi odklonile zaposlitev, bile neaktivne pri iskanju zaposlitve, niso sodelovale v programih aktivne politike zaposlovanja ali so delale na črno. Delež črtanja iz evidence brezposelnih na račun prehoda v neaktivnost (šolanje, upokojitev, itd) se zmanjšuje in je od 47% vseh tistih črtanj iz evidence, do katerih pride iz drugih razlogov kot zaposlitev brezposelnih, v letu 2000 padel na 26% v letu 2006. V zadnjem letu je zaznati porast, saj se je njihov delež povečal na slabih 38%.

Kot opozarja Kajzerjeva (2006, str. 22), je odliv iz brezposelnosti zaradi zaposlitve v vseh letih po tranziciji (z izjemo leta 1999) manjši od priliva v brezposelnost zaradi izgube dela.

V devetdesetih letih se je to razmerje gibalo nad 90%, po letu 2000 pa je bilo precej manjše in je leta 2005 doseglo le 74%. Število registriranih brezposelnih, ki so dobili delo, je v povprečju manjše, kot je bilo v devetdesetih predvsem zaradi manjšega števila vključenih v zaposlitev preko programov aktivne politike zaposlovanja, medtem ko je število nesubvencioniranih zaposlitev brezposelnih v povprečju nekoliko večje kot v drugi polovici preteklega desetletja.

Tabela 8: Pregled objavljenih iz evidence brezposelnih oseb po razlogih, 1996-2007

Razlogi objave	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Zaposlitve:	60.232	52.664	52.178	50.520	54.257	53.857	57.423	49.117
• - od tega v javna dela	7.819	6.298	5.152	3.327	4.289	3.374	3.635	2.232
Prehod v neaktivnost:	14.973	15.830	16.351	15.384	16.304	12.626	12.466	12.899
• - od tega redno šolanje	-	-	2.269	2.274	2.746	2.224	2.527	2.517
• - od tega šolanje po 53.b členu	-	-	3.694	4.935	4.504	2.916	1.466	2.130
• - od tega upokojitve	-	-	6.872	4.957	4.337	3.342	4.036	4.489
• - od tega ostali razlogi	-	-	3.516	3.218	4.717	4.144	4.437	3.763
Oseba se je sama odjavila	5.323	5.064	5.228	5.569	4.898	4.578	5.928	5.195
Ni na razpolago za zaposlitev	7.774	10.038	8.378	11.571	12.699	11.712	13.748	9.504
Odklonitev zaposlitve, neaktivnost, zavrnitev APZ, prekinitvev APZ, delo na črno, ostalo	2.738	2.711	1.967	4.179	6.473	3.326	5.063	2.197
Prehod v druge evidence *	-	-	-	-	-	3.457	4.883	2.573
• - od tega prehod v ev. po drugih zakonih	-	-	5.702	7.723	2.268	1.651	1.192	759
Preselitve v tujino	867	816	837	854	1.039	206	218	206
Ostalo	187	817	1.448	2.063	2.892	2.795	4.760	1.745
Skupaj	92.094	87.940	92.089	97.863	100.830	92.557	104.489	83.436

Vir: Zavod RS za zaposlovanje, Letna poročila (2001-2007).

Vsekakor za slabše razmerje med odlivom iz brezposelnosti zaradi zaposlitve in prilivom v brezposelnost zaradi izgube dela ne moremo kriviti vse manjšega števila prostih delovnih mest. Število prijavljenih potreb po delavcih se je med letoma 2001 in 2007 povečalo kar za 76%, a temu trendu ni dovolj hitro sledilo trend povečevanje kritih potreb po delavcih. Kot kažejo podatki v Tabeli 9, je v letu 2006 ostalo nepokritih kar 34,2% vseh prijavljenih potreb, kar je precej več od 23,2% v letu 2001. Te velike razlike med številom prijavljenih in kritih potreb po delavcih kažejo na razhajanje med povpraševanjem in ponudbo na trgu dela. Delodajalci nimajo težav pri iskanju delavcev s srednješolsko izobrazbo, saj tam razmerje med pokritimi in prijavljenimi potrebami praviloma celo presega 100%.

Razmerje med pokritimi in prijavljenimi potrebami se je v opazovanem obdobju znižalo za delavce brez izobrazbe in tiste s poklicno izobrazbo. Prav pri delavcih s poklicno izobrazbo je razmerje najmanjše, saj je pokritih manj kot polovica prijavljenih potreb. Relativno velik delež nepokritih prijavljenih potreb po nekvalificiranih delavcih in pa njihova velika zastopanost med brezposelnimi kažeta na bodisi velik vpliv socialnih prejemkov bodisi njihovo vključenost v delo na črno.

V opazovanem obdobju je bila pokrita približno tretjina potreb po delavcih z višjo izobrazbo, medtem ko se je delež pokritih potreb po delavcih z visoko izobrazbo med leti 2001 in 2007 zvišal za približno štirinajst odstotnih točk na približno 72%. Kljub naraščajočemu številu študentov, še vedno ostaja dobra četrtina potreb po delavcih z visoko izobrazbo nepokritih. Navedeno lahko vsaj delno pojasnimo z nesorazmerno velikim deležem diplomantov družboslovnih, humanističnih poslovnih in ved. Podatki

kažejo, da je bilo leta 2007 med vsemi diplomanti le 27% tistih, ki so zaključili naravoslovni oziroma tehniški študij (SI-STAT podatkovni portal).

Tabela 9: Število prijavljenih in kritih potreb po delavcih (brez pripravnikov) glede na stopnjo izobrazbe, 2001-2007

	Skupaj	I. – II.	III. – IV.	V.	VI.	VII.	
2001	Prijavljene	135.896	43.660	47.323	23.604	6.063	15.246
	Krite	104.544	33.720	33.350	24.520	4.060	8.894
	Razmerje	76,9	77,2	70,5	103,9	67,0	58,3
2002	Prijavljene	132.055	39.793	47.069	23.811	5.613	15.769
	Krite	105.478	32.163	33.894	25.779	3.725	9.917
	Razmerje	79,9	80,8	72,0	108,3	66,4	62,9
2003	Prijavljene	140.326	43.333	49.541	24.140	5.549	17.763
	Krite	112.848	34.886	34.884	27.183	3.808	12.087
	Razmerje	80,4	80,5	70,4	112,6	68,6	68,0
2004	Prijavljene	164.782	49.399	58.871	28.675	5.928	21.909
	Krite	118.207	35.379	35.571	36.102	3.869	13.886
	Razmerje	71,7	71,6	60,4	125,9	65,3	63,4
2005	Prijavljene	198.280	60.028	71.690	35.115	6.448	24.999
	Krite	133.631	39.130	39.013	34.924	4.142	16.422
	Razmerje	67,4	65,2	54,4	99,5	64,2	65,7
2006	Prijavljene	223.513	69.040	83.460	38.657	6.638	25.718
	Krite	153.057	46.721	44.986	39.537	4.311	17.502
	Razmerje	68,5	67,7	53,9	102,3	64,9	68,1
2007	Prijavljene	238.907	76.892	89333	40.912	6.776	24.994
	Krite	157.247	49.142	44598	41.213	4.185	18.109
	Razmerje	65,8	63,9	49,9	100,7	61,8	72,5

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, Letno poročilo 2002-2007.

2.3 Spremembe v zaposlenosti glede na področje dejavnosti

Tako kot stopnja delovne aktivnosti se je tudi absolutno število delovno aktivnih v opazovanem obdobju od leta 1996 do leta 2007 precej povečalo; če pogledamo Tabelo 1, anketni podatki kažejo 11,7% povečanje, registrski podatki pa 15,1% povečanje števila zaposlenih. V zadnjem letu (2007 glede na 2006) je bila rast števila delovno aktivnih v celotnem opazovanem obdobju največja, kar kažejo vse statistike; po anketi o delovni sili se je število delovno aktivnih povečalo za 2,5%, po statistiki formalno delovno aktivnih pa za 3,5% (Umar, 2008). Zaposlenost je v zadnjem obdobju naraščala v skoraj vseh dejavnostih. Okoli polovico skupnega povečanja zaposlenosti v letu 2007 je že tretje leto zapored doprinesla visoka rast zaposlovanja v gradbeništvu in dejavnosti nepremičnin, najema in poslovnih storitev. Pri tem je potrebno omeniti, da se je v letu 2007 število delovnih dovoljenj tujcem glede na predhodno leto povečalo za 31,7%, kar je predstavljalo okoli dve petini povečanja povprečnega števila formalno delovno aktivnih v letu 2007. Tako se je blažilo pomanjkanje delovne sile, ki je bilo posebej izrazito pri poklicih za preprosta dela in v gradbeništvu.

Porast zaposlenosti je zaznati tudi na področju prometa, skladiščenja in zvez. V zadnjih letih se je delež delovno aktivnih zmanjšal v kmetijstvu, rudarstvu, predelovalnih dejavnostih, javni upravi in vojski, kar je razvidno iz Tabele 10.

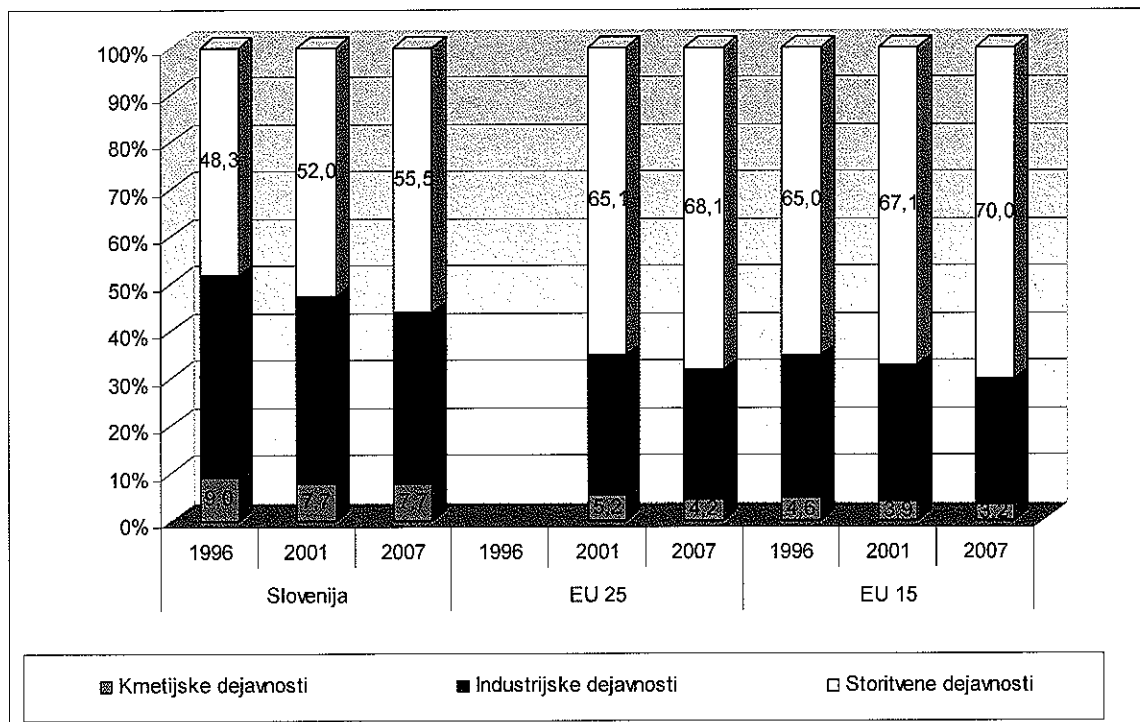
Tabela 10: Delovno aktivno prebivalstvo po področjih dejavnosti, 1996-2007, v %

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
A, B Kmetijstvo, gozdarstvo, ribištvo	9,0	10,1	9,8	8,5	7,8	7,7	7,7	6,7	8,0	7,3	7,7	7,7
C Rudarstvo	1,1	0,8	0,9	0,7	0,9	0,6	0,4	0,6	0,6	0,7	0,6	0,5
D Predelovalne dejavnosti	34,4	32,8	32,7	31,8	30,7	31,1	31,8	30,0	29,1	29,9	28,5	28,1
E Oskrba z elektriko, plin	1,5	1,5	1,0	0,9	1,2	1,3	1,2	1,0	1,0	1,0	1,1	1,1
F Gradbeništvo	5,5	6,2	5,8	5,2	5,5	6,2	6,0	5,9	5,9	6,2	5,9	6,1
G Trgovina, popravila motorjev	11,9	12,3	12,5	12,6	13,6	12,7	13,3	13,5	12,9	12,1	12,7	12,3
H Gostinstvo	3,9	4,3	4,3	3,9	3,9	3,8	4,0	4,1	4,1	4,3	4,0	4,1
I Promet, skladiščenje, zveze	6,0	5,8	5,8	6,2	6,8	6,4	6,1	6,7	6,1	6,0	5,8	6,3
J Finančno posredništvo	2,4	2,4	2,0	2,4	2,5	2,7	2,4	2,5	2,4	2,5	2,4	2,5
K Nepremičnine, najem, posl.	4,1	4,6	5,2	5,6	4,9	5,0	5,0	6,0	6,2	6,4	6,8	7,0
L Javna upr., obramba, soc. zav.	4,8	4,1	4,6	5,6	6,0	5,4	5,5	5,6	6,0	6,2	6,0	5,7
M Izobraževanje	6,4	6,1	6,7	6,9	6,5	6,9	6,7	7,1	7,0	7,7	8,0	7,8
N Zdravstvo, socialno varstvo	5,1	4,8	4,7	5,2	5,3	5,2	5,6	5,3	5,2	5,5	6,0	5,8
O Dr. javne, skupne in osebne str.	3,6	3,8	3,3	4,0	3,9	3,7	3,6	4,2	4,3	3,8	4,0	4,1
P Zasebna gosp. z zaposlenimi	0,1	0,2	-	-	-	0,1	-	-	-	-	-	-
Vse dejavnosti	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Vir: Eurostat, Labour Force Survey.

Kot je razvidno iz Grafa 1, se v Sloveniji, tako kot v EU, povečuje delež zaposlenih v storitvenih dejavnostih in zmanjšuje delež zaposlenih v industriji in kmetijstvu. Kljub vsemu je v primerjavi z EU delež delovno aktivnih v storitvenem sektorju v Sloveniji relativno nizek, hkrati pa sta deleža delovno aktivnih v kmetijstvu in industriji še vedno relativno visoka.

Graf 1: Struktura zaposlenih po sektorjih dejavnosti, Slovenija in EU, 1996, 2001 in 2007



Vir: Eurostat, Labour Force Survey.

V opazovanem obdobju delež delovno aktivnega prebivalstva v kmetijskem sektorju v Sloveniji precej niha. Po anketnih podatkih je bil najvišji leta 1997 z 10,1% in najnižji leta 2003 z 6,7%. Delovna aktivnost v kmetijstvu niha tudi sezonsko zaradi visokega deleža pomagajočih družinskih članov, ki je eden višjih v Evropi. Nihanje in počasno zniževanje deleža delovno aktivnih v kmetijstvu Kajzarjeva (2006) razlaga kot posledico slabih možnosti za zaposlovanje zlasti starejšega in slabo izobraženega delovno sposobnega prebivalstva, ki se zato tako ali drugače preživlja s kmetijstvom. Delovna aktivnost v kmetijstvu prispeva k relativno nizki stopnji anketne brezposelnosti v Sloveniji saj anketa o delovni sili praviloma podcenjuje brezposelnost v ruralnem okolju.

Čeprav se je delež zaposlenih v predelovalnih dejavnostih zmanjšal, vsa področja niso bila deležna enakega zmanjšanja. Podatki iz Table 11 kažejo strukturo zaposlenih znotraj predelovalnih dejavnostih. Delež zaposlenih se je v zadnjih letih povečal v proizvodnji vozil, kovinski industriji ter proizvodnji strojev in naprav, ponovno pa se je zmanjšal v usnjarski, tekstilni in živilsko predelovalni industriji.

Tabela 11: Struktura zaposlenih v predelovalnih dejavnostih, 1997-2007, v %

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
D Predelovalne dejavnosti	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
DA Pro. hrane, pijače, tobaknih izd.	9,0	8,9	9,0	8,7	8,7	8,6	8,6	8,2	8,1	7,6	7,2
DB Pro. tekstilij ,tekstilnih izd.	15,1	14,9	14,2	13,5	12,8	11,8	11,2	10,5	9,2	8,5	7,9
DC Pro. usnja, usnjenih izd.	3,7	3,6	3,0	3,2	3,0	3,0	2,8	2,6	2,3	2,3	2,1
DD Obdelava in predelava lesa	5,1	4,9	5,2	5,2	5,1	5,0	4,9	4,8	4,8	4,8	5,0
DE Pro. vlaknin,papirja,založništvo, tiskarstvo	6,4	6,3	6,4	6,3	6,2	6,2	6,3	6,2	6,5	6,3	6,2
DF Pro. koksa,naftnih derivatov	0,1	0,1	0,3	0,3	0,3	0,3	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
DG Pro. kemikalij, kemičnih izd.	5,1	5,1	5,1	5,0	5,0	5,2	5,3	5,3	5,5	5,4	5,4
DH Pro. izd.iz gume in plastič. mas	4,4	4,8	4,9	4,9	5,0	5,4	5,5	5,8	6,1	6,3	6,2
DI Pro. dr.nekovinskih mineral. izd.	4,8	4,7	4,6	4,7	4,7	4,5	4,5	4,5	4,5	4,4	4,3
DJ Pro. kovin in kovinskih izd.	14,6	14,6	15,6	16,1	16,6	16,8	17,0	17,0	17,7	18,7	19,6
DK Pro. strojev in naprav	9,7	10,1	9,9	9,9	10,1	10,3	10,6	11,1	11,4	11,7	11,9
DL Pro. električne ,optične	10,9	11,1	11,3	11,9	11,7	12,2	12,3	12,4	12,1	12,2	12,0
DM Pro. vozil in plovil	4,3	4,3	4,3	4,1	4,2	4,2	4,3	4,7	4,9	5,3	5,7
DN Pro. pohištva, dr. pred. dejavn.	6,7	6,4	6,3	6,3	6,4	6,6	6,7	6,8	6,8	6,6	6,4

Vir: SURS, Statistika delovno aktivnega prebivalstva, Banka statističnih podatkov in Statistični letopis 1998-1999.

Opomba: Podatki o zaposlenosti po dejavnostih v letu 1996 niso zajemali podjetij z eno oz. dvema zaposlenima osebama, zato je to leto izpuščeno iz analize.

2.4 Neformalna zaposlitev

Neformalno zaposlitev oz. zaposlitev v neformalnem sektorju lahko ocenimo kot razliko med številom zaposlenih po anketi o delovni sili in številom formalno delovno aktivnih oseb, kar prikazuje Tabela 12. Med formalno delovno aktivne štejemo zaposlene in samozaposlene osebe, ki so evidentirane v statističnem registru delovno aktivnega prebivalstva, ter mesečno oceno števila kmetov (na podlagi Ankete o delovni sili). Neformalno delovno aktivne so osebe, ki delajo kot neplačani pomagajoči družinski člani, po pogodbah o delu ali v sivi ekonomiji. Razlika med anketno in registrsko delovno

aktivnostjo kaže, da se delež neformalno zaposlenih v opazovanem obdobju zmanjšal od 13,4% na 10,8%.

Tabela 12: Neformalna zaposlitev

Leto	Število neformalno zaposlenih oseb	Neformalno zaposlene osebe kot % vseh zaposlenih	Pomagajoči družinski člani kot % vseh zaposlenih
1996	115	13,4	3,8
1997	126	14,5	5,4
1998	133	15,1	5,4
1999	104	12,1	4,5
2000	72	8,2	3,9
2001	84	9,4	3,9
2002	91	10,1	3,4
2003	76	8,7	3,1
2004	117	12,7	4,3
2005	112	12,1	3,9
2006	112	12,0	3,9
2007	103	10,8	3,7

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Statistične informacije (1997 - 2008); Eurostat, Labour Force Survey, lastni preračuni.

Sorazmerno velik del neformalno zaposlenih oseb vodi k predpostavki, da veliko število ljudi sodeluje v sivi ekonomiji. Pri nas je prišlo do razcveta sive ekonomije v 80-ih letih dvajsetega stoletja. Le-ta je bilo povezan z globoko gospodarsko krizo, ki je povzročila padec življenjskega standarda. Tedaj je znašala siva ekonomija po nekaterih meritvah kar 38% BDP. Kasnejše meritve so pri različnih avtorjih pokazale različno stopnjo sive ekonomije glede na BDP, v glavnem pa so se gibale med 16,8% in 21,3% BDP (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2006). Tudi v zadnjem času so ocene obsega sive ekonomije v Sloveniji zelo različne. V Poročilu o aktivnostih in učinkih preprečevanja dela na črno (2006) je navedeno, da nekatere novejšje raziskave, predvsem z uporabo metode trga delovne sile, ugotavljajo, da je ocena obsega sive ekonomije od 7,3% do 11,8% BDP. Večina ostalih študij navaja precej večji obseg dela na črno. Evropska Komisija (2004) je ocenila, da je leta 2003 delo na črno v Sloveniji obsegalo okoli 17% BDP in da njegov obseg pada. Schneider (2003) je ugotovil, da je delo na črno v Sloveniji v obdobju 1990-1993 obsegalo 22,6% BDP, v letih 1994-1995 23,9% in v letih 2000-2001 26,7% BDP, kar kaže na rastoč trend. Nastav in Bojnec (2007) sta z metodo trga delovne sile prišla do zaključka, da je delo na črno leta 1995 obsegalo med 18,9% in 20,8% BDP, medtem ko je bil njegov delež leta 2000 višji - med 20,4% in 22,5% BDP.

Največji delež dela na črno je na področju gradbeništva, kmetijstva in storitev (trgovina, hotelirstvo in gostinstvo, transport, varnost, itd.). Glavni razlogi za delo na črno v Sloveniji so (Renooy in ostali, 2004):

- relativno visoki stroški dela,
- dolgi in zapleteni postopki zaposlitve za tuje delavce,
- počasen sodni sistem ter neprimeren sistem pobiranja kazni in
- relativno majhno število inšpekcijskih pregledov.

Med socio-ekonomskimi dejavniki lahko, kljub nizki anketni brezposelnosti, omenimo brezposelnost, zlorabo socialnih transferjev (česar je z zaostrovanjem pogojev vse manj), revščino in pa veliko število mladih upokojevcov.

2.5 Izobrazba in trg dela

V Sloveniji izobrazba očitno pomembno vpliva na stopnje zaposlenosti oz. brezposelnosti. Kot kažejo podatki v Tabeli 13, se stopnja zaposlenosti občutno viša z izobrazbo, medtem ko stopnja brezposelnost z višjo izobrazbo pada.

Tabela 13: Stopnje delovne aktivnosti in brezposelnosti glede na doseženo stopnjo izobrazbe, 15-64 let, 1996-2007

Leto	Osnovna šola ali manj			Poklicna, srednješolska in višješolska izobrazba			Visokošolska izobrazba		
	% vseh zaposlenih	Stopnja delovne akt.	Stopnja brezp.	% vseh zaposlenih	Stopnja delovne akt.	Stopnja brezp.	% vseh zaposlenih	Stopnja delovne akt.	Stopnja brezp.
1996	22,1	39,6	9,9	63,0	71,3	6,7	14,9	83,5	2,8
1997	22,7	42,5	9,2	62,9	70,8	6,7	14,4	84,3	3,3
1998	21,4	43,2	10,1	63,3	70,8	7,8	15,3	83,5	2,8
1999	19,2	39,4	11,0	63,9	70,3	7,6	16,9	84,8	3,1
2000	18,6	39,7	11,5	63,9	69,5	7,0	17,4	85,8	2,2
2001	18,8	42,0	9,8	63,7	69,3	5,5	15,0	85,7	2,3
2002	17,4	41,8	9,4	64,6	69,5	6,1	15,7	86,4	2,5
2003	15,8	38,2	11,2	64,6	67,5	6,3	19,6	85,2	3,8
2004	16,0	41,2	10,1	63,7	70,7	6,1	20,4	86,8	2,8
2005	15,3	42,0	10,2	62,9	69,8	6,9	21,9	86,6	3,2
2006	14,4	41,9	8,4	62,2	69,7	6,6	23,4	87,8	3,3
2007	14,1	43,1	7,4	62,0	70,8	5,0	23,9	87,5	3,3

Vir: Eurostat, Labour Force Survey.

Stopnja delovne aktivnosti oz. stopnja zaposlenosti neizobraženih oseb, ki imajo osnovno šolo ali manj, v Sloveniji z 43,1% zaostaja za evropskim povprečjem, ki je v letu 2007 znašalo 49,2%, medtem ko je stopnja zaposlenosti srednje izobraženih oseb v Sloveniji na ravni evropskega povprečja (70,6% v letu 2007). Stopnja zaposlenosti visokošolsko izobraženih oseb v Sloveniji v celotnem opazovanem obdobju presega evropsko povprečje, saj je bilo leta 2007 v EU v povprečju zaposlenih 83,8% vseh oseb z visokošolsko izobrazbo v primerjavi z 87,5% v Sloveniji. Delno na višjo stopnjo zaposlenosti visoko izobraženih oseb v Sloveniji vpliva nižji delež terciarno izobraženih v primerjavi z EU in pa dejstvo, da je del prebivalstva v tej starosti še vključen v začetno izobrazbo.

Če pogledamo gibanje stopenj zaposlenosti za posamezne izobrazbene skupine, lahko ugotovimo, da se je v zadnjih letih najbolj povečala stopnja zaposlenosti najmanj izobraženih, nekoliko manj stopnja zaposlenosti visoko izobraženih, medtem ko se je stopnja zaposlenosti srednje izobraženih celo rahlo znižala. Stopnja brezposelnosti se je znižala pri osebah z osnovnošolsko in srednješolsko izobrazbo, medtem ko je pri visoko izobraženih osebah prišlo do rahlega porasta. To lahko nakazuje na začetek slabšanja zaposlitvenih možnosti visoko izobraženih oseb.

Kramberger (2007) govori o ujemalnem problemu, ki lahko pojasni razloge težav pri prehodu mladih iz šol v zaposlitev. Ujemalni problem se pojavi, kadar se ljudje s podobno izobrazbo začno razporejati po zelo različnih poklicih. Če je na primer poklicna razpršenost prevelika, se izvorno znanje hitro izgublja. Če pa je razpršenost premajhna (na delovnih mestih prevladuje specifično znanje), se lahko pojavijo zastoji v tej smeri pri zaposlovanju. Mednarodna primerjava (ne)uspešnosti vse težjega preboja mladih

diplomatov do varnejše zaposlitve za leto 2000 ugotavlja, da tovrstni problem v Sloveniji ni bil izrazito velik, če primerjamo stopnjo delovne aktivnosti vseh prvih iskalcev zaposlitve. Po ocenah istega avtorja (2007) pa se je stanje od leta 2000 do leta 2005 poslabšalo. Neskladje med ponudbo in povpraševanjem, ki povzroča težave pri zaposlovanju mladih diplomantov in povečuje število registriranih brezposelnih s terciarno izobrazbo, postaja tako pretežno strukturnega značaja. Število registrirano brezposelnih s terciarno izobrazbo se je v letu 2007 sicer nekoliko zmanjšalo⁵, vendar manj kot število vseh brezposelnih in ostaja še vedno za 50,1 % večje kot v povprečju leta 2000.

2.6 Fleksibilnost na trgu dela

Koncept fleksibilnosti na trgu dela je širok pojem, ki zajema naslednje: prilagajanje števila zaposlenih povpraševanju, prilagajanje plač produktivnosti ter sektorsko in regionalno mobilnost delovne sile. V mednarodnih primerjavah se pogosto kot mera fleksibilnosti trga dela uporabljata razširjenost delnih in začasnih zaposlitev. V nadaljevanju bomo predstavili omenjena kazalca, hkrati pa se bomo dotaknili tudi regionalne mobilnosti delovne sile.

Delež začasnih zaposlitev je pogosto uporabljen kot kazalec fleksibilnosti trga dela, saj uporaba teh zaposlitev omogoča prilagajanje delodajalcev spremembam v strukturi in obsegu povpraševanja. A je delež začasnih zaposlitev kot merilo fleksibilnosti pomanjkljiv, saj na pogostost uporabe začasnih zaposlitev vplivajo strožja pravila o odpuščanju in visoki stroški povezani s tem.

Tabela 14: Delež začasnih zaposlitev kot % vseh zaposlitev glede na starostno skupino in spol, 1996-2007

	15-64			15-24			25-49			50-64		
	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske
1996	8,4	7,8	9,1	29,7	27,6	32,0	5,3	4,9	5,7	3,4	2,9	-
1997	14,1	13,4	14,8	42,4	40,2	45,2	9,1	8,9	9,3	10,3	6,7	16,5
1998	11,5	10,2	12,9	41,4	39,0	44,2	8,3	7,0	9,5	1,7	-	-
1999	10,8	10,0	11,7	38,4	35,4	41,6	8,0	7,5	8,5	2,8	3,2	-
2000	12,8	12,1	13,4	43,2	41,7	45,2	9,5	8,8	10,2	6,6	5,4	8,6
2001	13,0	12,8	13,2	51,0	46,2	57,1	9,3	9,6	9,0	4,8	4,5	5,5
2002	14,6	12,7	16,6	52,9	44,1	64,8	10,8	9,3	12,2	6,0	5,2	7,4
2003	13,5	12,4	14,7	53,0	46,9	61,9	10,2	9,2	11,3	4,4	4,2	4,6
2004	17,8	16,2	19,6	63,1	54,4	74,6	13,6	12,3	15	7,7	7,8	7,6
2005	17,2	15,4	19,1	62,5	55,6	71,8	13,5	11,9	15,1	6,3	5,5	7,5
2006	17,1	15,2	19,1	64,2	56,4	74,9	13,1	11,2	15,1	6,5	6,3	6,9
2007	18,4	16,3	20,7	68,3	62,5	76,8	14,0	11,3	16,9	6,7	6,7	6,5

Vir: Eurostat, Labour Force Survey.

Na podlagi podatkov v Tabeli 14 lahko ugotovimo, da delež začasnih zaposlitev v Sloveniji vztrajno narašča in se je med leti 1996 in 2007 več kot podvojil. Delež začasnih zaposlitev v Sloveniji je nad povprečjem EU, kjer je bilo v letu 2007 v povprečju 15,1% vseh

⁵ Število brezposelnih z dokončano najmanj VII. stopnjo izobrazbe je leta 2000 znašalo 2.199, leta 2006 5.283, leta 2007 pa 5.046. Število brezposelnih z dokončano višješolsko izobrazbo (VI. stopnja) se je med leti 2000 in 2007 zmanjšalo od 2.592 na 2.145 (Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, Statistične informacije).

zaposlitev sklenjenih za določen čas. Kajzer (2007) ugotavlja, da je visok delež začasnih zaposlitev posledica strogih pravil glede odpuščanja, ki so se v prid večje fleksibilnosti spremenila šele leta 2003.

Podatki v Tabeli 14 kažejo tudi, da imajo ženske, v primerjavi z moškimi, pogosteje sklenjene pogodbe o zaposlitvi za določen čas. Še posebej pogoste so začasne zaposlitve med mladimi, kjer je začasnih pogodb o zaposlitvi več kot dve tretjini, v primerjavi s slabo petino začasnih zaposlitev med vsemi zaposlenimi. To je v določeni meri tudi posledica za delodajalce privlačnega sistema študentskega dela. Na slovenskem trgu dela lahko govorimo o starostni segregaciji trga dela, ki je bolj fleksibilen za mlade kot za starejše (Ignjatović, 2002). Še posebej so izpostavljene mlade ženske, saj ima več kot tri četrtine žensk v starosti med 15 in 24 let pogodbe za določen čas. Razlika med mladimi moškimi in ženskami nakazuje na bolj neugoden položaj žensk pri zaposlitvenih možnostih zaradi pričakovanih potencialnih odsotnosti (porodniški dopusti, bolniške odsotnosti zaradi nege otroka).

Delne zaposlitve, kot še en indikator fleksibilnosti trga dela, so v Sloveniji precej skromno razširjene, čeprav so tudi delne zaposlitve v zadnjem času nekoliko pogostejše.

Tabela 15: Delež delnih zaposlitev kot % vseh zaposlitev, 1996-2007

	15-64			15-24			25-49			50-64		
	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske
1996	6,2	4,7	8,0	8,5	6,4	10,8	4,7	3,4	6,0	13,2	9,6	19,5
1997	7,1	5,9	8,6	14,8	13,6	16,4	4,4	3,8	5,1	14,0	8,2	22,9
1998	6,7	5,7	7,9	14,9	14,2	15,7	4,2	3,6	4,8	12,6	8,5	19,1
1999	5,9	4,9	7,1	12,9	11,0	14,9	3,4	2,5	4,3	14,0	11,2	19,1
2000	5,3	4,0	6,9	13,4	11,2	16,6	3,3	2,0	4,6	10,0	7,4	14,3
2001	5,3	4,3	6,5	15,8	13,0	19,7	3,3	2,5	4,1	8,2	6,4	11,2
2002	5,8	4,3	7,6	17,6	11,7	25,9	3,5	2,6	4,4	8,9	6,4	13,0
2003	5,8	4,3	7,6	21,8	16,9	29,3	3,3	2,1	4,6	7,9	5,7	11,5
2004	8,3	6,3	10,7	29,1	21,7	39,4	4,4	3,2	5,7	12,0	8,8	16,7
2005	7,8	6,1	9,8	30,1	24,9	37,2	4,3	2,9	5,8	9,5	7,3	12,7
2006	8,0	6,0	10,4	29,8	23,8	38,4	4,3	2,7	6,1	10,4	7,8	14,1
2007	8,1	6,5	10,0	29,8	24,5	37,9	3,9	2,6	5,3	11,6	9,0	15,5

Vir: Eurostat, Labour Force Survey.

V EU je v bilo leta 2007 v povprečju 18,2% vseh zaposlitev delnih, medtem ko je imelo istega leta v Sloveniji delno zaposlitev le 8,1% vseh zaposlenih, kar je razvidno iz Tabele 15. Povečanje deleža delnih zaposlitev v opazovanem obdobju je posledica povečanja delnih zaposlitev med mladimi v starostni skupini 15-24, pri katerih gre verjetno predvsem za povečanje obsega študentskega dela. Delna zaposlitev se v EU pogosto uporablja kot oblika izstopa iz trga dela, tako da je v starostni skupini 50-64 skoraj 20% vseh zaposlitev delnih. V Sloveniji je pokojninska zakonodaja precej rigidna, tako da je delež delnih zaposlitev v tej starostni skupini le 11,6%. Relativno nizka razširjenost delnih zaposlitev v Sloveniji je posledica nizke kompatibilnosti pokojninske zakonodaje z delno zaposlitvijo, nizkih dohodkov, s katerimi si zaposleni ne morejo privoščiti zaposlitve za določen čas, in pa dejstva, da je delna zaposlitev za delodajalce draga. Delodajalci so dolžni zaposlenemu plačevati stroške v zvezi z delom v polnem obsegu in ne sorazmerno z opravljenim delovnim časom. V vseh starostnih skupinah pa so delne zaposlitve bolj razširjene med ženskami.

Tradicionalno je Slovensko populacijo označevala nizka delovna mobilnost, kar je vodilo do velikih regionalnih razlik. Hitrejše in boljše transportne povezave so doprinesle k izboljšanju situacije, kar potrjuje tudi podatki o vse večjem številu dnevnih migrantov. Delež zaposlenih in samozaposlenih v občini stalnega prebivališča vztrajno pada, kljub temu, da so dnevni migranti za delodajalce dražji na račun obveznega povračila stroškov prevoza na delo. Leta 2000 je 59,4% vseh zaposlenih in samozaposlenih delalo v občini stalnega prebivališča, medtem ko je leta 2006 ta delež padel na 54,2%.

Kljub vse večji delovni mobilnosti Slovencev regionalne razlike še vedno ostajajo. Nadpovprečna stopnja brezposelnosti je značilna za Pomursko, Podravske, Zasavske, Savinjske, Spodnjeposavske in v zadnjem času tudi Koroško regijo. Goriška je regija z najnižjo stopnjo brezposelnosti v vseh letih. Ob pretežno konstantnem zmanjševanju stopnje registrirane brezposelnosti od leta 2000 naprej v vseh regijah, se tako razmerja med regijami niso bistveno spremenila. Na podlagi podatkov iz Tabele 16 lahko ugotovimo, da se je razmerje med najvišjo in najnižjo stopnjo brezposelnosti med letoma 2000 in 2007 zmanjšalo za 0,6 odstotnih točk, a hkrati je koeficient variacije v letu 2007 malo višji v primerjavi z letom 2000.

Tabela 16: Stopnja registrirane brezposelnosti po regijah, 2000-2007

Statistična regija	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
SLOVENIJA	11,8	11,2	11,3	10,9	10,3	10,2	9,4	7,7
Osrednjeslovenska	8,8	8,0	7,7	7,5	7,5	7,6	7,2	5,9
Obalno-Kraška	8,8	8,7	8,3	8,0	7,9	7,5	7,2	6,3
Gorenjska	9,7	8,7	8,2	8,0	7,6	7,3	6,4	4,9
Goriška	5,9	5,6	6,1	6,3	6,7	6,5	6,2	4,9
Savinjska	13,1	13,1	13,6	13,1	12,5	12,7	11,6	9,4
Jugovzhodna Slovenija	10,4	9,6	9,7	8,4	8,2	8,8	8,6	7,0
Pomurska	16,7	16,3	17,7	17,6	16,8	17,1	15,7	13,4
Notranjsko-Kraška	10,4	9,4	8,8	8,6	8,1	7,9	7,0	5,4
Podravska	18,1	17,4	17,1	15,8	14,2	13,5	12,7	10,4
Koroška	9,9	9,9	11,3	12,2	11,4	10,6	10,1	8,1
Spodnjeposavska	13,4	13,9	14,1	14,6	12,7	11,5	10,5	8,9
Zasavska	14,9	14,3	14,8	15,6	14,4	13,8	12,0	9,7

Vir: UMAR, 2008.

3. MULTIVARIANTNA ANALIZA DEJAVNIKOV AKTIVNOSTI NA TRGU DELA IN ZAPOSLENOSTI

3.1. Pregled literature

Dejavnike, ki vplivajo na status posameznika na trgu dela, preučuje veliko študij. Večina študij je usmerjenih na posamezne skupine ljudi, kot so na primer starejše osebe, mladi, invalidne osebe, etnične manjšine, ženske, itd.. Falzone (2000) je na podlagi multinominalnega logističnega modela preučeval, katere demografske spremenljivke določajo odločitev za enega od treh zaposlitvenih statusov (nezaposlena, zaposlena za manj kot polni delovni čas, zaposlena za polni delovni čas) pri poročenih ženskah v ZDA. Ugotovil je, da število otrok in partnerjev zaslužek povečujeta verjetnost, da bo poročena ženska zaposlena za krajši delovni čas, medtem ko leta izobraževanja to verjetnost zmanjšujejo.

Tudi Moreno in Crespo (2005) sta preučevala dejavnike, ki vplivajo na različno vključenost žensk na trg dela med državami severne in južne Evrope. Analiza je pokazala, da sestava gospodinjstva in delitev družinskih obveznosti pomembno vplivajo na verjetnost, ali je ženska zaposlena. Pri zaposlenih ženskah je manjša verjetnost, da imajo otroke in da so poročene, medtem ko otroci in zakonski stan pozitivno vplivajo na verjetnost, da ima ženska delno zaposlitev. Zaposlitev v javnem sektorju in delna zaposlitev pozitivno vplivata na vključenost žensk na trg dela. V severno evropskih državah, kjer so družinske politike bolj razvite, zakonski stan in družinske obveznosti ne vplivajo na vključenost žensk na trg dela, medtem ko ima zaposlitev v javnem sektorju močan pozitiven vpliv na zaposlitev žensk.

Rezultati OECD-ja so pokazali, da politike, ki pripomorejo k večji aktivnosti žensk na trgu dela, vključujejo davčno bolj nevtralno obravnavo drugega hranitelja v družini, davčne spodbude za vključitev obeh partnerjev na trg dela, urejeno otroško varstvo in porodniški dopust. Urejeno otroško varstvo in porodniški dopust predvsem podpirata zaposlitev za polni delovni čas v primerjavi z delno zaposlitvijo. Nasprotno pa na vključenost žensk na trgu dela negativno vplivajo otroški dodatki zaradi dohodkovnega učinka. Študija je pokazala, da možnost izbire delne zaposlitve povečuje vključenost žensk na trg dela, še posebej v državah, kjer je taka oblika pogosta. Ostali dejavniki, kot je izobrazba žensk, učinkovito delovanje trga dela in kulturne razlike (družbeno sprejemanje ženske zaposlitve) prav tako vplivajo na vključenost žensk na trg dela (OECD, 2004).

Leomburin in Villosio (2004) sta se lotila ugotavljanja, kateri dejavniki določajo zaposlenost starejših oseb v nekaterih evropskih državah, ločeno po spolu. Za moške in ženske velja, da se verjetnost vključenosti na trg dela zmanjšuje s starostjo, a je učinek starosti med državami različen (majhen je predvsem na Irskem in Portugalskem). Izobrazba v nekaterih državah ne vpliva na vključenost starejših na trg dela (Danska, Nizozemska, Velika Britanija, Portugalska za moške in Nizozemska ter Francija za ženske), medtem ko višja izobrazba pozitivno vpliva na verjetnost vključenosti na trg dela pri starejših moških v Italiji in Belgiji in pri starejših ženskah v Belgiji, na Danskem, Irskem,

v Italiji in Španiji. Za grške starejše moške in ženske ter španske starejše moške je značilno, da verjetnost za vključenost na trg dela pada z višjo izobrazbo, kar so tudi že potrdile predhodne študije. Za starejše moške brez partnerice velja, da je verjetnost vključenosti na trg dela manjša, medtem ko za starejše ženske velja ravno obratno in odsotnost partnerja povečuje verjetnost, da so vključene na trg dela. Prisotnost otrok v gospodinjstvu nasprotno povečuje verjetnost vključenosti na trg dela za starejše moške, medtem ko je vpliv otrok na zaposlenost žensk med posameznimi državami različen. Dohodek gospodinjstva ima v večini držav statistično značilen vpliv na zaposlenost starejših. Izjema so starejši moški na Nizozemskem, Irskem in Portugalskem ter starejše ženske v Nemčiji, na Danskem, Portugalskem in Irskem. V drugih državah je vpliv dohodka gospodinjstva na vključenost starejših na trg dela negativen, medtem ko je predznak kvadrata te spremenljivke v logistični regresiji pozitiven (izjema je le Portugalska). To pomeni, da je pri osebah z nizkimi dohodki vpliv dohodka negativen zaradi razmerja med pokojninami in plačami, medtem ko je pri starejših osebah z visokimi dohodki vpliv dohodka gospodinjstev na njihovo zaposlitev pozitiven (zaposlitev za te osebe predstavlja v veliki meri zadovoljstvo). Vključenost v varovanje otrok (vnukov) in oskrbo starejših oseb v družini zmanjša verjetnost vključenosti na trg dela, a je moč vpliva različna med državami in po spolu.

Nekatere študije se ukvarjajo z najbolj ranljivimi skupinami na trgu dela. Jones, Latreille in Sloane (2003) so preučevali, kaj določa vključenost invalidnih oseb na britanski trg dela. Rezultati so pokazali, da je vpliv izobrazbe na vključenost na trg dela pozitiven za ženske in moške, hkrati pa je vpliv izobrazbe veliko bolj pomemben pri invalidnih osebah kot pri osebah brez invalidnosti. Vpliv starosti na vključenost invalidnih oseb na trg dela je pozitiven, kvadrat te spremenljivke pa negativen, kar je skladno s pričakovanji. To pomeni, da se najprej z višjo starostjo večja verjetnost zaposlitve, a ko je starost relativno visoka, se ta verjetnost zmanjšuje. Ne glede na invalidnost, je za poročene moške večja verjetnost, da bodo zaposleni, medtem ko je verjetnost manjša za poročene ženske. Zaslужki drugih članov gospodinjstva in hipoteka pozitivno vplivata na vključenost invalidnih oseb na trg dela. Lastništvo stanovanja zmanjšuje verjetnost zaposlitve za osebe moške brez invalidnosti, medtem ko ravno nasprotno, zvišuje verjetnost vključenosti na trg dela za invalidne moške. Gábor (2004) je ugotavljal, kaj vpliva na vse manjšo vključenost romske populacije na madžarski trg dela. Raziskava je pokazala, da na razlike med romsko in neromsko madžarsko populacijo glede vključenosti na trg dela vplivata, poleg razlik v izobrazbi, tudi neugodna regionalna razporeditev romske populacije in diskriminacija.

Nekatere študije preučujejo, kaj določa posamezne oblike zaposlitve. Baranovksa in Gebel (2008) ugotavljata, kaj vpliva na obseg začasnih zaposlitev v državah Srednje in Vzhodne Evrope. V opazovanih državah se je izkazalo, da imajo mladi z malo delovnimi izkušnjami in poznanstvi večjo verjetnost, da bo njihova zaposlitev začasna oz. sklenjena za določen čas. Mladost se ni izkazala za statistično značilno v Estoniji in Latviji, primerjava med ostalimi državami pa pokaže, da je tveganje mladih za začasno zaposlitev od 2 (Latvija) do 12 krat (Slovenija) večje v primerjavi z osebami v starosti med 35 in 54 let. Večja izobrazba zmanjša tveganje začasne zaposlitve, medtem ko spol ne vpliva na verjetnost, da bo zaposlitev začasna, razen na Češkem, Slovaškem in v Sloveniji, kjer je

tveganje večje za ženske. Zaposlitev v večjem podjetju zmanjšuje tveganje začasne zaposlitve. Popova, Rastrigina in Trapeznikova (2003) so ugotavljali, kateri so v Latviji tisti dejavniki, ki vplivajo na verjetnost, da bo zaposlitev delna. Verjetnost za delno zaposlitev povečujejo spol (ženske), prisotnost otrok v gospodinjstvu, prebivanje v neurbanem okolju ter manjša za zaposlene v javnem sektorju.

3.2. Baza podatkov in deskriptivne statistike

Baza podatkov za našo analizo je posebna datoteka, ki jo je pripravil SURS. V datoteki so podatki za približno 38.697 gospodinjstev, v katerih živi okrog 111.850 posameznikov. Gre za sistematičen reprezentativen vzorec, ki predstavlja 5,6% celotne populacije gospodinjstev oz. 6% vseh prebivalcev. Ogradje omenjene datoteke so podatki popisa 2002, kar pomeni, da se vsi demografski in socio-ekonomski podatki nanašajo na leto 2002. Na to osnovno ogradje so "prilepljeni" podatki o dohodkih v letu 2004, in sicer:

- podatki iz dohodninske datoteke (Ministrstvo za finance),
- podatki o prejemkih izplačanih iz pokojninske blagajne (Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje) in
- podatki o prejetih socialnih transferjih (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve).

Na podlagi omenjene datoteke je mogoče o vseh vključenih posameznikih pridobiti naslednje podatke:

- demografski podatki (starost, spol, stopnja izobrazbe),
- odnosi med člani gospodinjstva,
- podatki o delovni aktivnosti (zaposlitveni status, poklicna skupina, sektor zaposlenosti),
- podatki o dohodkih (dohodek iz zaposlitve, samozaposlitve, dohodek iz kmetijstva, dohodek iz kapitala, najemnine, socialni transferji),
- plačani davki posameznika so podani v podatkovni bazi oz. so simulirani (dohodnina, davek na izplačane plače, prispevki za socialno varnost, posebni davek na določene prejemke - na pogodbeno delo).

Potrebno je omeniti, da se podatki o dohodkih nanašajo na leto 2004, ostali podatki pa na leto popisa 2002.⁶ Že v preteklih študijah (glej Majcen in ostali, 2007) se je izkazalo, da je najbolj smotrno predpostavljati, da se demografski podatki med letoma 2002 in 2004 niso spremenili. Poleg tega so vsi podatki o dohodkih in plačanih davkih na letni ravni brez podatkov o številu mesecev prejemanja posameznih dohodkov. Tako ne moremo vedeti, na primer, koliko mesecev je bila oseba brezposelna in je prejemale nadomestilo za čas brezposelnosti, ter koliko mesecev je bila zaposlena in je prejemale plačo.

⁶ To pomeni, da demografski podatki in podatki o dohodkih niso usklajeni. Tako se, na primer, lahko zgodi, da oseba, ki je po podatkih (2002) zaposlena, ne prejema plače ampak zgolj pokojnino (2004), kar pomeni, da se je oseba med leti 2002 in 2004 upokojila, v podatkih pa je še njen status na trgu dela iz leta 2002.

V analizo dejavnikov aktivnosti in zaposlenosti so vključeni zgolj osebe v starosti med 15 in 64 let, saj so delovno aktivne osebe le v tej starostni skupini. Tako smo v analizo vključili 79.024 oseb oziroma 5,7% vseh v starostni skupini 15-64. Iz Tabele 17 je razvidno, da je vzorec oseb med 15 in 64 letom dovolj velik, da je mogoča analiza po starostnih skupinah.

Da bi odkrili potencialne dejavnike, ki vplivajo na status posameznika na trgu dela, smo na podlagi opisane baze podatkov oblikovali deskriptivne statistike.

Tabela 17: Osebe po starostnih skupinah in statusu na trgu dela, 2002

	skupaj			aktivni			zaposleni			nezaposleni		
	skupaj	moški	ženske	skupaj	moški	ženske	skupaj	moški	ženske	skupaj	moški	ženske
0-15	16.283	8.226	8.057	35	0	35	23	0	23	12	0	12
15-24	15.906	8.122	7.784	4.214	2.434	1.780	2.833	1.738	1.095	1.381	696	685
25-34	16.331	8.300	8.031	14.696	7.558	7.138	13.067	6.857	6.210	1.629	701	928
35-44	17.428	8.711	8.717	16.737	8.519	8.218	15.241	7.790	7.451	1.496	729	767
45-54	17.312	8.826	8.486	15.168	8.098	7.070	13.081	7.136	5.945	2.087	962	1.125
55-64	12.047	5.844	6.203	3.285	2.604	681	2.541	1.993	548	744	611	133
65+	16.543	6.327	10.216	136	71	65	136	71	65	0	0	0
15-64	79.024	39.803	39.221	54.100	29.213	24.887	46.763	25.514	21.249	7.337	3.699	3.638
Skupaj	111.850	54.356	57.494	54.271	29.284	24.987	46.922	25.585	21.337	7.349	3.699	3.650

Vir: SURS podatkovna baza, lastni izračun.

Na podlagi izračunov iz Tabele 18 lahko ugotovimo, da so podatki iz uporabljene SURS podatkovne baze zelo kakovostni in nam dajejo zelo podobno sliko o stanju na trgu dela kot uradni podatki. Ker se demografski podatki in podatki o delovni aktivnosti nanašajo na popisno leto, je izračunane stopnje aktivnosti in brezposelnosti potrebno primerjati s podatki uradne statistike iz leta 2002. Stopnja aktivnosti po spolu je skoraj identična podatkom iz Ankete o delovni sili (glej Tabeli 2 in 3). Stopnja brezposelnosti je s 13,6% višja od anketne in nekoliko tudi od registrirane brezposelnosti (11,2%), kar je posledica opredelitve brezposelnosti za potrebe popisa 2002⁷. Kljub vsemu je potrebno poudariti, da so izračunane stopnje aktivnosti blizu uradnim statistikam, in kar je še pomembnejše, tudi pregled po starostnih skupinah pokaže podobno stanje kot uradni podatki. Stopnja aktivnosti žensk je nižja od stopnje aktivnosti moških. Le-ta najbolj zaostaja za stopnjo aktivnosti moških pri starejših osebah, sledijo mladi med 15. in 24. letom, medtem ko ženske med 25. in 45. letom po aktivnosti najmanj zaostajajo za moškimi. Podobno je s stopnjo delovne aktivnosti oziroma zaposlenosti. Tudi stopnje brezposelnosti po spolu in starostnih skupinah prikažejo enako situacijo kot podatki uradne statistike. Stopnja brezposelnosti za moške je nižja od stopnje brezposelnosti za ženske, kar je še posebej izrazito pri mladih (15-24), medtem ko je najmanjša razlika med brezposelnostjo žensk in moških med 35. in 44. letom. V vseh ostalih starostnih obdobjih znaša razlika v brezposelnosti za žensk in moških približno 4 odstotne točke.

Na podlagi rezultatov iz Tabele 18 lahko potrdimo že identificirani dve najbolj ranljivi skupini na trgu dela: to so predvsem mladi in pa starejši zaposleni, kjer so stopnje neaktivnosti in brezposelnosti precej višje od povprečja, hkrati pa so tudi največje razlike med moškimi in ženskami.

⁷ Brezposelne osebe so: registrirane brezposelne osebe, za katere so podatke pridobili iz registra brezposelnih oseb, ki ga vodi Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje in osebe, ki so izjavile, da so brezposelne.

Tabela18: Stopnje aktivnosti, delovne aktivnosti in brezposelnosti po starostnih skupinah, 2002

	Stopnja aktivnosti			Stopnja delovne aktivnosti			Stopnja brezposelnosti		
	skupaj	moški	ženske	skupaj	moški	ženske	skupaj	moški	ženske
15-24	26,5	30,0	22,9	17,8	21,4	14,1	32,8	28,6	38,5
25-34	90,0	91,1	88,9	80,0	82,6	77,3	11,1	9,3	13,0
35-44	96,0	97,8	94,3	87,5	89,4	85,5	8,9	8,6	9,3
45-54	87,6	91,8	83,3	75,6	80,9	70,1	13,8	11,9	15,9
55-64	27,3	44,6	11,0	21,1	34,1	8,8	22,6	23,5	19,5
15-64	68,5	73,4	63,5	59,2	64,1	54,2	13,6	12,7	14,6

Vir: SURS podatkovna baza, lastni izračun.

Kako brezposelnost vpliva na življenje posameznika in njegovih družinskih članov, je razvidno iz Tabele 19, v kateri je prikazana porazdelitev posameznikov po decilnih razredih. Decilne razrede smo oblikovali po naslednjem postopku. Za vsakega posameznika smo izračunali razpoložljiv dohodek kot seštevek vseh obdavčljivih dohodkov in socialnih transferjev, zmanjšan za plačane socialne prispevke in dohodnino. Nato smo izračunali razpoložljiv dohodek na ravni posameznega gospodinjstva. Glede na število in vrsto članov gospodinjstva smo izračunali ekvivalentni dohodek gospodinjstva – to je razpoložljiv dohodek na ekvivalentnega člana gospodinjstva. Pri tem izračunu smo uporabili OECD metodologijo ponderiranja članov gospodinjstva – prvi odrasel član ima utež 1, vsi preostali odrasli člani (stari 14 let in več) imajo utež 0,5 ter otroci, ki imajo utež 0,3. Na podlagi višine tako izračunanega razpoložljivega dohodka na ekvivalentnega člana gospodinjstva smo v nadaljevanju razvrstili vse posameznike po višini ekvivalentnega dohodka (od najnižjega do najvišjega) in jih nato razvrstili v deset enakih dohodkovnih razredov (decilov), kar pomeni, da je v vsakem razredu 11.185 posameznikov. Tako prvi decilni razred vključuje 10% vseh posameznikov, in to tistih z najmanjšimi ekvivalentnimi dohodki; deseti decilni razred pa vključuje 10% posameznikov, in to tistih z najvišjimi ekvivalentnimi dohodki.

Brezposelnost je eden od pomembnejših dejavnikov revščine, saj so brezposelni nadpovprečno zastopani v najnižjih decilnih razredih, kar je razvidno iz Tabele 19. Brezposelni namreč predstavljajo 6,6% celotne populacije, a hkrati skoraj 17% vseh (2,5 krat več), ki glede na svoj ekvivalentni dohodek sodijo v najrevnejši decilni razred. Nasprotno so brezposelni v vseh višjih razredih zastopani podpovprečno. Ravno nasprotno zaposlitev omogoča boljši dohodkovni položaj, saj so zaposleni podpovprečno zastopani v revnejših decilnih razredih in nadpovprečno v premožnejših decilnih razredih, a nesorazmernost ni tako velika kot pri brezposelnih. Zaposleni predstavljajo 42,0% celotne populacije, a le 27,6% (1,5 krat manj) tistih, ki sodijo v najrevnejši decilni razred.

Tabela 19 prikazuje tudi porazdelitev posameznikov po decilnih razredih glede na aktivnost. Aktivni posamezniki so podpovprečno zastopani v najnižjih decilnih razredih in nadpovprečno v višjih, a je vpliv aktivnosti, v primerjavi z zaposlenostjo, na dohodkovni položaj posameznikov bistveno manjši. Porazdelitev posameznikov po decilnih razredih glede na starost kaže, da je v najboljšem dohodkovnem položaju starostna skupina 45-54 let, kar med drugim lahko pripišemo dvema dejstvom; takrat je kariera lahko na višku, poleg tega pa je v tem starostnem obdobju število vzdrževanih otrok v gospodinjstvih manjše.

Tabela 19: Porazdelitev posameznikov po decilnih razredih glede na starost, spol, zaposlenost in aktivnost

Decil	Starost							Spol		Zaposlenost		Aktivnost	
	0-15	15-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+	moški	ženske	ne	da	ne	da
1	14,1	15,2	11,8	14,7	14,8	9,8	19,6	47,3	52,7	16,8	27,6	55,6	44,4
2	17,7	14,6	11,9	14,7	12,1	8,6	20,4	44,2	55,8	10,5	29,6	59,9	40,1
3	16,8	15,7	12,4	16,3	13,4	8,7	16,7	46,6	53,4	8,2	35,0	56,8	43,2
4	17,3	14,6	13,0	16,6	13,0	9,4	16,0	47,5	52,5	6,4	38,3	55,4	44,6
5	15,7	15,0	13,9	16,6	14,0	10,4	14,4	48,9	51,1	5,6	41,4	53,0	47,0
6	14,4	14,9	14,2	15,7	15,1	11,5	14,3	49,0	51,0	5,1	43,4	51,5	48,5
7	14,1	14,4	15,9	15,5	16,3	11,2	12,6	50,6	49,4	4,1	47,4	48,5	51,5
8	12,3	14,3	15,6	15,4	17,6	11,5	13,3	50,8	49,2	3,6	48,7	47,8	52,2
9	11,7	12,6	17,9	15,1	18,8	12,8	11,0	50,2	49,8	3,3	51,7	45,0	55,0
10	11,5	10,8	19,4	15,2	19,5	13,9	9,6	51,0	49,0	2,2	56,4	41,4	58,6
Skupaj	14,6	14,2	14,6	15,6	15,5	10,8	14,8	48,6	51,4	6,6	42,0	51,5	48,5

Vir: SURS podatkovna baza, lastni izračun.

Regija, v kateri ima prebivalec stalno prebivališče, pomembno vpliva na status osebe na trgu dela. Stopnja delovne aktivnosti oz. zaposlenosti za ženske je najvišja v Osrednjeslovenski regiji, za moške pa na Goriškem (Tabela 20). Če pod drobnogled vzamemo le moške, si od drugega mesta naprej sledijo še Obalna, Notranjska, Osrednjeslovenska in Gorenjska regija. Pri ženskah je glede na stopnjo delovne aktivnosti na drugem mestu Gorenjska, sledijo pa ji Jugovzhodna, Goriška in Obalna regija. Najnižje stopnje delovne aktivnosti tako za moške kot za ženske so v Zasavski in Podravski regiji. Očitno je, da so razlike v stopnji delovne aktivnosti med moškimi in ženskami kar precejšnje. Največje razlike med spoloma so na Notranjskem, v Podravski in Obalni regiji, medtem ko so najmanjše v Osrednjeslovenski in Gorenjski regiji ter v Jugovzhodni Sloveniji.

Na podlagi Tabele 20 lahko tudi ugotovimo, da je najmanjša brezposelnost na Goriškem, tako za moške kot ženske. Če pogledamo le brezposelnost moških, vidimo, da sledijo Notranjska, Koroška in Gorenjska, ki so pred Osrednjeslovensko regijo. Brezposelnost je najvišja v Pomurski regiji za moške in Podravski regiji za ženske. Največja razlika v brezposelnosti med moškimi in ženskami je v Zasavski regiji, kjer dosega kar šest odstotnih točk. Sledi ji Podravska regija s 4,6 odstotnimi točkami in Koroška s 4 odstotnimi točkami. Nasprotno je v Osrednji Sloveniji brezposelnost moških malenkost višja od brezposelnosti žensk.

Tabela 20: Stopnje aktivnosti, delovne aktivnosti in brezposelnosti po starostnih skupinah in po regijah, 2002

	stopnja delovne aktivnosti						stopnja brezposelnosti					
	15-64		15-24		50-64		15-64		15-24		50-64	
	moški	ženske	moški	ženske	moški	ženske	moški	ženske	moški	ženske	moški	ženske
Pomurska	63,1	52,7	20,0	14,6	53,8	31,5	18,9	20,2	44,9	51,4	25,9	21,6
Podravska	62,1	49,9	20,0	11,4	48,6	26,8	17,2	21,7	37,2	53,5	23,6	27,3
Koroška	63,5	52,7	21,5	9,1*	43,2	23,6	10,1	14,1	22,8*	50,0*	14,1*	27,4
Osrednje-Slovenska	65,6	57,6	18,1	14,4	59,8	34,0	10,9	10,2	25,2	27,1	12,6	14,2
Gorenjska	65,2	57,0	21,4	15,2	53,1	28,2	10,1	11,6	22,9	29,2	16,1	23,7
Notranjska	65,9	53,3	23,6	16,6	51,9	23,1	9,7	13,2	22,0*	29,8*	12,0*	30,5*
Goriška	66,8	55,3	22,9	14,6	54,1	28,6	6,6	7,9	17,4*	21,0*	10,1	8,5*
Obalna	66,8	54,5	23,4	17,7	56,1	30,4	11,1	13,6	25,2	31,6	14,4	17,2
Savinjska	62,3	52,2	23,3	14,1	44,8	24,8	13,6	16,7	30,6	43,2	19,5	23,8
Spodnje-posavska	63,3	51,3	23,5	13,0	46,8	29,5	14,0	17,5	29,6*	43,5*	25,7	21,1*
Zasavska	59,1	49,6	24,0	10,7*	38,5	20,8	13,2	19,3	40,3	51,3*	12,1*	35,1*
Jugovzhodna Slovenija	63,6	55,4	27,3	16,7	47,4	29,8	12,2	14,1	17,5	35,1*	21,0*	21,1*
Skupaj	64,1	54,2	21,4	14,1	51,8	29,1	12,7	14,6	28,6	38,5	17,4	20,6

Vir: SURS podatkovna baza, lastni izračun.

Opomba: podatki označeni z * so izračunani na podlagi majhnega števila enot (manj kot 30).

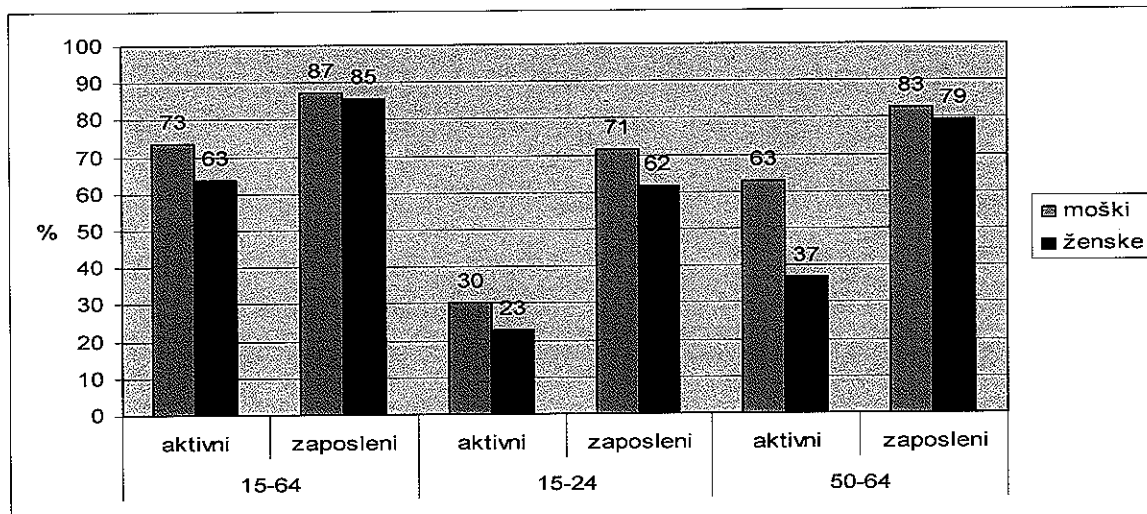
Podatki o statusu na trgu dela so v Tabeli 20 prikazani tudi za dve zanimivi starostni skupini; 15-24 in 50-64. Podatki kažejo, da je med mladimi velika razlika v stopnji delovne aktivnosti moških in žensk. Največji delež delovno aktivnih mladih moških je v Zasavski, Spodnjeposavski, Savinjski in Pomurski regiji, medtem ko je največ delovno aktivnih žensk v Obalni regiji, Jugovzhodni Sloveniji, na Notranjskem in Gorenjskem. Lahko rečemo, da regije z visoko delovno aktivnostjo mladih niso iste, kot regije, za katere je značilna visoka delovna aktivnost celotne populacije (15-64 let). Če pogledamo le mlade moške, lahko celo ugotovimo, da sta Goriška in Gorenjska regiji z najnižjo stopnjo brezposelnosti. Goriška je regija, kjer je brezposelnost mladih moških in žensk najnižja, medtem ko je stopnja brezposelnosti mladih moških najvišja v Pomurski regiji, mladih žensk pa v Podravske regiji. Skupina, ki jo posebej preučujemo so tudi starejše osebe med 50 in 64 letom. Nadpovprečne stopnje delovne aktivnosti za starejše moške so v Osrednjeslovenski regiji ter v Obalni, Goriški in Gorenjski regiji. Za ženske so nadpovprečne stopnje delovne aktivnosti v Osrednjeslovenski, Obalni in Spodnjeposavski regiji ter v Jugovzhodni Sloveniji.

V nadaljevanju bomo pogledali, ali obstajajo razlike v porazdelitvi aktivnih (zaposlenih) in po starostnih skupinah, po lastništvu stanovanja, po številu vzdrževanih otrok, članih gospodinjstva (partner, vnuk, oseba nad 80 let, starši v istem gospodinjstvu), po delovni aktivnosti partnerja, po izobrazbi, po povprečnem ekvivalentnem dohodku in po morebitnem dohodku iz kapitala. Ker vsi podatki kažejo, da je posebno pozornost treba nameniti mlajšim in starejšim, je porazdelitev aktivnih in zaposlenih prikazana za tri starostne skupine: celotno populacijo (15-64), mlajše med 15. in 24. letom, ter starejše med 50. in 64. letom. Ker so med moškimi in ženskami na trgu dela precejšnje razlike, bo analiza ločena tudi po spolu.

V skladu z vsemi prejšnjimi ugotovitvami, je delež aktivnih in zaposlenih v vseh starostnih skupinah višji med moškimi kot med ženskami. Kot kažejo podatki v Grafu 2 ženske v starostni skupini 50-64 po deležu aktivnosti najbolj zaostajajo za moškimi, saj se

upokojujejo mlajše kot moški, medtem ko je največja razlika med moškimi in ženskami v deležu zaposlenih pri najmlajših (15-24). Večja brezposelnost mladih žensk v primerjavi z moškimi kaže na težje pogoje pri vstopu na trg dela za ženske.

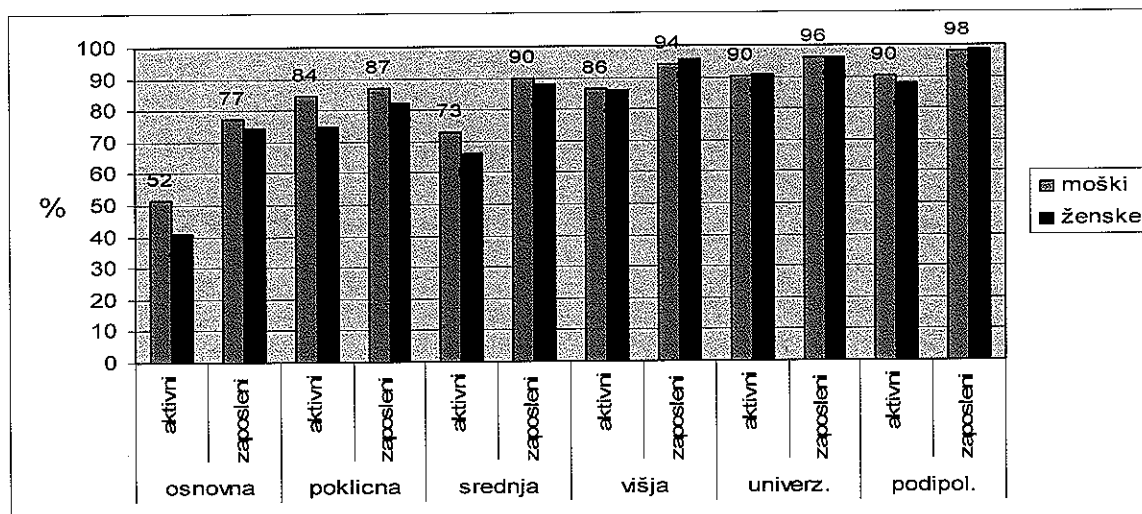
Graf 2: Delež aktivnih in zaposlenih po starostnih skupinah⁸



Vir: SURS podatkovna baza, lastni izračun.

Graf 3 prikazuje delež aktivnih in zaposlenih po doseženi stopnji izobrazbe, saj izobrazba velja za enega pomembnejših dejavnikov pri iskanju zaposlitve in sploh aktivnosti na trgu dela. Lahko vidimo, da je delež aktivnih najnižji pri osebah, ki imajo dokončano le osnovno šolo ali manj, saj je aktivnih le dobra polovica moških in nekaj več kot 40% žensk. Pri osebah, ki imajo končano le osnovno šolo, je tudi največja razlika glede deleža aktivnosti med moškimi in ženskami.

Graf 3: Delež aktivnih in zaposlenih glede na stopnjo izobrazbe



Vir: SURS podatkovna baza, lastni izračun.

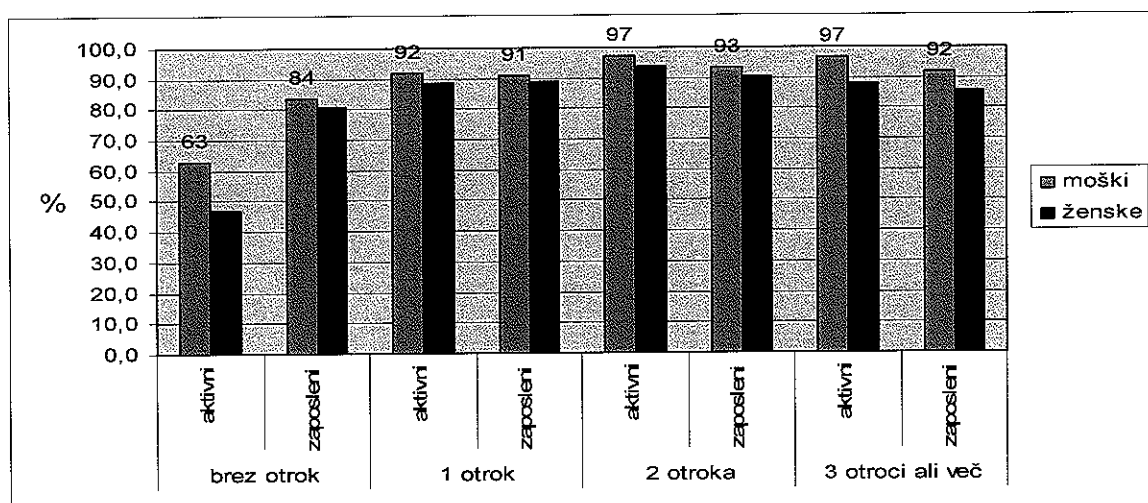
⁸ Delež aktivnih je izračunan kot delež celotne populacije, medtem ko je delež zaposlenih izračunan kot delež aktivnih.

Delež aktivnih se povečuje z višjo stopnjo izobrazbe, izjema je le delež aktivnih z srednjo izobrazbo, kar lahko pripišemo mlajši, še šolajoči se generaciji, ki je zaključila srednjo šolo in je še vključena v študij na višjih stopnjah. To potrjuje tudi naraščajoč delež zaposlenih (med aktivnimi) z višjo izobrazbo. Med posamezniki, ki imajo le osnovnošolsko izobrazbo, je delež zaposlenih najnižji in posledično delež brezposelnih najvišji. Pri posameznikih s poklicno izobrazbo delež zaposlenih moških najbolj presega delež zaposlenih žensk, oz. delež brezposelnih žensk najbolj presega delež brezposelnih moških. Gre za že omenjene strukturne težave na trgu dela, saj je največ nezasedenih delovnih mest značilnih prav za delavce s poklicno izobrazbo. Očitno so te težave pri ženskah s poklicno izobrazbo še bolj izrazite.

Višja stopnja izobrazbe deleže zaposlenih žensk (med aktivnimi) zelo približa deležem zaposlenih moških. Tako je pri višji, univerzitetni in podiplomski izobrazbi delež zaposlenih žensk celo višji od deleža zaposlenih moških. To pomeni, da je pri višjih stopnjah izobrazbe delež brezposelnih žensk nižji od deleža brezposelnih moških.

Število vzdrževanih otrok vpliva na aktivnost in zaposlenost, seveda zopet različno za moške in ženske. Med osebami brez vzdrževanih otrok je delež aktivnih po pričakovanjih najmanjši, saj je število vzdrževanih otrok med neaktivno populacijo majhno (večina neaktivnih je bodisi upokojenih bodisi se še izobražujejo). Drugače pa je, če pogledamo delež zaposlenih med vsemi aktivnimi, ki so brez vzdrževanih otrok. Zanimivo je, da je za ženske in moške brez vzdrževanih otrok delež zaposlenih najnižji, oz. povedano drugače, je brezposelnost največja.

Graf 4: Delež aktivnih in zaposlenih glede na število vzdrževanih otrok



Vir: SURS podatkovna baza, lastni izračun.

Deleža aktivnih zaposlenih moških in žensk sta večja pri enem otroku in še nekoliko večja pri dveh otrocih. Točka preloma nastane pri ženskah, ki imajo tri ali več vzdrževanih otrok. Delež aktivnih žensk s tremi ali več otroci je nižji, prav tako pa je nižji delež zaposlenih žensk oz. je višja stopnja brezposelnosti. Pri moških, ki imajo tri ali več vzdrževane otroke, sta delež aktivnih in zaposlenih enako visoka kot pri moških z dvema vzdrževanima otrokoma. Izgleda, da je pri treh ali več vzdrževanih otrocih usklajevanje med poklicnim in

družinskim življenjem veliko težje in nekaj žensk izstopi s trga dela. Moški ostajajo v svoji tradicionalni vlogi hranitelja družine, medtem ko ženske v večini primerov prevzamejo družinske obveznosti.

3.4. Metodologija

Kot smo že omenili, je namen raziskave določiti dejavnike, ki vplivajo na položaj posameznika na trgu dela. Položaj posameznika bomo opredelili posebej glede na (1) aktivnost in (2) glede na zaposlenost z dvema ločenima modeloma. Model, s katerim ugotavljamo, kaj določa ali je posameznik delovno aktiven (to pomeni zaposlen oziroma brezposeln), smo ocenjevali za celotno delovno aktivno populacijo (15-64) in dve največkrat izpostavljeni starostni skupini (15-24 let in 50-64). Znotraj vsake starostne skupine je model ocenjen posebej za moške in ženske, saj so vse analize v prejšnjih poglavjih pokazale, da se pogoji na trgu dela za moške in ženske razlikujejo. Dejavnike, ki vplivajo na verjetnost, da bo posameznik aktiven ali neaktiven na trgu dela oziroma zaposlen ali brezposeln, smo določili z binarno logistično regresijo.

Binarna logistična regresija je standardna metoda za ocenjevanje modelov, pri katerih je odvisna spremenljivka dihotomna, kar pomeni, da sta mogoči le dve vrednosti. Glavna razlika med linearno in logistično regresijo je logistična kumulativna porazdelitvena funkcija, pri kateri se ocenjene verjetnosti gibljejo med 0 in 1:

$$P_i = E(Y_i = 1 | X_i) = F(Z_i) = \frac{1}{1 + e^{-z_i}},$$

kjer

$$Z_i = \beta_0 + \sum \beta_j X_{ij}.$$

Pri prvem modelu v pričujoči študiji Y_i dobi vrednost 1, če je posameznik aktiven, in vrednost 0, če posameznik ni aktiven na trgu dela. V drugem modelu dobi Y_i vrednost 1, če je posameznik zaposlen in vrednost 0, če posameznik ni zaposlen, kar pomeni, da so v analizo vključene le aktivne osebe. $X_i = (x_{i1}, x_{i2}, \dots, x_{im})$ je vektor pojasnjevalnih neodvisnih spremenljivk za pojav i , in $\beta_0, \beta_1, \dots, \beta_m$ so koeficienti, ki se ocenjujejo z logistično regresijo na podlagi metode največjega verjetja (maximum likelihood). Z metodo največjega verjetja v iterativnem procesu izberemo koeficiente, ki z največjo verjetnostjo napovedo opazovane vrednosti odvisnih spremenljivk pri danih vrednostih neodvisnih spremenljivk.

Interpretacija koeficientov $\beta_0, \beta_1, \dots, \beta_m$ se razlikuje od "običajne" regresije, saj ocenjena verjetnost ni linearna funkcija koeficientov. Vseeno pa negativni predznak pri koeficientu β_j kaže, da ima dejavnik negativen vpliv na aktivnost oziroma zaposlenost, medtem ko pozitiven predznak kaže na pozitiven vpliv. Moč vpliva raste z absolutno vrednostjo koeficienta.

Koeficiente lahko interpretiramo tudi z uporabo razmerja obetov (*odds ratio*). Razmerje obetov pri zaposlenosti je razmerje med verjetnostjo, da bo oseba delovno aktivna (zaposlena), in verjetnostjo, da oseba ne bo delovno aktivna (zaposlena)⁹:

$$\text{razmerje obetov} = \frac{P_i}{1-P_i} = e^{z_i}$$

V prvem modelu, kjer ugotavljamo, kaj določa aktivnost na trgu dela, so upoštevane vse osebe v starosti med 15 in 64 let. Kot aktivne osebe ($Y_i=1$) smo šteli zaposlene, samozaposlene, kmetovalce in brezposelne osebe, medtem ko smo kot neaktivne šteli osebe, ki so vključene v redno izobraževanje, upokoјence, osebe na služenju vojaškega roka, gospodinje, nezmožne za delo, in osebe, ki prestajajo kazen. V drugem modelu, kjer ugotavljamo, kaj določa zaposlenost so bili v analizo vključeni le zaposleni, samozaposleni in kmetovalci (vse našteje kategorije obravnavamo kot zaposlene $Y_i=1$) ter nezaposleni.

Pojasnjevalne spremenljivke smo med naborom možnih spremenljivk izbrali na podlagi opisa dogajanj na slovenskem trgu dela, deskriptivnih statistik in izsledkov podobnih raziskav. Vključene so:

1. demografske značilnosti posameznikov:
 - starost (referenčna starostna skupina je 35-44 let),
 - zakonski stan oz. življenje s partnerjem (referenčna skupina: ima partnerja),
 - zaposlenost partnerja (referenčna skupina: ni zaposlen),
 - dosežena izobrazba (referenčna skupina: srednješolska izobrazba),
 - regija, iz katere posameznik prihaja (referenčna skupina: Osrednjeslovenska regija);
2. struktura gospodinjstva, kjer posameznik živi:
 - število vzdrževanih otrok (referenčna skupina so posamezniki brez otrok; spremenljivka dosega vrednost 1 le pri dejanskih starših in ne pri vseh odraslih osebah, ki živijo v gospodinjstvu),
 - ali posameznik živi skupaj s starši,
 - ali je v gospodinjstvu oseba starejša od 80 let (spremenljivka dosega vrednost 1 le pri osebah, ki so mlajše od 80 let, saj tako poskušamo zajeti vpliv potrebe po negi starejših oseb),
 - ali v gospodinjstvu živi vnuk (spremenljivka dosega vrednost 1 le pri starih starših in ne pri ostalih osebah, ki živijo v gospodinjstvu);
3. ekonomske značilnosti:
 - ekvivalentni dohodek gospodinjstva (zvezna spremenljivka),
 - kapitalski dohodki gospodinjstva (binarna spremenljivka, šteje se, da gospodinjstvo ima kapitalne dohodke, če vsi ti dohodki celega gospodinjstva presegajo 10.000 SIT¹⁰)

⁹ Če je, na primer, vrednost koeficienta odvisne spremenljivke spol (moški=1) 1,5, to pomeni, da je razmerje obetov, da je moški na trgu dela aktiven, 1,5x večje od razmerja obetov, da je na trgu dela aktivna ženska. To dejansko tudi pomeni, da je verjetnost, da je na trgu dela aktiven moški, večja od verjetnosti, da je na trgu dela aktivna ženska.

¹⁰ S tako postavljeno mejo se izloči večina gospodinjstev, ki so prejela le sorazmerno majhne dividende.

- ali je stanovanje v lasti članov gospodinjstva (gre za stanovanje v več stanovanjski ali individualni stavbi).

Vsi modeli, katerih rezultati bodo predstavljeni v naslednjih poglavjih, so statistično značilni. Ob vsakem modelu je navedeno število enot vključenih v model, pseudo R^2 ¹¹ in pa Hosmer in Lemeshow test¹² (glej prilogo).

3.5 Analiza rezultatov

3.5.1 Dejavniki aktivnosti in zaposlenosti celotne populacije (15-64 let)

Modela, s katerim smo ocenjevali, kaj določa aktivnost/zaposlenost celotne populacije (15-64), z vsemi razpoložljivimi neodvisnimi spremenljivkami pojasnita kar dobršen del odvisne spremenljivke (aktivnost), kar nam kažejo relativno visoki pseudo R^2 . Kljub vsemu je potrebno omeniti, da je pri Hosmer in Lemeshow testu $p < 0,05$, kar pomeni, da modela nista dobro specificirana oz. da zavrnemo hipotezo, da ni razlik med opazovanimi in napovedanimi vrednostmi odvisne spremenljivke (aktivnost)¹³.

Za moške in ženske velja, da je najmanjša verjetnost, da bodo aktivni na trgu dela, v starosti 15-24 let in po dopolnjenem 55. letu, medtem ko so leta med 35 in 44 tista, v katerih je največja verjetnost za aktivnost na trgu dela, seveda ob nespremenjenih ostalih spremenljivkah¹⁴. Dejstvo, da živijo brez partnerja (zakonskega ali izvenzakonskega), statistično značilno pozitivno vpliva na verjetnost, da bodo aktivni na trgu dela, ne glede na spol. Lahko sklepamo da življenje v partnerstvu omogoča, da se eden od partnerjev umakne s trga dela. Pri osebah, ki imajo partnerja, pa dejstvo, da je partner zaposlen, poveča verjetnost, da bo posameznik aktiven na trgu dela.

Nasprotno se razlike med moškimi in ženskami kažejo pri vzdrževanih otrocih. Verjetnost, da bodo moški aktivni na trgu dela, raste z vsakim vzdrževanim otrokom. Pri ženskah velja zgolj to, da je večja verjetnost, da bodo aktivne, če bodo imele enega vzdrževanega otroka, v primerjavi z ženskami brez otrok. Prav tako v primerjavi z ženskami brez otrok velja, da je večja verjetnost, da bodo ženske aktivne, če bodo imele dva vzdrževana otroka, medtem ko koeficient pri treh in več vzdrževanih otrocih ni statistično značilen. Po drugi strani življenje skupaj s starši zmanjšuje verjetnost, da bo moški ali ženska aktiven na trgu dela.

Ekvivalentni dohodek gospodinjstva sicer statistično značilno pozitivno vpliva na verjetnost, da bo oseba aktivna na trgu dela, ne glede na to, ali gre za ženske ali za

¹¹ Pseudo R^2 lahko intuitivno razumemo enako kot R^2 pri običajni regresiji.

¹² Glej prilogo (Tabela 2, Tabela 4, Tabela 6, ..., Tabela 24). Če je model dobro specificiran, je verjetnost (sig.) pri Hosmer in Lemeshow testu večja od 0,05. To pomeni, da ne zavrnemo ničelne hipoteze, da ni razlike med opazovanimi in napovedanimi vrednostmi.

¹³ Se pravi, razlike med opazovanimi in napovedanimi vrednostmi obstajajo.

¹⁴ Vse učinke opazovane spremenljivke se interpretira ob predpostavki, da so vse ostale spremenljivke nespremenjene.

moške. Vendar je vpliv ekvivalentnega dohodka gospodinjstva neznamen, saj je vrednost razmerja oboj enaka 1. Ostale ekonomske značilnosti enako vplivajo na moške in na ženske. Tako lastništvo stanovanja katerega od članov gospodinjstva kot tudi kapitalski dobički v gospodinjstvu zmanjšajo verjetnost, da bo oseba aktivna.

Tabela 21: Koeficienti logistične regresije za aktivnost žensk in moških, 15-64

	Spremenljivke	Moški	Ženske
Starost	15-24	0,03 ***	0,06 ***
	25-34	0,38 ***	0,64 ***
	35-44	1,00	1,00
	45-54	0,27 ***	0,42 ***
	55+	0,03 ***	0,01 ***
Partner	da	1,00	1,00
	ne	1,67 ***	1,26 ***
Stanovanje v lasti gospodinjstva	ne	1,00	1,00
	da	0,65 ***	0,72 ***
Število vzdrževanih otrok	ni vzdrževanih otrok	1,00	1,00
	1 vzdrževan otrok	2,10 ***	2,00 ***
	2 vzdrževana otroka	2,91 ***	2,08 ***
	3 ali več vzdrževanih otrok	3,46 ***	0,99
	ekvivalentni dohodek gospodinjstva	1,00 **	1,00 ***
Zaposlenost partnerja	ni zaposlen	1,00	1,00
	je zaposlen	2,66 ***	1,62 ***
Dohodek od kapitala v gospodinjstvu nad 10.000 SIT	ne	1,00	1,00
	da	0,86 *	0,66 ***
Oseba nad 80 let v gospodinjstvu	ne	1,00	1,00
	da	1,42 ***	1,13
Regija stalnega prebivališča	Osrednjeslovenska	1,00	1,00
	Pomurska	1,77 ***	1,52 ***
	Podravska	1,20 ***	1,12 **
	Koroška	0,84 *	0,93
	Gorenjska	1,03	1,15 **
	Notranjska	0,94	0,97
	Goriška	0,92	0,88 *
	Obalna	1,16 **	1,01
	Savinjska	1,01	1,09
	Spodnjeposavska	1,12	1,05
	Zasavska	0,68 ***	1,00
Jugovzhodna	1,02	1,25 ***	
Dosežena stopnja izobrazbe	osnovna	0,57 ***	0,42 ***
	poklicna	2,21 ***	1,76 ***
	srednja	1,00	1,00
	višja	1,82 ***	2,82 ***
	univerzitetna podiplomska	2,28 *** 2,32 ***	3,78 *** 3,86 ***
Vnuk v gospodinjstvu	ne	1,00	1,00
	da	0,97	1,07
Skupaj s starši v gospodinjstvu	ne	1,00	1,00
	da	0,67 ***	0,52 ***
Število enot		39.803	39.221
Pseud R ² (Nagelkerke)		0,551	0,640

Vir: SURS podatkovna baza, lastni izračun.

Opomba: * statistična značilnost $p < 0,1$; ** statistična značilnost $p < 0,5$; *** statistična značilnost $p < 0,01$.

Ko izločimo vpliv demografskih in ekonomskih značilnosti, se pokaže, da bivanje v Pomurski in Podravski regiji, v primerjavi z Osrednjeslovensko regijo, povečuje verjetnost, da bodo moški in ženske aktivni na trgu dela. Za ženske je verjetnost, da bodo aktivne na trgu dela, večja kot v Osrednjeslovenski regiji, še v primeru, če živijo na Gorenjskem in v Jugovzhodni Sloveniji, medtem ko je manjša na Goriškem. Pri moških pa je, v primerjavi z Osrednjeslovensko regijo, verjetnost aktivnosti večja še v Obalnokraški regiji, medtem ko je v Zasavju manjša.

Vpliv izobrazbe na aktivnost na trgu dela je pričakovan. Vse primerjave se nanašajo na srednješolsko izobrazbo. Tako za moške in ženske velja, da osnovnošolska izobrazba vodi k manjši verjetnosti, da bo oseba aktivna na trgu dela, seveda v primerjavi s srednješolsko izobraženimi posamezniki. V primerjavi s srednješolsko izobrazbo vse višje stopnje izobrazbe prispevajo k večji verjetnosti, da je posameznik aktiven.

V tabeli 22 so rezultati logistične regresije s katero smo ugotavljali, kaj vpliva na zaposlenost vseh moških in žensk (15-64). Pri tem je potrebo poudariti, da smo preučevali zgolj aktivno populacijo in tako model pojasnjuje, kateri dejavniki določajo, ali bo posameznik zaposlen ali brezposeln. Model pri napovedovanju zaposlenosti celotne populacije ni najbolj uspešen; pseudo R^2 je relativno nizek, prav tako pa zavrnemo ničelno hipotezo pri Hosmer in Lemeshow testu, kar pomeni, da obstajajo razlike med napovedanimi in dejanskimi vrednostmi odvisne spremenljivke (zaposlenosti). Vseeno bomo v nadaljevanju omenili navedene statistično značilne neodvisne spremenljivke oz. dejavnike.

Moški in ženske v starostni skupini 35-44 imajo največ verjetnosti, da bodo zaposleni. Po drugi strani so z najmanjšo verjetnostjo, da bodo zaposleni, soočeni moški in ženske v starosti 15-24 let. Zelo kritična je še skupina nad 55 letom starosti, čeprav za ženske nekoliko manj kot za moške. Očitno se ženske, ki bi se drugače soočale s problemom brezposelnosti, še vedno predčasno upokojijo in tako zapustijo trg dela¹⁵, kar ne velja za moške. Nasprotno je starostna skupina 25-34 tista, za katero je značilna manjša verjetnost zaposlitve le za ženske in ne za moške. Očitno ženske v letih, ko se najpogosteje odločajo za družino, težje dobijo in obdržijo zaposlitev, kot pa v kasnejših letih (referenčna skupina je 35-44).

Partner ima na zaposlenost žensk precejšen vpliv. Življenje brez zakonca/partnerja statistično značilno poveča verjetnost zaposlenosti žensk, medtem ko ta dejavnik na moško zaposlenost nima statistično značilnega vpliva. Prav tako dejstvo, da je partner zaposlen, poveča verjetnost, da bo ženska zaposlena, medtem ko je vpliv zaposlenosti partnerke na moške tudi pozitiven in statistično značilen, a manjši.

Prisotnost vzdrževanih otrok v gospodinjstvu pozitivno vpliva za zaposlenost moških in žensk. Verjetnost zaposlitve za moške in ženske je večja, če imajo vzdrževane otroke, v

¹⁵ Podatki se nanašajo na leto 2002, ko so bile povprečne starosti ob upokojevanju žensk še nekoliko nižje kot v letih 2007. Po podatkih ZPIZ-a je bila povprečna dosežena starost pri novih starostnih upokojenkah leta 2002 56 let in 5 mesecev (pri moških 62 leti in 2 meseca), leta 2007 pa 57 let in 7 mesecev (pri moških 61 let in 10 mesecev).

primerjavi s situacijo, ko nimajo vzdrževanih otrok. Tudi pri ženskah, ki imajo tri in več vzdrževanih otrok, opazimo pozitiven vpliv na zaposlovanje (v primerjavi z ženskami, ki vzdrževanih otrok nimajo), kar kaže na to, da ženska s tremi vzdrževanimi otroci, ki ostane na trgu dela, nima večjih težav pri iskanju in obdržanju zaposlitve na račun družinskih obveznosti. Pozitiven vpliv vzdrževanih otrok na zaposlovanje žensk najverjetneje lahko pojasnimo z večjo zavzetostjo žensk z več otroci pri iskanju in opravljanju zaposlitve, saj je za preživljanje številčnejše družine potrebno več sredstev. Poleg tega so neformalne oblike zaposlitve (v primeru neformalne zaposlitve v modelu zaposlenost zavzame vrednost 0) za ženske in moške z vzdrževanimi otroci manj privlačne, saj le-ti potrebujejo večjo varnost (stalnost zaposlitve, bolniške odsotnosti, itd).

Tabela 22: Koeficienti logistične regresije za zaposlenost žensk in moških, 15-64

	Spremenljivke	Moški	Ženske
Starost	15-24	0,37 ***	0,25 ***
	25-34	1,06	0,67 ***
	35-44	1,00	1,00
	45-54	0,68 ***	0,58 ***
	55+	0,29 ***	0,63 ***
Partner	da	1,00	1,00
	ne	1,03	1,71 ***
Stanovanje v lasti gospodinjstva	ne	1,00	1,00
	da	1,21 ***	1,38 ***
Število vzdrževanih otrok	ni vzdrževanih otrok	1,00	1,00
	1 vzdrževan otrok	1,40 ***	1,60 ***
	2 vzdrževana otroka	1,84 ***	1,76 ***
	3 ali več vzdrževanih otrok	1,77 ***	1,26 **
	ekvivalentni dohodek gospodinjstva	1,00 ***	1,00
Zaposlenost partnerja	ni zaposlen	1,00	1,00
	je zaposlen	1,15 **	1,52 ***
Dohodek od kapitala v gospodinjstvu nad 10.000 SIT	ne	1,00	1,00
	da	0,96	0,75 **
Oseba nad 80 let v gospodinjstvu	ne	1,00	1,00
	da	1,25 **	1,29 **
Regija stalnega prebivališča	Osrednjeslovenska	1,00	1,00
	Pomurska	0,97	0,81 **
	Podravska	0,83 ***	0,56 ***
	Koroška	1,34 ***	0,86
	Gorenjska	1,23 ***	1,01
	Notranjska	1,39 **	0,94
	Goriška	2,03 ***	1,55 ***
	Obalna	1,19 *	0,85 *
	Savinjska	1,03	0,76 ***
	Spodnjeposavska	0,99	0,77 **
	Zasavska	1,01	0,66 ***
Jugovzhodna	1,10	0,90	
Dosežena stopnja izobrazbe	osnovna	0,70 ***	0,59 ***
	poklicna	1,07	0,93
	srednja	1,00	1,00
	višja	1,22 *	1,73 ***
	univerzitetna podiplomska	1,23 *	1,48 ***
Vnuk v gospodinjstvu	ne	1,00	1,00
	da	0,86	1,03
Skupaj s starši v gospodinjstvu	ne	1,00	1,00
	da	0,76 ***	0,79 ***
Število enot		29.213	24.887
Pseud R ² (Nagelkerke)		0,197	0,222

Vir: SURS podatkovna baza, lastni izračun.

Opomba: * statistična značilnost $p < 0,1$; ** statistična značilnost $p < 0,5$; *** statistična značilnost $p < 0,01$.

Prisotnost osebe v gospodinjstvu, ki je starejša od 80 let, presenetljivo poveča verjetnost zaposlenosti za moške in ženske, medtem ko je za moške in ženske, ki živijo skupaj s starši v istem gospodinjstvu, verjetnost, da bodo zaposleni, manjša. Prav tako na zaposlenost vpliva tudi ekonomski položaj gospodinjstva; in sicer dohodek od kapitala v gospodinjstvu statistično značilno zmanjšuje verjetnost zaposlenosti žensk, medtem ko na zaposlenost moških nima statistično značilnega vpliva. Lastništvo stanovanja povečuje verjetnost zaposlenosti obojih, moških in žensk.

Izobrazba ima močan in statistično značilen vpliv na verjetnost zaposlitve. V primerjavi s srednješolsko izobraženimi posamezniki (moški ali ženska) ima posameznik z osnovnošolsko izobrazbo manjšo verjetnost, da bo zaposlen. Pri moških (v primerjavi s srednješolsko izobraženim posameznikom) višja verjetnost zaposlenosti velja le še za podiplomsko izobražene moške, medtem ko pri ženskah vse stopnje izobrazbe, ki so višja od srednješolske, povečajo verjetnost, da je ženska zaposlena.

Tudi bivanje v posameznih regijah vpliva na verjetnost zaposlenosti. Tako so v primerjavi z Osrednjeslovensko regijo prebivalci Podravske regije soočeni z nižjo verjetnostjo, da bodo zaposleni, medtem ko je Goriška regija tista, kjer je verjetnost zaposlenosti večja. Če pogledamo moške posebej, je verjetnost zaposlitve večja kot v Osrednjeslovenski regiji še, če živijo na Koroškem, Gorenjskem ali Notranjskem. Nasprotno je verjetnost, da bodo ženske zaposlene večja kot v Osrednjeslovenski regiji le še na Goriškem, medtem ko je verjetnost, da bodo ženske brezposelne, nižja v Pomurski, Podravski, Obalni, Savinjski, Spodnjeposavski in Zasavski regiji.

3.5.2 Dejavniki aktivnosti in zaposlenosti mlajše populacije

V Tabeli 23 in 24 smo ocenjevali modele, ki odgovarjajo na vprašanja, kaj vpliva na aktivnost in zaposlenost mlajše generacije med 15. in 24. letom starosti. Vsi modeli so skladni, kar pomeni, da ne moremo zavrnila hipoteze, da so dejanske in z ocenjenimi modeli napovedane vrednosti enake.

V Tabeli 23 torej ugotavljamo, kateri dejavniki vplivajo na to, da so mladi aktivni na trgu dela. Pri tem je potrebno upoštevati, da je neaktivna mlada populacija v veliki meri vključena v proces rednega izobraževanja, kar pomeni, da dejansko ugotavljamo, kateri mladi relativno zgodaj vstopijo na trg dela. Verjetnost, da so mladi aktivni, je manjša, če nimajo partnerja. Ugotovitev je pričakovana, saj si partnerske zveze običajno mladi ustvarijo, ko so že aktivni na trgu dela. Za ženske velja, da aktivnost njihovega partnerja zmanjšuje verjetnost, da bodo one same aktivne. Če gospodinjstvo, v katerem živi mlad moški ali ženska, prejema dohodke od kapitala, je verjetnost prisotnosti na trgu dela precej manjša.

Na aktivnost na trgu dela vpliva tudi najvišja dosežena izobrazba. Tisti, ki imajo le zaključeno osnovno šolo, se soočajo z majhno verjetnostjo, da bodo aktivni na trgu dela, saj svoj študij še nadaljujejo, medtem ko za osebe s poklicno šolo velja (v primerjavi s

srednješolsko izobraženimi posamezniki), da je verjetnost aktivnosti na trgu dela precej višja. Prav tako je, v primerjavi s srednješolsko izobraženimi, večja verjetnost, da bo oseba aktivna na trgu dela, če ima zaključeno višješolsko izobrazbo, medtem ko je visokošolska izobrazba dejavnik, ki pozitivno vpliva na aktivnost na trgu dela le za ženske. Rezultat je pričakovan, saj je v tem starostnem obdobju veliko oseb še aktivno vključenih v univerzitetni študij.

Tabela 23: Koefficienti logistične regresije za aktivnost žensk in moških v starosti 15-24

	Spremenljivke	Moški	Ženske
Partner	da	1,00	1,00
	ne	0,07 **	0,07 ***
Stanovanje v lasti gospodinjstva	ne	1,00	1,00
	da	0,63 ***	0,77 **
	ekvivalentni dohodek gospodinjstva	1,00	1,00 ***
Zaposlenost partnerja	ni zaposlen	1,00	1,00
	je zaposlen	0,49	0,18 ***
Dohodek od kapitala v gospodinjstvu nad 10.000 SIT	ne	1,00	1,00
	da	0,44 ***	0,50 ***
Regija stalnega prebivališča	Osrednjeslovenska	1,00	1,00
	Pomurska	1,67 ***	1,69 ***
	Podravska	1,19 *	1,11
	Koroška	1,04	0,83
	Gorenjska	1,05	1,10
	Notranjska	1,13	1,39
	Goriška	1,05	0,93
	Obalna	1,40 **	1,33 *
	Savinjska	1,43 ***	1,25 **
	Spodnjeposavska	1,47 **	0,95
	Zasavska	1,95 ***	1,17
Jugovzhodna	1,38 ***	1,23 ***	
Dosežena stopnja izobrazbe	osnovna	0,29 ***	0,18 ***
	poklicna	6,58 ***	6,14 ***
	srednja	1,00	1,00
	višja	2,73 ***	7,80 ***
	univerzitetna podiplomska	2,16 0,59	4,60 1,15
Skupaj s starši v gospodinjstvu	ne	1,00	1,00
	da	0,64 ***	0,43 ***
Število vzdrževanih otrok	ni vzdrževanih otrok	1,00	1,00
	1 vzdrževan otrok	520781962	15,55 ***
	2 vzdrževana otroka	1,52	0,67
	3 ali več vzdrževanih otrok	0,07	1,68
Število enot			7.784
Pseud R ² (Nagelkerke)			0,404

Vir: SURS podatkovna baza, lastni izračun.

Opomba: * statistična značilnost $p < 0,1$; ** statistična značilnost $p < 0,5$; *** statistična značilnost $p < 0,01$.

Prav tako življenje skupaj s starši v istem gospodinjstvu zmanjšuje verjetnost, da bo oseba aktivna. Ženske, ki so že starš enemu vzdrževanemu otroku, so pogosteje aktivne na trgu dela, kot ženske, ki otroka še nimajo, medtem ko starševstvo na mlade moške nima statistično značilnega vpliva.

Regije tudi pri aktivnosti mladih igrajo pomembno vlogo. V primerjavi z Osrednjeslovensko regijo so mladi (moški in ženske) pogosteje aktivni v Pomurski, Savinjski in Jugovzhodni Sloveniji, medtem ko na aktivnost moških pozitivno vplivajo še bivanje v Obalni, Spodnjeposavski in Zasavski regiji.

Večja verjetnost aktivnosti na trgu dela pa ne pomeni večje verjetnosti zaposlenosti, kar je razvidno iz Tabele 24. Med vsemi naštetimi regijami, kjer je večja verjetnost, da so osebe aktivne na trgu dela, je le Jugovzhodna regija tista, v kateri imajo moški, v primerjavi z Osrednjeslovensko regijo, večjo možnost, da so zaposleni. Zanimiv primer je Pomurska regija, saj so moški in ženske, ki tam živijo, v primerjav z Osrednjo Slovenijo pogosteje aktivni na trgu dela, a imajo manjše možnosti (verjetnost), da bodo zaposleni. To nas vodi k ugotovitvi, da v Pomurski regiji obstaja precej veliko tveganje, da bodo mladi brezposelni. Enaka ugotovitev velja še za mlade moške v Zasavju in mlade ženske v Savinjski regiji. Ženske imajo, v primerjavi z Osrednjeslovensko regijo, v vseh ostalih regijah manjšo verjetnost zaposlitve; statistično značilne manjše možnosti zaposlitve imajo tako v Pomurju, Podravju, na Koroškem in v Savinjski regiji. Pri mlajših moških je potrebno izpostaviti še pozitiven vpliv bivanja v Goriški regiji na zaposlitvene možnosti in pa negativen vpliv Podravske regije.

Tabela 24: Koeficienti logistične regresije za zaposlenost žensk in moških, 15-24

	Spremenljivke	Moški	Ženske
Partner	da	1,00	1,00
	ne	0,48	1,28
Stanovanje v lasti gospodinjstva	ne	1,00	1,00
	da	1,31	1,56 ***
	ekvivalentni dohodek gospodinjstva	1,00 ***	1,00 ***
Zaposlenost partnerja	ni zaposlen	1,00	1,00
	je zaposlen	1,91	2,04
Dohodek od kapitala v gospodinjstvu nad 10.000 SIT	ne	1,00	1,00
	da	0,69	0,46 *
Regija stalnega prebivališča	Osrednjeslovenska	1,00	1,00
	Pomurska	0,50 ***	0,46 ***
	Podravska	0,57 ***	0,38 ***
	Koroška	1,33	0,44 ***
	Gorenjska	1,07	0,91
	Notranjska	1,17	1,18
	Goriška	1,67 **	1,45
	Obalna	1,16	0,78
	Savinjska	0,79	0,52 ***
	Spodnjeposavska	0,76	0,52 **
	Zasavska	0,57 **	0,42 **
	Jugovzhodna	1,71 **	0,70
Dosežena stopnja izobrazbe	osnovna	0,49 ***	0,34 ***
	poklicna	1,29 **	1,27 **
	srednja	1,00	1,00
	višja	0,93	1,34
	univerzitetna	307282863	1,40
	podiplomska	1,80	1166603999
Skupaj s starši v gospodinjstvu	ne	1,00	1,00
	da	0,73 *	0,69 **
Število vzdrževanih otrok	ni vzdrževanih otrok	1,00	1,00
	1 vzdrževan otrok	0,56	0,83
	2 vzdrževana otroka	0,33	0,61
	3 ali več vzdrževanih otrok	215380052	0,87
Število enot		2.434	1.780
Pseud R ² (Nagelkerke)		0,157	0,211

Vir: SURS podatkovna baza, lastni izračun.

Opomba: * statistična značilnost $p < 0,1$; ** statistična značilnost $p < 0,5$; *** statistična značilnost $p < 0,01$.

Na zaposlitvene možnosti poleg regije prebivališča statistično značilno vpliva še izobrazba. V primerjavi s srednješolsko izobrazbo, končana osnovnošolska izobrazba

zmanjša zaposlitvene možnosti mladih, medtem ko jih poklicna izobrazba poveča. Srednješolska izobrazba v primerjavi s poklicno torej pomeni manjše možnosti pri zaposlitvi mladih. Zanimivo je, da življenje skupaj s starši v istem gospodinjstvu statistično značilno vpliva le na verjetnost zaposlitve žensk (negativno), medtem ko vpliv na verjetnost zaposlovanja moških statistično ni značilen (če za mejo vzamemo $p=0,05$).

3.5.3 Dejavniki aktivnosti in zaposlenosti starejše populacije

Rezultati modela, s katerim ugotavljamo, kaj določa aktivnost starejših moških in žensk (50-64), so zelo zanimivi, saj dejansko povedo, kaj vpliva na to, da oseba v teh letih še ostane aktivna na trgu dela oziroma da trg dela zapusti. Z modelom za moške in ženske zavrnamo hipotezo, da so napovedane in dejanske vrednosti odvisne spremenljivke enake (Hosmer in Lemeshow test). Očitno na odločitve o aktivnosti vplivajo še nekateri dejavniki, ki jih z razpoložljivimi spremenljivkami ne moremo zajeti. Kljub temu modela pojasnita relativno velik del variance odvisne spremenljivke (aktivnost starejših), kar nam pove visok pseudo R^2 .

V ta model smo vključili tudi starost, kar se je izkazalo za pravilno odločitev, saj višja starost pomeni manjšo verjetnost, da bo oseba aktivna na trgu dela. Na podlagi Tabele 25 je razvidno, da na trgu dela pogosteje ostajajo moški, ki nimajo partnerke, medtem ko ima prisotnost partnerja na ženske ravno tako negativen vpliv, a je statistična značilnost vprašljiva. Vpliv prisotnosti partnerja pri osebah starih 50 let in več je ravno nasproten kot pri mlajši populaciji, saj partnerska zveza zmanjša verjetnost prisotnosti na trgu dela. Očitno osebe, ki v tem starostnem obdobju imajo partnerja, pogosteje izstopajo s trga dela. Delno to lahko pripišemo dvema viroma dohodkov v gospodinjstvu (dve pokojnini), ki v primerjavi s samskih gospodinjstvom z enim virom dohodka, omogočata lažje shajanje z dohodkom. Nasprotno pa delovno aktiven partner poveča verjetnost, da bo oseba ostala na trgu dela, kar nakazuje na sočasnost odločanja o upokojevanju partnerjev.

Tudi vzdrževani otroci pozitivno vplivajo na verjetnost, da bodo osebe ostale na trgu dela v tem starostnem obdobju, kar velja tako moške kot za ženske. Očitno se zaradi večjih potreb aktivnost podaljša. Zanimivo je, da niti prisotnost vnukov v gospodinjstvu niti prisotnost oseb starejših od 80 let statistično značilno ne vpliva na verjetnost, da bodo posamezniki (ne)aktivni na trgu dela. S tema dvema spremenljivkama smo poskušali zajeti vpliv skrbi za vnuke oziroma skrbi za ostarele sorodnike na odločitve posameznikov o (ne)prisotnosti na trgu dela, kar velikokrat zajame prav to generacijo.

Vpliv izobrazbe na prisotnost na trgu dela je pričakovan. Osebe z nižjo izobrazbo od srednješolske so manj verjetno prisotne na trgu dela, medtem ko je za osebe z višjo izobrazbo značilna večja verjetnost prisotnosti na trgu dela. Izobrazba povečuje verjetnost, da bo oseba po 50. letu aktivna vsaj zaradi dveh vzrokov: (a) zaradi let študija je potrebna pokojninska doba dosežena kasneje in (b) delovna kariera bolj izobraženih oseb je v tem starostnem obdobju pogosto še na visoki ravni. To zadnje zelo očitno vpliva na veliko večjo verjetnost da bodo ženske s podiplomsko izobrazbo (v primerjavi s

srednješolsko izobraženimi ženskami) aktivne na trgu dela. Vpliv ekonomskega položaja na aktivnost ima drugačen predznak pri starejši populaciji. Dohodek od kapitala statistično značilno poveča verjetnost, da bodo starejši moški prisotni na trgu dela, medtem ko na aktivnost žensk ne vpliva statistično značilno. Ena od možnih razlag je, da imajo med starejšo populacijo kapitalske dobičke predvsem izobraženi moški, ki dlje ostanejo aktivni.

Tabela 25: Koeficienti logistične regresije za aktivnost žensk in moških, 50-64

	Spremenljivke	Moški	Ženske
	Starost	0,69 ***	0,60 ***
Partner	da	1,00	1,00
	ne	1,28 ***	1,14 *
Stanovanje v lasti gospodinjstva	ne	1,00	1,00
	da	0,82 *	0,69 ***
Število vzdrževanih otrok	ni vzdrževanih otrok	1,00	1,00
	1 vzdrževan otrok	1,47 ***	1,32 ***
	2 vzdrževana otroka	1,59 ***	1,48 ***
	3 ali več vzdrževanih otrok	1,64 **	1,15
	ekvivalentni dohodek gospodinjstva	1,00 ***	1,00 ***
Zaposlenost partnerja	ni zaposlen	1,00	1,00
	je zaposlen	1,50 ***	1,28 ***
Dohodek od kapitala v gospodinjstvu nad 10.000 SIT	ne	1,00	1,00
	da	1,45 ***	0,80
Oseba nad 80 let v gospodinjstvu	ne	1,00	1,00
	da	1,31 *	1,07
Regija stalnega prebivališča	Osrednjeslovenska	1,00	1,00
	Pomurska	1,54 ***	1,63 ***
	Podravska	0,96	1,11
	Koroška	0,40 ***	0,90
	Gorenjska	0,87	1,06
	Notranjska	0,57 ***	1,00
	Goriška	0,63 ***	0,68 ***
	Obalna	0,80 *	0,92
	Savinjska	0,54 ***	0,93
	Spodnjeposavska	0,72 **	1,11
	Zasavska	0,26 ***	0,93
Jugovzhodna	0,66 ***	1,10	
Dosežena stopnja izobrazbe	osnovna	0,84 **	0,59 ***
	poklicna	0,82 ***	0,64 ***
	srednja	1,00	1,00
	višja	1,41 ***	2,00 ***
	univerzitetna podiplomska	2,61 ***	4,85 ***
Vnuk v gospodinjstvu	ne	1,00	1,00
	da	1,10	1,11
Skupaj s starši v gospodinjstvu	ne	1,00	1,00
	da	0,70 **	1,17
Število enot		10.018	10.277
Pseud R ² (Nagelkerke)		0,510	0,612

Vir: SURS podatkovna baza, lastni izračun.

Opomba: * statistična značilnost $p < 0,1$; ** statistična značilnost $p < 0,5$; *** statistična značilnost $p < 0,01$.

Zanimivo sliko pokaže pregled po regijah, saj moški očitno najverjetneje ostanejo aktivni v tem starostnem obdobju prav v Osrednjeslovenski regiji. Skoraj vse ostale regije izkazujejo statistično značilno manjšo verjetnost, da so moški prisotni na trgu dela. Pri ženskah je le Goriška regija tista, v kateri je verjetnost prisotnosti žensk na trgu dela manjša, vse ostale regije se statistično značilno ne razlikujejo od Osrednjeslovenske regije. Potrebno je omeniti še Pomursko regijo, kjer je verjetnost zaposlitve za starejše ženske in moške statistično značilno večja kot v Osrednjeslovenski regiji, kar lahko

pripišemo predvsem velikemu deležu kmetov, predvsem med starejšim aktivnim prebivalstvom¹⁶.

V Tabeli 26 so ocenjeni modeli logistične regresije, s katero smo ugotavljali, kaj med aktivno populacijo 50-64 vpliva na to, ali je oseba zaposlena ali brezposelna. Pri tem je potrebno poudariti, da je model skladen oziroma dobro specificiran (Hosmer in Lemeshow test: $p > 0,05$), čeprav je pseudo R^2 relativno nizek.

Tabela 26: Koeficienti logistične regresije za zaposlenost žensk in moških, 50-64

	Spremenljivke	Moški	Ženske
	Starost	0,89 ***	0,96 ***
Partner	da	1,00	1,00
	ne	0,94	1,63 ***
Stanovanje v lasti gospodinjstva	ne	1,00	1,00
	da	1,24 *	1,70 ***
Število vzdrževanih otrok	ni vzdrževanih otrok	1,00	1,00
	1 vzdrževan otrok	1,29 ***	1,15
	2 vzdrževana otroka	1,52 ***	1,04
	3 ali več vzdrževanih otrok	1,46	0,83
	ekvivalentni dohodek gospodinjstva	1,00 ***	1,00 ***
Zaposlenost partnerja	ni zaposlen	1,00	1,00
	je zaposlen	1,09	1,14
Dohodek od kapitala v gospodinjstvu nad 10.000 SIT	ne	1,00	1,00
	da	1,46	0,91
Oseba nad 80 let v gospodinjstvu	ne	1,00	1,00
	da	1,30	1,18
Regija stalnega prebivališča	Osrednjeslovenska	1,00	1,00
	Pomurska	0,71 **	1,19
	Podravska	0,65 ***	0,64 ***
	Koroška	1,07	0,66 *
	Gorenjska	0,84	0,70 **
	Notranjska	1,22	0,57 **
	Goriška	1,37	2,51 ***
	Obalna	0,89	1,09
	Savinjska	0,75 **	0,78
	Spodnjeposavska	0,50 ***	1,04
	Zasavska	1,13	0,45 ***
Jugovzhodna	0,66 ***	0,94	
Dosežena stopnja izobrazbe	osnovna	0,83 *	0,70 ***
	poklicna	0,83 *	0,64 ***
	srednja	1,00	1,00
	višja	1,43 *	2,41 ***
	univerzitetna podiplomska	2,42 ***	22,32 ***
		5,72 ***	340454507
Vnuk v gospodinjstvu	ne	1,00	1,00
	da	0,98	1,12
Skupaj s starši v gospodinjstvu	ne	1,00	1,00
	da	1,04	1,16
Število enot		6.289	3.762
Pseud R^2 (Nagelkerke)		0,196	0,198

Vir: SURS podatkovna baza, lastni izračun.

Opomba: * statistična značilnost $p < 0,1$; ** statistična značilnost $p < 0,5$; *** statistična značilnost $p < 0,01$.

¹⁶ V Pomurski regiji kmetje predstavljajo 3 % aktivnega prebivalstva, kar je več od 1,2%, kot znaša Slovensko povprečje. Omenjeni deleži so izračunani iz vzorca, ki nam služi kot podatkovna podlaga za analizo. V starostni skupini 50-64 je delež kmetov v Pomurski regiji z 7,2% še bolj presega slovensko povprečje – 2,1%.

Tudi pri preučevanju aktivne populacije med 50. in 64. letom je vpliv starosti statistično značilen, saj se s starostjo nekoliko manjšajo možnosti, da bo oseba zaposlena oz. se povečuje verjetnost, da bo brezposelna. Prisotnost partnerja statistično značilno zmanjša verjetnost, da bo ženska zaposlena, medtem ko na moške ne vpliva. Očitno so ženske, ki imajo v gospodinjstvu še en vir dohodka (partner), manj aktivne iskalke zaposlitve oz. se lažje odločajo, da bodo na pogoje za upokožitev počakale kot brezposelne. Prisotnost vzdrževanih otrok v gospodinjstvu povečuje verjetnost zaposlenosti le pri moških, medtem ko vpliv na zaposlenost žensk ni statistično značilen.

Vpliv izobrazbe na verjetnost, da bodo osebe med 50. in 64. letom zaposlene, je v skladu s pričakovanji. Zanimivo je, da nižje stopnje izobrazbe negativno vplivajo na verjetnost, da je ženska zaposlena, medtem ko na verjetnost zaposlenih moških nimajo statistično značilnega vpliva. Višje stopnje izobrazbe imajo pozitiven vpliv na zaposlenost, tako za moške kot za ženske.

Regije imajo tudi na zaposlenost podoben vpliv kot na aktivnost. Poleg Osrednjeslovenske regije ni nobene druge, kateri bi imeli starejši moški večje možnosti, da so zaposleni. V Pomurski, Podravski, Savinjski, Spodnjeposavski in Jugovzhodni regiji so verjetnosti, da bodo moški zaposleni, statistično značilno manjše, kot v Osrednjeslovenski regiji. Po drugi strani so na Goriškem ženske v tem starostnem obdobju soočene z večjimi zaposlitvenimi možnostmi (spet v primerjavi z Osrednjeslovensko regijo), medtem ko so Zasavska, Podravska, Gorenjska, Koroška in Notranjska tiste regije, kjer je zaposlitev teh žensk manj verjetna.

3.5.4 Sintezni pregled rezultatov po dejavnikih

V prejšnjih poglavjih smo analizirali vpliv posameznih dejavnikov na aktivnost in zaposlitev po posameznih starostnih skupinah in spolu, pri čemer skupni vpliv posameznega dejavnika ni jasno opredeljen. Zato v nadaljevanju podajamo sintezni pregled vpliva posameznih dejavnikov.

Za moške in ženske velja, da je najmanjša verjetnost, da bodo aktivni na trgu dela, v starosti 15-24 let in po dopolnjenem 55. letu, medtem ko so leta med 35 in 44 tista, v katerih je aktivnost na trgu dela najbolj verjetna, seveda ob nespremenjenih ostalih spremenljivkah. Prav tako je za moške in ženske v starostni skupini 35-44 verjetnost zaposlitve največja. Po drugi strani so z najmanjšo verjetnostjo zaposlitve soočeni moški in ženske v starosti 15-24 let. Kritična je še skupina nad 55. letom starosti, bolj za moške kot za ženske. Očitno se ženske, ki bi se drugače soočale s problemom brezposelnosti, še vedno predčasno upokožijo in tako zapustijo trg dela¹⁷, kar ne velja za moške. Nasprotno je starostna skupina 25-34 tista, v kateri je verjetnost zaposlitve manjša le za

¹⁷ Podatki se nanašajo na leto 2002, ko so bile povprečne starosti ob upokojevanju žensk še nekoliko nižje kot v letih 2007. Po podatkih ZPIZ-a je bila povprečna dosežena starost pri novih starostnih upokoženkah leta 2002 56 let in 5 mesecev (pri moških 62 leti in 2 meseca), leta 2007 pa 57 let in 7 mesecev (pri moških 61 let in 10 mesecev).

ženske in ne za moške. Očitno ženske v letih, ko se najpogosteje odločajo za družino, težje dobijo in obdržijo zaposlitev, kot pa v kasnejših letih (referenčna skupina je 35-44).

Moški in ženske, ki ne živijo s partnerjem so bolj verjetno prisotni na trgu dela, saj so odvisni le od svojega vira dohodkov. Seveda pri mlajših to ne velja, saj mladi s partnerjem skladno s pričakovanji prej vstopijo na trg dela. V starejšem starostnem obdobju (50-64 let) življenje brez partnerke moškim poveča verjetnost, da bodo prisotni na trgu dela, medtem ko na ženske statistično značilno ne vpliva. Predpostavljamo lahko, da je to povezano tudi s strukturo gospodinjstev v tem starostnem obdobju, saj je samskih moških gospodinjstev precej manj kot samskih ženskih gospodinjstev (Stanovnik in Kump, 2007). Če pogledamo le aktivno populacijo, lahko ugotovimo, da življenje brez partnerja statistično značilno poveča le verjetnost zaposlenosti žensk (z izjemo mladih žensk), medtem ko na moške ne vpliva. Zaposlen partner pozitivno vpliva na verjetnost prisotnosti žensk in moških (razen mlajših) na trgu dela. Prav tako zaposlen partner povečuje verjetnost zaposlenosti moških in žensk, čeprav se ta dejavnik ni izkazal kot statistično značilen pri mlajših in starejših.

Vzdrževan otrok poveča verjetnost, da so njihovi starši prisotni na trgu dela, v primerjavi z ženskami in moškimi brez otrok. Pri ženskah točko preloma predstavljajo trije otroci, saj za ženske s tremi otroci ne moremo reči ali je v primerjavi z ženskami brez otrok verjetnost, da so prisotne na trgu dela, manjša ali večja. Zanimivo pa je, da so ženske, ki so aktivne (prisotne) na trgu dela in imajo tri ali več vzdrževanih otrok, statistično značilno bolj verjetno zaposlene, kot ženske brez vzdrževanih otrok.

Z dvema spremenljivkama – vnuk v gospodinjstvu in oseba nad 80 let v gospodinjstvu – smo poskušali ugotoviti, ali potencialna potreba po varstvu oziroma negi vpliva na verjetnost, da je posameznik aktiven na trgu dela oz. zaposlen. Izkazalo se je, da prisotnost vnuka v gospodinjstvu ne vpliva statistično značilno ne na aktivnost in ne na zaposlenost. Prisotnost osebe v starosti nad 80 let v gospodinjstvu pozitivno vpliva le na verjetnost, da so osebe zaposlene, medtem ko ne vpliva na odločitve o aktivnosti pri starejši generaciji, na katero običajno pade skrb za nego starejših. Življenje skupaj s starši negativno vpliva na verjetnost, da so posamezniki prisotni na trgu dela in na zaposlenost (razen pri starejših).

Dosežena izobrazba ima pomemben in statistično značilen vpliv na aktivnost in zaposlenost. Referenčna skupina za primerjavo so srednješolsko izobražene ženske in moški. Osebe z osnovnošolsko izobrazbo so soočene z najmanjšo verjetnostjo, da bodo prisotne na trgu dela, vsaka višja stopnja izobrazbe pa poveča verjetnost prisotnosti na trgu dela. Slika je nekoliko drugačna, če pogledamo zgolj aktivno populacijo in ugotavljamo, kako stopnja izobrazbe vpliva na zaposlenost. Moški in ženske z zgolj osnovnošolsko izobrazbo so manj verjetno zaposleni kot moški in ženske s srednješolsko izobrazbo. Pri moških vse ostale stopnje izobrazbe, v primerjavi s srednješolsko izobraženimi posamezniki, nimajo statistično značilnega vpliva na verjetnost zaposlitve, z izjemo podiplomske izobrazbe, ki le-to povečuje. Pri ženskah je stopnja izobrazbe za zaposlitev pomembnejša, saj vse stopnje izobrazbe, ki so višje od srednješolske,

povečujejo verjetnost, da je ženska zaposlena. Izobrazba je torej pomembnejši dejavnik zaposlenosti žensk kot zaposlenosti moških.

V analizo dejavnikov, ki vplivajo na aktivnost in zaposlenost posameznikov smo skušali vključiti tudi ekonomski položaj gospodinjstva. Ekonomski položaj gospodinjstva zelo dobro opisuje ekvivalentni dohodek gospodinjstva, a se je izkazalo, da na zaposlenost in aktivnost posameznikov nima pomembnega vpliva (koeficienti logistične regresije zavzemajo vrednost 1). Posebej smo merili tudi vpliv dohodka od kapitala, ki smo ga upoštevali le, če je bil letni dohodek od kapitala v gospodinjstvu večji od 10.000 SIT, saj smo tako izločili gospodinjstva, ki so na primer dobila le nekaj dividend. Izkazalo se je da dohodek od kapitala zmanjšuje verjetnost, da so na trgu dela prisotne ženske ter mladi (moški in ženske). Očitno ženske v gospodinjstvih s kapitalskim dohodkom bolj verjetno ostajajo neaktivne. Nasprotno, dohodek od kapitala povečuje verjetnost, da so starejši moški prisotni na trgu dela. Ena od možnih razlag je, da imajo med starejšo populacijo dohodke od kapitala predvsem izobraženi moški, ki v primerjavi z ostalimi dlje ostanejo aktivni. Zanimiv je vpliv posedovanja stanovanja, saj lastništvo stanovanja enega od članov gospodinjstva negativno vpliva na verjetnost, da bodo posamezniki prisotni na trgu dela. Izgleda, da so osebe, ki nimajo rešenega stanovanjskega problema, verjetneje prisotne na trgu dela. Obratno, tiste osebe z lastnim stanovanjem, ki so prisotne na trgu dela, so bolj verjetno zaposlene.

Poskušali smo zajeti tudi vpliv regije prebivališča na aktivnost in zaposlenost. Osrednjeslovenska regija je referenčna regija, in tako je vpliv regije prebivališča na verjetnost aktivnosti in zaposlenosti vedno primerjan z Osrednjeslovensko regijo. Izstopajočih je nekaj regij, med njimi še posebej Pomurska. Bivanje v Pomurski regiji v primerjavi s tistimi, ki živijo v Osrednjeslovenski regiji, namreč pomeni večjo verjetnost, da bodo posamezniki aktivni, a hkrati manjšo verjetnost, da bodo zaposleni. Iz navedenega lahko sklepamo, da je brezposelnost v Pomurski regiji visoka, kar potrjujejo tudi uradni podatki. Ko izločimo vpliv ostalih demografskih in ekonomskih značilnosti (kar pomeni, da gledamo le vpliv regij ob enakih vseh ostalih spremenljivkah), lahko ugotovimo, da za moške, ki živijo v Koroški, Gorenjski, Notranjski in Goriški regiji, velja večja verjetnost, da bodo zaposleni, seveda v primerjavi z moškimi v Osrednjeslovenski regiji. Nasprotno je verjetnost, da bodo ženske zaposlene, večja kot v Osrednjeslovenski regiji le še na Goriškem.

Če pogledamo posebej mlajše med 15. in 24. letom, lahko ugotovimo, da v nobeni regiji verjetnost aktivnosti ni manjša kot v Osrednjeslovenski. To kaže na dejstvo, da mladi v drugih regijah prej vstopajo na trg dela, a se soočajo s težavami pri iskanju zaposlitve, saj so verjetnosti, da bodo mlajše osebe iz drugih regij zaposlene, manjše kot v Osrednjeslovenski regiji (to velja za Pomursko, Podravsko in Zasavsko regijo za moške in ženske, ter za Koroško, Savinjsko in Spodnjeposavsko regijo še posebej za ženske). Izjemi sta le Goriška in Jugovzhodna regija, kjer je verjetnost, zaposlitve mladih moških večja.

Razkorak med regijami je še bolj očiten pri zaposlovanju starejših oseb, saj je pri večini regij verjetnost aktivnosti (moških) manjša kot v Osrednjeslovenski regiji (z izjemo

Pomurske). Enako sliko dobimo, če pogledamo zaposlenost starejših, saj je verjetnost zaposlitve večja kot za prebivalce Osrednjeslovenske regije le še na Goriškem (in še to samo za ženske), bivanje v ostalih regijah (tiste s statistično značilnimi koeficienti, kot so Podravska, Savinjska, Spodnjeposavska in Jugovzhodna za moške ter Podravska, Gorenjska, Notranjska in Zasavska za ženske) pa zmanjšujejo verjetnost zaposlenosti.

4. POLITIKE ZAPOSLOVANJA V SLOVENIJI IN V EU

Med državami EU obstajajo velike razlike v ravni porabljenih sredstev za politike zaposlovanja in v strukturi izdatkov zanje. Višino in strukturo sredstev za politike zaposlovanja bomo analizirali po Eurostatovi metodologiji, kjer je programi ukrepov politike zaposlovanja razdeljen na tri glavne sklope:

1. Storitve na trgu dela (predvsem javni zavodi za zaposlovanje);
2. Ukrepi na trgu dela:
 - usposabljanje,
 - izmenjevanje zaposlenih na delovnih mestih in delitev delovnih mest,
 - spodbude za zaposlovanje,
 - ukrepi za invalide (podpora pri zaposlitvi, rehabilitacija),
 - neposredno kreiranje delovnih mest,
 - spodbujanje podjetništva;
3. Denarna podpora za nezaposlene:
 - denarna nadomestila in denarna pomoč za brezposelne,
 - zgodnje upokojevanje.

Podatki se le malenkostno razlikujejo od podatkov glede politik zaposlovanja, ki jih objavlja OECD. Do razhajanj prihaja le pri sklopu 1 (storitve na trgu dela), saj Eurostat zajema le stroške zavodov za zaposlovanje, medtem ko OECD v nekaterih primerih zajema tudi stroške drugih institucij, v drugih pa stroškov zavoda za zaposlovanje ne upošteva v celoti.

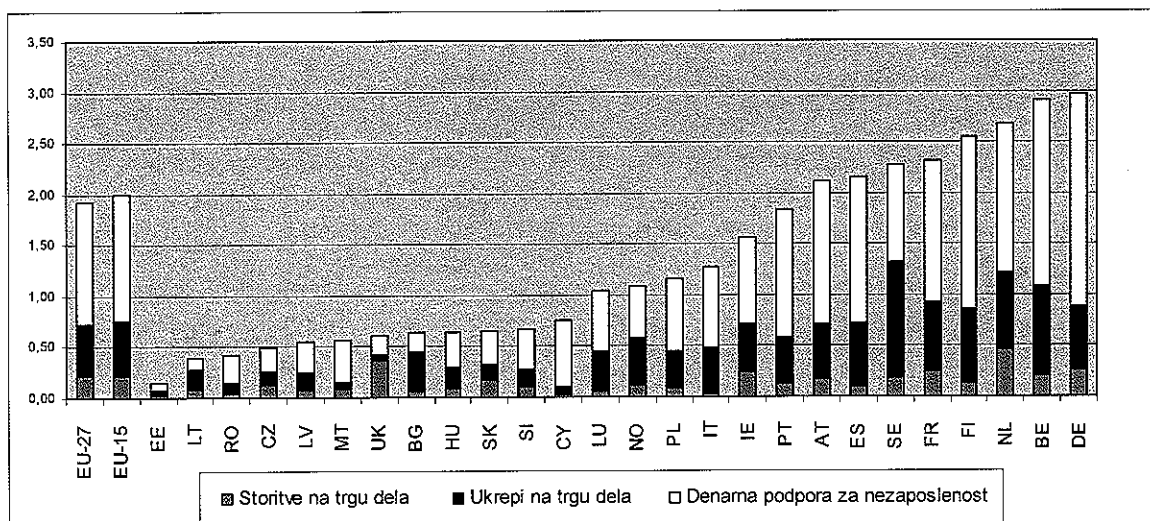
Graf 5 prikazuje koliko posamezne države namenijo za celotno politiko zaposlovanja. Slovenija za celotno politiko zaposlovanja nameni 0,66% BDP, kar je v primerjavi z evropskim povprečjem, ki znaša 1,92% BDP, relativno malo. Ostale nove države članice EU, z izjemo Cipra, politiki zaposlovanja namenijo manj kot Slovenija. Več kot 2% BDP za politike zaposlovanja namenjajo Avstrija, Španija, Švedska, Francija, Finska, Nizozemska, Belgija in največ Nemčija, ki se približuje 3% BDP.

Seveda je pomembno, kateri del politike zaposlovanja podpira država. Storitve in ukrepi na trgu dela (sklop 1 in 2) dejansko predstavljajo izdatke za aktivno politiko zaposlovanja (APZ v nadaljevanju)¹⁸, ki je v EU pomemben del evropske zaposlitvene in lizbonske strategije. APZ je po mnenju strokovnjakov OECD namenjena predvsem podpori pri posredovanju zaposlitev in odpravljanju neskladij na trgu dela. Za aktivno politiko zaposlovanja tradicionalno največ namenjajo skandinavske države. Ob začetku devetdesetih let so se sredstva namenjena za politiko zaposlovanja povečala skoraj v vseh evropskih državah, kar je bil odraz poslabšane gospodarske situacije in visoke brezposelnosti (Kajzer, 2006). V letu 2006 so za aktivno politiko zaposlovanja največ namenile Švedska (1,31%), Nizozemska (1,21%), Belgija (1,09%), Francija (0,92%) in

¹⁸ Izdatki za APZ se po Eurostatovi metodologiji malenkostno razlikujejo od OECD-jeve metodologije le pri definicije storitev na trgu dela (sklop 1), zato so tudi deleži izdatkov za APZ glede na BDP po obeh principih nekoliko drugačni.

Finska (0,85%). Slovenija je z 0,27% prehitela 7 novih držav članic EU, zaostaja pa za Madžarsko in Slovaško.

Graf 5: Izdatki za politike zaposlovanja kot % BDP, 2006



Vir: Eurostat; Labour market policy — expenditure and participants, 2008.

Pomembno informacijo nam dajo tudi podatki, kateremu ukrepu znotraj APZ se v Sloveniji in ostalih članicah posveča največ pozornosti. Pregled strukture izdatkov za APZ (Tabela 27) nam pokaže, da izdatki za storitve na trgu dela, kjer gre v veliki meri za stroške delovanje Zavoda RS za zaposlovanje, precej presegajo evropsko povprečje, medtem ko izdatki za ukrepe na trgu dela le rahlo presegajo evropsko povprečje. Visok delež izdatkov za storitve na trgu dela v Sloveniji je med drugim posledica tudi institucionalne ureditve v Sloveniji, saj ima slovenski Zavod RS za zaposlovanje združene funkcije posredovanja in upravljanja sistema zavarovanja za primer brezposelnosti, hkrati pa opravlja tudi druge funkcije (upravljanje in podeljevanje štipendij, delovna dovoljenja, itd.).

Delež izdatkov za ukrepe na trgu dela je relativno velik predvsem na račun neposrednega kreiranja delovnih mest, ki v Sloveniji predstavlja kar 11,1% izdatkov za celotno zaposlitveno politiko, v EU pa v povprečju le 3,8%. Sem v letu 2006 sodijo javna dela - lokalni zaposlitveni programi, subvencioniranje zaposlitev pri izvajanju pomoči na domu ter osebne asistencije in projekti netržnih zaposlitvenih programov. Države, za katere je tudi značilen visok delež izdatkov za neposredno kreiranje delovnih mest, so še Belgija, Irska in Litva.

V Sloveniji je nad povprečjem EU tudi delež izdatkov za spodbujanje podjetništva, saj predstavlja kar 2,9% vseh sredstev namenjenih politiki zaposlovanja – gre predvsem za pomoč pri samozaposlitvi in subvencije za samozaposlitev. Velik delež izdatkov je spodbujanju samozaposlitev namenjen tudi na Poljskem, Slovaškem ter v Italiji in Španiji.

Tabela 27: Delež izdatkov za posamezne politike zaposlovanja, kot % vseh izdatkov, 2006

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(2-7)	(8)	(9)	(8-9)	Skupaj
	Storitve	Uspodabljanje	Izmenjevanje, delitev delovnih mest	Spodbude za zaposlovanje	Ukrepi za invalide	Neposredno kreiranje delovnih mest	Spodbujanje podjetništva	Skupaj ukrepi	Denarna nadomest. in pomoč za brezp.	Zgodnje upokojevanje	Skupaj denarna podpora za nezap.	Skupaj
EU-27	11,2	10,9	0,2	6,4	3,2	3,8	2,1	26,6	57,8	4,4	62,2	100
EU-15	11,2	11	0,2	6,4	3,1	3,7	2	26,5	58,4	3,9	62,3	100
BE	7	6,9	-	7,2	4,2	12,1	0,1	30,5	48,2	14,3	62,5	100
BG	9,5	7,1	-	7,1	1,3	45,4	0,7	61,6	28,9	-	28,9	100
CZ	26,5	2,3	-	6,1	10,9	5,7	0,9	25,9	47,6	-	47,6	100
DK	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
DE	9	11,4	0	1,9	0,3	3	4	20,6	68,6	1,8	70,5	100
EE	15,4	28,8	-	2,5	0,3	-	2,1	33,7	50,9	-	50,9	100
IE	15,5	13,4	-	2,1	0,5	13,3	-	29,4	51	4,1	55,1	100
GR	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ES	4,4	6,7	0,3	14,6	1	2,8	3,6	29,2	64,7	1,8	66,4	100
FR	10,5	12,4	-	5,3	2,9	8,3	0,4	29,4	58,2	2	60,1	100
IT	2,5	16,9	0,2	14	-	0,7	3,2	35,1	54	8,4	62,4	100
CY	4,5	1	-	5,3	0,6	-	1,6	8,5	86,9	-	86,9	100
LV	13,2	18,9	-	9,1	1	2,5	-	31,4	55,4	-	55,4	100
LT	22,6	18,1	0	14,6	0,8	12,1	0	45,5	30,5	1,4	31,9	100
LU	5,3	11,7	-	19,3	0,9	5,8	0	37,7	40,3	16,7	57	100
HU	14,2	9,6	-	12,7	-	7,3	0,5	30,1	54,6	1,1	55,7	100
MT	15	6,2	-	5,1	-	0,6	0	12	73	-	73	100
NL	17,5	4,8	-	4,8	18,2	-	-	27,8	54,6	-	54,6	100
AT	8,3	19	0	2,6	1,7	2,1	0,2	25,6	54,1	12	66,1	100
PL	8,1	8,7	0	4,2	13,4	1,4	3,2	30,8	22,3	38,8	61,1	100
PT	6,9	13,6	0	7,2	2	1,6	0,1	24,5	60,7	7,9	68,6	100
RO	9,8	4,1	-	12,7	-	8	0,2	25	65,2	-	65,2	100
SI	14,3	8,7	-	4,3	-	11,1	2,9	26,9	58,8	-	58,8	100
SK	26,4	1,5	-	3,5	1,8	8,3	6,8	21,9	18,5	33,3	51,8	100
FI	5,1	14,7	2	3,8	3,8	3,4	0,7	28,4	50,7	15,9	66,5	100
SE	8,2	14,5	2,8	22,6	-	-	1,3	49,7	42,1	-	42,1	100
UK	61,2	3,3	-	1,8	1,9	0,7	-	7,7	31,1	-	31,1	100
NO	10,7	23,9	-	2,1	11,9	5,1	0,2	43,2	46,1	-	46,1	100

Vir: Eurostat; Labour market policy — expenditure and participants, 2008.

Opomba: V Sloveniji obstajajo tudi programi APZ, ki so namenjeni tudi invalidom, a so vključeni med druge ukrepe.

Po drugi strani Slovenija zaostaja za evropskim povprečjem pri deležu izdatkov za spodbude za zaposlovanje. V Sloveniji je za spodbude za zaposlovanje namenjenih 4,3% izdatkov znotraj celotne politike zaposlovanja, v EU pa v povprečju 6,4%. Slovenija se je po deležu spodbud za zaposlovanje (subvencije za odpiranje delovnih mest v zasebnem sektorju) sredi 90-ih uvrščala med države, ki so veliko namenile subvencijam, potem pa se je ta delež začel zniževati. Podatki v Tabeli 27 kažejo, da velik del sredstev spodbudam za zaposlovanje namenjajo v nekaterih novih državah članicah EU, kot so Litva, Latvija, Madžarska in Romunija ter tudi v nekaterih državah EU-15 (Španija in Švedska).

V Sloveniji med ukrepi nista razvita izmenjevanja zaposlenih na delovnih mestih in delitev delovnih mest ("*job rotation*" in "*job sharing*"), ki sta namenjena spodbujanju zaposlovanja in hkratnega usposabljanja, čeprav nastajajo zametki sheme "*job rotation*"¹⁹. Gre za ukrepa, ki omogočata umestitev brezposelne osebe (ali osebe iz druge ciljne skupine) na delovno mesto neke zaposlene osebe. Pri izmenjavi na delovnih mestih brezposelna oseba za določeno časovno obdobje popolnoma nadomesti zaposlenega na dotičnem delovnem mestu. Običajno oseba, ki je na delovnem mestu zaposlena, nadaljuje z izobraževanjem, lahko pa gre tudi za porodniški dopust, bolniško, itd. Pri delitvi delovnih mest gre za delno nadomeščanje zaposlenega s strani brezposelnega oziroma osebe iz druge ciljne skupine, kar dejansko pomeni, da zaposleni ne dela za polni delovni čas. Ukrepa sta razvita predvsem na Finskem in Švedskem²⁰, kjer sta se tudi izkazala kot uspešna oblika spodbud (Kajzer, 2006). Ukrepa sta zanimiva tudi za slovenski trg dela, saj ta način omogoča delodajalcu ohranjanje produktivnosti skozi nadomestno zaposlitev (odsotnost zaradi porodniških dopustov, bolniških odsotnosti), nudil priložnost brezposelnim za nadomestno zaposlitev, pridobitev novih znanj in s tem tudi povečanje nadaljnje zaposljivosti. Izkušnje iz tujine kažejo, da veliko delodajalcev nadomestne delavce po preteku nadomestnega dela tudi obdrži.

V EU je narejenih veliko študij od učinkovitosti aktivne politike zaposlovanja in njenih makro in mikro-ekonomskih učinkih. Kluve (2006), ki analizira evropske študije o učinkovitosti, je ugotovil, da imajo tradicionalni programi usposabljanja relativno skromen vpliv na stopnje zaposlenosti po koncu usposabljanja. Najboljše rezultate dajejo spodbude za zaposlovanje (zasebni sektor) ter programi "pomoči in kazni", a ti ukrepi niso učinkoviti za t.i. "skupine manj iznajdljivih ljudi". Pri zadnjih je primernejša kombinacija pomoči pri iskanju zaposlitve in sankcij v primeru, če iskalec zaposlitve ne zadosti kriterijem iskanja zaposlitve. Pri ukrepu kreiranje delovnih mest v javnem sektorju je verjetnost pozitivnega vpliva na zaposlenost za 30% do 40% manjša, a je ukrep še vedno zelo primeren za določene skupine brezposelnih, ki se jim na ta način zagotavlja stik s trgom dela. Pri tem je potrebno poudariti, da ima ciljna skupina veliko vlogo, saj ukrepi namenjeni mladim dosegajo od 40% do 60% nižjo verjetnost pozitivnega učinka. Na osnovi analize Kluve (2006) priporoča državam naj nadaljujejo s programi usposabljanja, povečajo spodbude za zaposlovanje v zasebnem sektorju in veliko pozornosti namenijo programom pomoči in kazni.

¹⁹ Med 7.11.07 in 7.5.09 teče pilotni projekt Job Rotation – Priložnost za brezposelne in izziv za zaposlene ter podjetja.

²⁰ Za Dansko, ki ima sloves države z zelo razvito politiko trga dela, ni podatkov.

V Sloveniji je potrebno slediti zgoraj omenjenim priporočilom, hkrati pa bi bilo potrebno povečati ciljno usmerjenost programov glede na potrebe delodajalcev in s tem zmanjšati strukturna neskladja na trgu dela, to je razkorak med potrebami delodajalcev in znanjem brezposelnih. Veljalo bi tudi razmisliti o uvedbi / večji razširjenosti dveh ukrepov; izmenjevanje zaposlenih na delovnih mestih in delitev delovnih mest. Ukrepa sta namreč zanimiva tudi za slovenski trg dela, saj bi se na ta način lahko usposabljali brezposelni, delež delnih zaposlitev bi se povečal in zmanjšale bi se težave delodajalcev pri odsotnosti zaposlenih (na primer žensk na porodniških dopustih, kar bi lahko vodilo k boljšemu položaju mladih žensk na trgu dela). Vsekakor pa je za natančna priporočila APZ v Sloveniji potrebno dokončanje analize učinkovitosti APZ, katere dokončni rezultati naj bi bili na voljo v roku dveh let²¹.

Kategorija denarna podpora za nezaposlenost sovпада z definicijo pasivne politike zaposlovanja, pri kateri gre za podporo posameznikom, ki niso zaposleni. Ukrepi pasivne politike zaposlovanja so namenjeni nadomeščanju plače posameznikom, ki trenutno niso zaposleni. Znotraj te kategorije razlikujemo med denarnimi nadomestili za čas brezposelnosti, denarno pomočjo za brezposelne in denarno podporo pri zgodnjem upokojevanju. Slovenija je za pasivno politiko zaposlovanja leta 2006 namenila 0,39% BDP, kar nas uvršča med države, ki za pasivno politiko zaposlovanja porabijo relativno malo. Vse nove članice EU, z izjemo Cipra in Malte za pasivno politiko zaposlovanja porabijo manj kot Slovenija, medtem ko največ porabijo države kot so Nemčija, Belgija, Nizozemska in Finska.

V Sloveniji je delež izdatkov za pasivno politiko zaposlovanja v izdatkih za celotno politiko zaposlovanja pod povprečjem EU. Pogoji za upravičenost do nadomestila za čas brezposelnosti in njihovo trajanje so se namreč zaostriili s spremembo Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti leta 1998, hkrati pa v zadnjem času prihaja do bolj striktnega preverjanja izpolnjevanja pogojev za ohranitev statusa brezposelne osebe. Poleg tega je bila s spremembami in dopolnitvami Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti v letu 2006 ukinjena pravica do denarne pomoči pri Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje. Tudi podatki v Tabeli 28 kažejo, da se je iz leta v leto zmanjševal delež prejemnikov nadomestila za čas brezposelnosti in denarne pomoči pri Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje.

Tabela 28: Delež prejemnikov denarnega nadomestila in denarne pomoči v povprečni mesečni brezposelnosti, 1992-2007

Leto	1992	1994	1996	1998	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
%	45,0	42,1	30,3	32,6	29,1	25,3	23,6	24,9	23,9	25,4	26,4	23,2

Vir: Zavod RS za zaposlovanje, Letna poročila (2001-2007).

²¹ Študija "Evalvacija učinkov aktivne politike zaposlovanja v RS v obdobju 2001-2006" se je začela izvajati z oktobrom 2008 v okviru Ciljnega raziskovalnega programa "KONKURENČNOST SLOVENIJE 2006-2013".

Sklenemo lahko, da Slovenija, v primerjavi z ostalimi državami EU, za celotno politiko zaposlovanja namenja relativno malo denarja, medtem ko je porazdelitev sredstev med posamezne politike precej blizu evropskega povprečja.

5. TRG DELA V EVROPSKI UNIJI

Države članice EU se glede delovanja in politik trga dela med seboj zelo razlikujejo. Sapir (2006) govori o štirih modelih socialnih politik, kamor so razvrščene stare članice EU-15:

1. Skandinavski model (visoka učinkovitost in visoka pravičnost; Danska, Finska, Švedska, Nizozemska), za katerega so značilni: visoki izdatki za socialno zaščito, obsežne fiskalne intervencije na trgu dela na osnovi instrumentov APZ, visoka obdavčitev dela, velik javni sektor, pomembna vloga sindikatov in nizka neenakost.
2. Anglosaški model (visoka učinkovitost in nizka pravičnost; Irska, Velika Britanija), za katerega so značilni denarni transferji, ki so namenjeni predvsem ljudem v delovnih letih, dostop do transferjev je pogojen z zaposlitvijo, šibka vloga sindikatov, velika neenakost, veliko zaposlitev z nizkim plačilom.
3. Kontinentalni model (nizka učinkovitost in visoka pravičnost; Avstrija, Belgija, Francija, Nemčija, Luksemburg), za katerega so značilni visoka nadomestila za brezposelnost in starostne pokojnine, obsežni socialni transferji za invalide na podlagi socialnih prispevkov, padajoč vpliv sindikatov.
4. Mediteranski model (nizka učinkovitost in nizka pravičnost; Grčija, Italija, Španija in Portugalska), za katerega je značilno osredotočenje porabe na starostne pokojnine, visoka segmentacija upravičencev do transferjev, sistem socialne zaščite, ki temelji na varovanju zaposlitve in zgodnjemu upokojevanju.

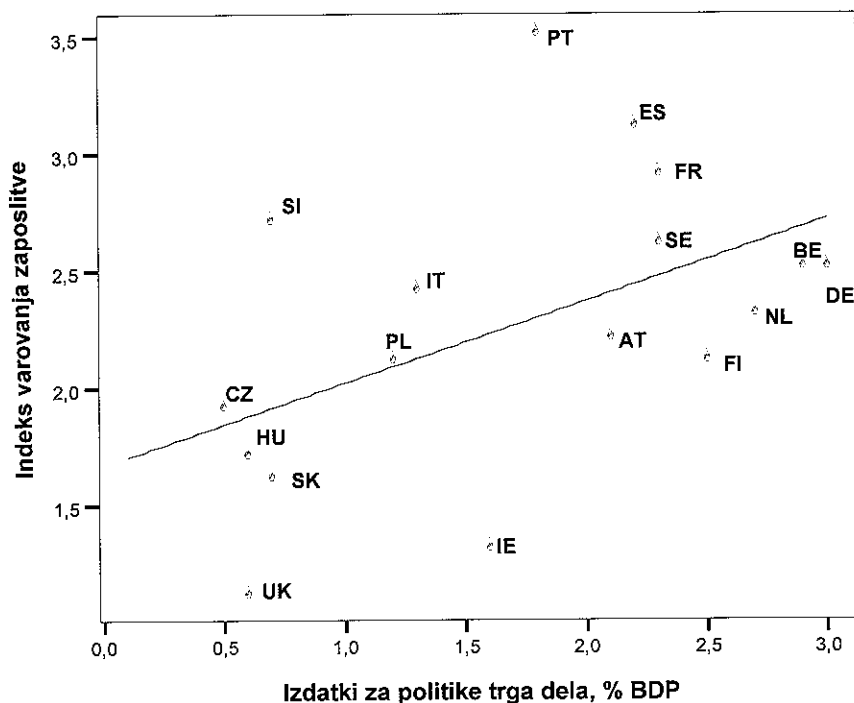
Očitno je, da se države EU glede na politike na trgu dela med seboj zelo razlikujejo. V nadaljevanju bomo razlike med posameznimi državami poskušali zajeti s primerjavo posameznih kazalcev trga dela in v evropski prostor umestiti tudi Slovenijo.

V Grafu 6 primerjamo države na podlagi vrednosti indeksa varovanja zaposlitve in izdatkov za politike trga dela. Indeks varovanja zaposlitve so razvili strokovnjaki OECD in omogoča primerjavo urejenosti delovnih razmerij med državami. Indeks vsebuje opis 22 osnovnih delovnih zakonodaj, ki jih lahko združimo v tri področja: zaščitenost redno zaposlenega zoper individualno odpoved, urejenost začasnih oblik zaposlenosti in zahteve v primeru kolektivnega odpuščanja. Višja vrednost indeksa pomeni, da je varovanje zaposlitev večje, kar z drugimi besedami pomeni, da je fleksibilnosti trga dela manjša. Druga spremenljivka, ki jo upoštevamo v primerjavi so skupni izdatki za politike trga dela. Na podlagi Tabele 24 in 25 v prilogi lahko vidimo, da države EU za aktivno politiko trga dela (ukrepi 1-7) v povprečju namenijo 0,72% BDP, medtem ko za pasivno politiko dela v povprečju namenijo 1,92% BDP-ja. Načeloma lahko rečemo, da države, ki veliko namenijo eni politiki trga dela, veliko sredstev namenijo tudi drugi. Tako so:

- države, ki za politike trga dela namenijo velik delež BDP-ja, kamor sodijo skandinavske države, Nizozemska, Belgija, Nemčija in Francija, ter
- države, ki za politike trga dela namenijo majhen delež BDP-ja, kamor sodijo Baltske države, Češka in Romunija.

Obstajajo pa tudi države, kjer je razmerje med izdatki za aktivne in pasivne politike trga dela drugačno. Ciper in Malta za aktivno politiko trga dela namenjata nesorazmerno majhen delež, medtem ko Bolgarija in Velika Britanija nesorazmerno majhen delež namenjata pasivni politiki trga dela.

Graf 6: Članice EU glede na Indeks varovanja zaposlitve in izdatke za politike trga dela, 2006



Vir: OECD in Eurostat.

Na tem mestu je smiselno omeniti tudi koncept varne prožnosti ("flexicurity")²², ki ga sestavljajo 4 komponente, ki z usklajenim delovanjem zagotavljajo dinamičen trg dela in varnost posameznika (Council of the European Union, 2007):

1. fleksibilna zaposlitvena pogodbeni razmerja, ki temeljijo na moderni zakonodaji o delovnih razmerjih, so fleksibilna za delodajalca in delavca, zmanjšujejo segmentacijo trga dela in zmanjšujejo delo na črno, obstaja povezava med produktivnostjo in plačami; aktivna politika zaposlovanja, ki učinkovito pomaga ljudem v primeru brezposelnosti in jim omogoči prehod v nove zaposlitve;
2. sistem vseživljenjskega učenja, ki je zanesljiv in prilagodljiv, delavcem pa zagotavlja prilagodljivost in zaposljivost;
3. aktivna politika zaposlovanja, ki učinkovito pomaga ljudem v primeru brezposelnosti in jim omogoči prehod v nove zaposlitve;
4. moderni sistemi socialne varnosti, ki ustrezno kombinirajo sistem dohodkovne podpore in spodbud za zaposlovanje ter mobilnosti na trgu dela.

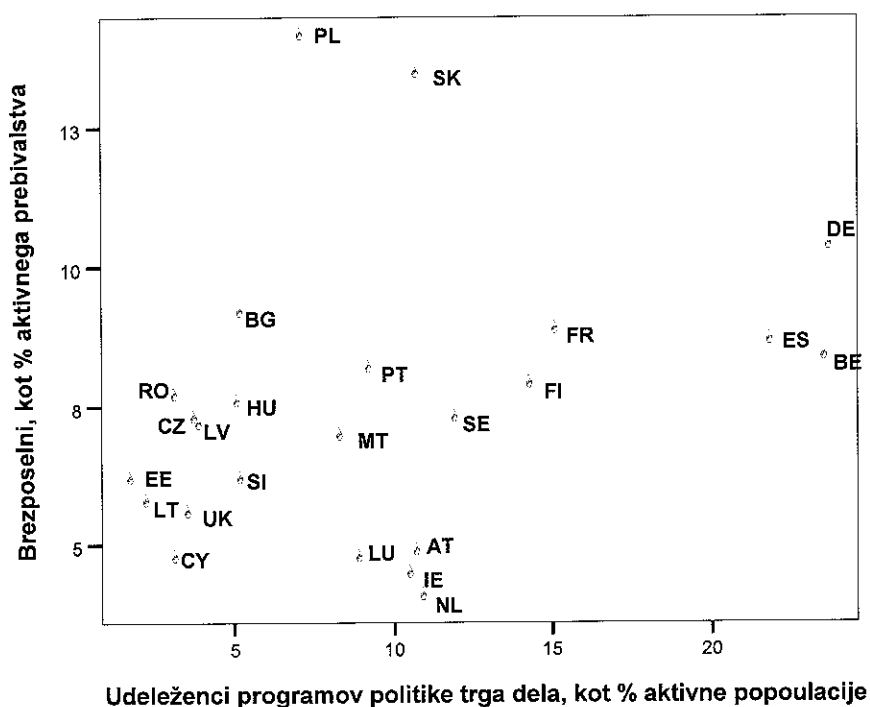
Graf 6 prikazuje vsaj deloma prikazuje 2 komponenti koncepta varne prožnosti (na abscisi merimo izdatke za aktivno in pasivno politiko skupaj in ne ločeno). Tako vidimo, da med države, ki veliko namenijo za politike trga dela, sodijo tako tiste, kjer je indeks varovanja zaposlitve nizek, in tiste, kjer je ta visok. Med države z visokimi izdatki za politike trga dela in nizkimi indeksi varovanja zaposlitve, sodijo Nizozemska, Finska in Avstrija. Za te lahko

²² Za vzorčni model varne prožnosti velja danski model, a za Dansko Eurostat nima podatkov o izdatkih in udeležencih programov trga dela, zato v besedilu ni omenjena.

rečemo, da so države s konceptom varne prožnosti. Portugalska, Španija in Francija so primeri držav, kjer za politike trga dela namenijo relativno veliko, hkrati pa je trg dela precej tog (indeks varovanja zaposlitve je visok). Irska, Velika Britanija, Madžarska in Slovaška politikam trga dela namenijo malo, hkrati pa je trg dela zelo fleksibilen. Slovenija izstopa kot država, kjer je indeks varovanja zaposlitve visok (nad 2,5), hkrati pa so izdatki za politike trga dela majhni.

Graf 7 prikazuje položaj držav EU glede na delež brezposelnih (stopnjo brezposelnosti) in udeležence v programih politike trga dela glede na celotno aktivno populacijo. Podatki kažejo, da je v veliko državah delež oseb, ki so vključene v politike trga dela, precej večji od deleža brezposelnih. Izjema so vse nove države članice (vključno s Slovenijo in z izjemo Malte) ter Velika Britanija, saj je delež brezposelnih višji od deleža vključenih v politike trga dela.

Graf 7: Članice EU glede na brezposelnost in udeležence v programih politik trga dela, 2006

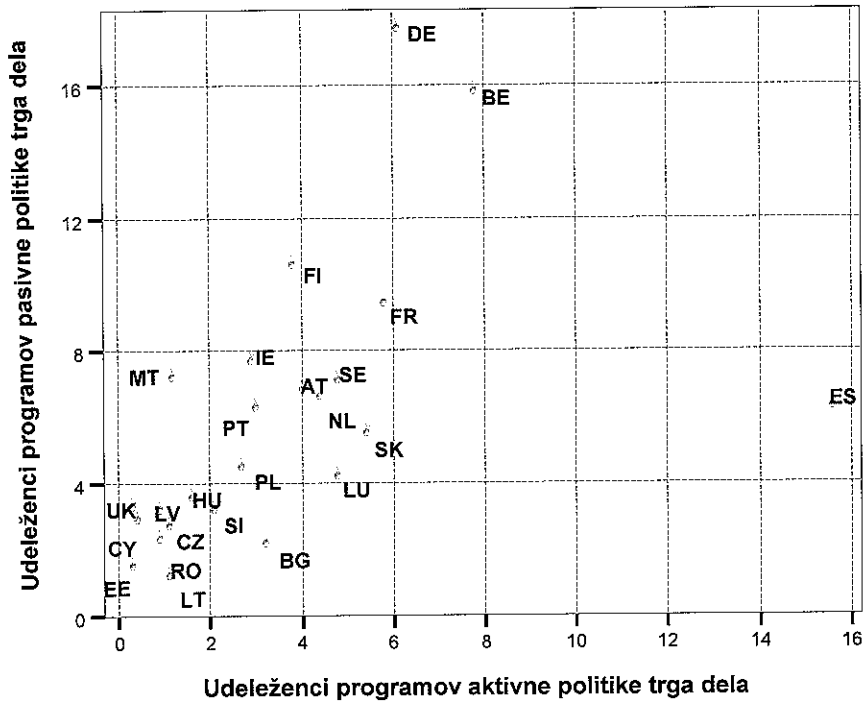


Vir: Eurostat.

Kot smo že omenili je pomembna tudi porazdelitev udeležencev med aktivne in pasivne politike trga dela, kar prikazuje Graf 8. Veliko držav je se približuje razmerju 2:1, kar pomeni, da na enega udeleženca aktivne politike trga dela prideta približno dva udeleženca pasivne politike trga dela. Seveda pa obstajajo bolj in manj "radodarne" države. Razmerje je v prid udeležencev pasivne politike trga dela večje v Estoniji, Veliki Britaniji, na Malti in na Cipru. Nasprotno, razmerje je za udeležence v pasivnih in aktivnih politikah trga dela bližje 1:1 v Španiji, Franciji, Luksemburgu, Avstriji, Luksemburgu in na

Švedskem. Slovenija, skupaj še z nekaterimi novimi članicami (Slovaška, Bolgarija, Litva, Poljska), spada v tisto skupino držav, kjer je razmerje manjše od 2:1.

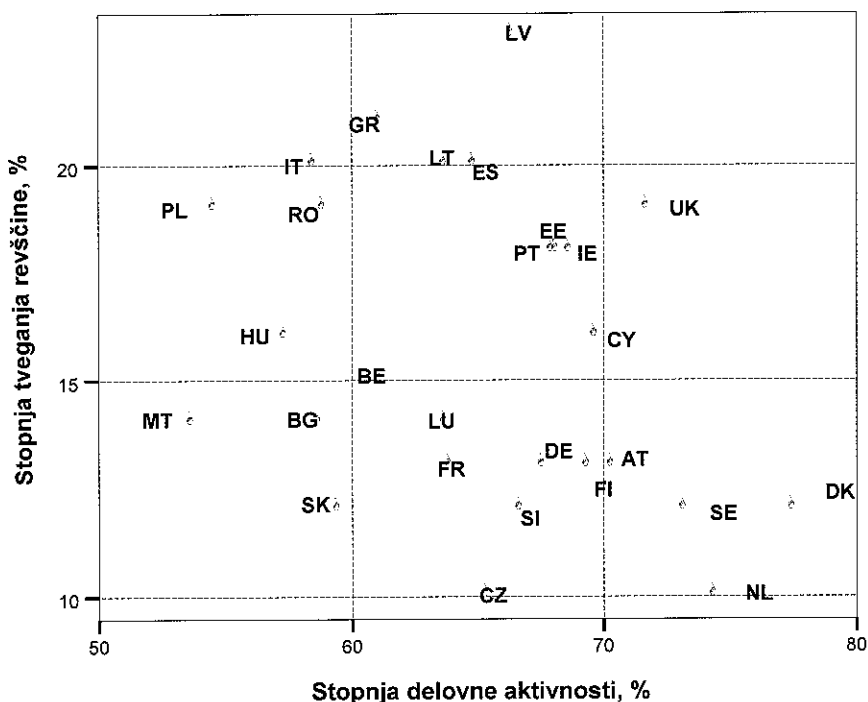
Graf 8: Članice EU glede na udeležence v programih aktivne in pasivne politike trga dela, 2006, kot % aktivne populacije



Vir: Eurostat.

Graf 9 primerja države glede na učinkovitost in pravičnost. Trg dela bo učinkovit, če zagotavlja zadostne spodbude za delo in ustvarja relativno visoke stopnje delovne aktivnosti. Pravičnost bo dosežena, če so stopnje tveganja revščine relativno nizke. Če za primerjavo vzamemo povprečje EU-15, kjer je leta 2006 stopnja tveganja revščine znašala 16%, stopnja delovne aktivnosti (15-64) pa 66,2%, lahko vidimo, da se Slovenija uvršča v ugledno družino držav, za katere je značilna (nad)povprečna stopnja delovne aktivnosti in podpovprečna stopnja tveganja revščine (skandinavski model). V to skupino sodijo še Nizozemska, Danska, Švedska, Avstrija, Finska in Nemčija. Večina ostalih novih držav članic EU spada med države z visoko stopnjo tveganja revščine in nizko stopnjo delovne aktivnosti (mediteranski model). Za Estonijo, Latvijo ter Veliko Britanijo, Irsko in Portugalsko je značilna visoka stopnja delovne aktivnosti in tudi visoka stopnja tveganja revščine (anglosaški model).

Graf 9: Članice EU glede na stopnjo tveganja revščine in stopnjo delovne aktivnosti, 2006



Vir: Eurostat.

Zanimiva je tudi primerjava držav glede na stopnjo tveganja revščine in izdatke za politike trga dela v Grafu 10, kjer lahko identificiramo tri skupine držav:

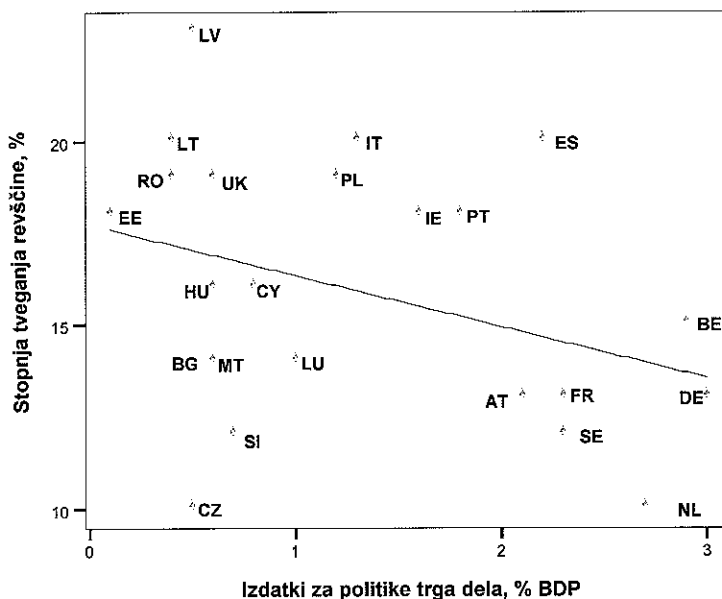
1. visoka stopnja tveganja revščine in nizki izdatki za politike trga dela, kamor sodijo baltske države, Romunija, Velika Britanija, Italija in Poljska
2. nizka stopnja tveganja revščine in nizki izdatki za politike trga dela, kamor sodijo Slovenija, Slovaška, Češka, Bolgarija, Malta in Lluksemburg;
3. nizka stopnja tveganja revščine in visoki izdatki za politike trga dela, kamor sodijo Avstrija, Francija, Švedska, Finska, Nizozemska in Nemčija.

Regresijska premica v grafu 10 kaže negativno povezavo med stopnjo tveganja revščine in izdatki za politike trga dela, čeprav drugi skupini, kamor sodi tudi Slovenija, uspeva doseči dobre rezultate z majhnimi izdatki. Vidimo pa, da imajo države z visokimi stopnjami tveganja revščine načeloma manjše izdatke za politike trga dela, medtem ko so stopnje tveganja revščine nižje v državah z visokimi izdatki za politike trga dela. Poleg navedenega, Graf 11 pokaže pozitivno povezavo med izdatki za politike trga dela in stopnjo delovne aktivnosti. Tudi v tej porazdelitvi Slovenija sodi med države, ki z majhnimi izdatki uspejo doseči relativno visoko stopnjo delovne aktivnosti.

Povzamemo lahko, da je za slovenski trg dela značilen relativno visok indeks varovanja zaposlitve, kar pomeni, da je fleksibilnost trga dela relativno nizka. Hkrati so slovenski izdatki za politike trga dela v primerjavi z ostalimi državami majhni. Kljub vsemu se

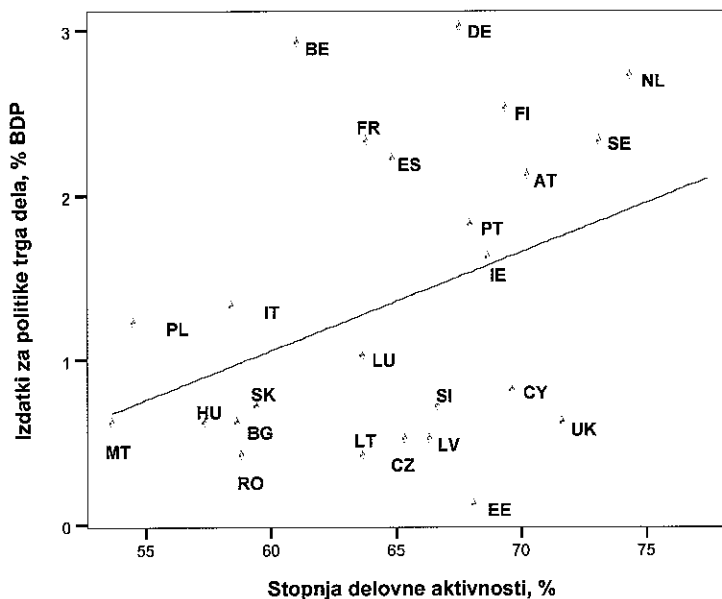
Slovenija uvršča v ugledno družino držav z relativno visoko stopnjo zaposlenosti, nizko stopnjo brezposelnosti ter nizko stopnjo tveganja dohodkovne revščine.

Graf 10: Članice EU glede na stopnjo tveganja revščine in izdatke za politike trga dela, 2006



Vir: Eurostat.

Graf 11: Članice EU glede na izdatke za politike trga dela in stopnjo delovne aktivnosti, 2006



Vir: Eurostat.

6. ZAKLJUČEK IN PRIPOROČILA

Situacija na slovenskem trgu dela je relativno ugodna: stopnja delovne aktivnosti v Sloveniji nekoliko presega evropsko povprečje, medtem ko je stopnja brezposelnosti pod povprečjem EU. Kljub vsemu na slovenskem trgu dela obstaja nekaj težav, med katerimi najbolj izstopajo naslednje: nizka stopnja aktivnosti in zaposlenosti mladih (15-24 let) in starejših (55-64 let), dolgotrajna brezposelnost ter neusklajenost med ponudbo in povpraševanjem na trgu dela. Analiza dejavnikov, ki vplivajo na status posameznika na trgu dela, je pokazala, da imajo pomemben vpliv starost, izobrazba, regija prebivališča, prav tako pa tudi prisotnost partnerja in vzdrževanih otrok. Pri tem je potrebno dodati, da je omenjena analiza dejavnikov opravljena na podlagi presečnih podatkov in z omejenim naborom spremenljivk, ki so v Sloveniji trenutno na razpolago. Dobrodošli bi bili predvsem podatki o delovni zgodovini posameznikov, kot so na primer število let v delovnem razmerju, trajanje obdobja brezposelnosti, število let delovnih izkušenj, število zaposlitev pri različnih delodajalcih, itd. Omenjeni podatki bi precej obogatili analizo, saj delovne izkušnje in preteklo vedenje posameznikov pomembno vplivajo na morebitno zaposlitev oz. aktivnost na trgu dela. Zelo primerna bi bila tudi analiza na podlagi panelnih podatkov, ki bi omogočila razumevanje prehodov med različnimi stanji na trgu dela. Navedeni predlogi predstavljajo izziv za prihodnje raziskovanje trga dela v Sloveniji. Pričujoča raziskava, kljub omenjenim omejitvam, v okviru dosegljivih podatkov prispeva k razumevanju delovanja trga dela v Sloveniji, na podlagi česar smo oblikovali naslednja priporočila politiki trga dela::

1. Potrebno je zmanjšanje varovanja zaposlitve. Konec leta 2007 je bil sprejet Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o delovnih razmerjih, ki nekoliko skrajšuje odpovedne roke, ureja projektno delo, podaljšuje nadure, nekoliko poenostavlja postopek odpuščanja in odpravlja obveznost plačila odpravnine, če je delavcu ponujena zaposlitev pri drugem delodajalcu. Spremembe gredo v smeri manjšega varovanja zaposlitve, a so postopki odpuščanja zaposlenih še vedno zelo zapleteni. Predvsem v primerih odpuščanja iz razloga nedoseganja pričakovanih delovnih rezultatov ali krivdnih razlogov, delodajalci težko dokažejo, da zaposleni res ne opravljajo dovolj dobro svojih nalog. Sodni postopki med odpuščenimi delavci in delodajalci so dolgi in dragi, kar potencialne delodajalce odbija od zaposlovanja novih delavcev.
2. Kljub reformi dohodnine, ki je zmanjšala mejne davčne stopnje, ter odpravi davka na plače, so stroški dela v Sloveniji še vedno zelo visoki. Visoke stroške dela, še posebej za visoko kvalificirane delavce, bi zmanjšala uvedba zgornje meje za plačilo prispevkov za socialno varnost, kar je praksa tudi v ostalih državah.
3. Uvedba finančnih spodbud za delo – "in-work benefits", pri katerih je zaposlitev pogoj za prejemanje, bi finančno spodbudila brezposelne in neformalno zaposlene k formalni zaposlitvi.

4. Posamezniki, ki so aktivni v sivi ekonomiji (delo na črno), imajo omejen sedanji in prihodnji dostop do pravic iz socialnega zavarovanja, zato bi bilo potrebno delo na črno, ki je predvsem razširjeno pri manjših delodajalcih, bolj striktno preganjati.
5. Študentsko delo je potrebno bolj obdavčiti in tako stimulirati formalno zaposlitev, hkrati pa je potrebna strožja kontrola izvajalcev študentskega dela pri delodajalcih. Delo študentov preko študentskih servisov je dejavnost posebnega družbenega pomena, a je hkrati tudi neloyalna konkurenca zaposlovanju mladih, saj je delo preko študentskega servisa bistveno manj obdavčeno in tako precej cenejše za delodajalca. Prejemki preko študentskih servisov niso obdavčeni s prispevki za socialno varnost in, na račun visoke posebne olajšave za študente, največkrat tudi ne z dohodnino. V primeru, da ni obračunana akontacija dohodnine, je strošek delodajalca le za 16,8% višji od neto izkupička študenta. V primerjavi z redno zaposlitvijo je to zelo malo, saj je bilo v letu 2007 40,9 % stroškov dela, ki jih je imel delodajalec z zaposleno osebo²³, namenjenih plačilu davčnih bremen, le 59,1 % pa za neto plačo.
6. Politika izobraževanja mora biti bolj usmerjena v potrebe na trgu dela, kar bi omogočalo zmanjšanje neskladij med povpraševanjem in ponudbo na trgu dela. Večja pozornost mora biti namenjena vseživljenjskemu učenju in kontinuiranemu usposabljanju zaposlenih, še posebej starejših, kar lahko poveča zaposljivost in zmanjša brezposelnost med starejšimi ter vodi k podaljšanju njihove aktivnosti na trgu dela.
7. Povečati je potrebno fleksibilnost zaposlovanja starejših. Trenutna zakonska ureditev delne upokojitve in dela s krajšim delovnim časom, omogoča le kombinacijo 50:50, torej polovična upokojitev in delo s polovičnim delovnim časom. Potrebno bi bilo uvesti tudi druge kombinacije upokojitve in dela s skrajšanim delovnim časom.
8. Zaslužki delavcev, ki so delno upokojeni in delajo s skrajšanim delovnim časom, so obdavčeni s celotnimi prispevki za socialno varnost. Zmanjšanje plačila prispevkov za socialno varnost za delne upokojence in njihove delodajalce bi spodbudilo obe strani za daljšo aktivnost na trgu dela oz. zaposlovanje starejših.
9. Programi aktivne politike zaposlovanja morajo biti bolj ciljno usmerjeni glede na potrebe delodajalcev, s čimer bi se zmanjšala strukturna neskladja na trgu dela. Uvedejo nas se inovativni ukrepi kot sta izmenjevanje zaposlenih na delovnih mestih in delitev delovnih mest (job rotation in job sharing).

²³ Ki zasluži 67 % plače povprečne zaposlene osebe.